

รายงานฉบับสมบูรณ์ ปีที่ 1

โครงการที่ 3 โครงการระบอบอาหาร
กับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตผู้ผลิตสู่เป้าหมาย
การพัฒนาที่ยั่งยืนในวิถีชีวิตแบบไทย (ปีที่ 1)

Food Regimes and Changes of
Food Producers Livelihood towards
Sustainable Development Goals (SDGs)
in Thai Context. (Phase I)

ได้รับการสนับสนุนจาก
โครงการ CU Community Engagement
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โดย
ศยามล เจริญรัตน์
สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
กุมภาพันธ์ 2561

รายงานฉบับสมบูรณ์ ปีที่ 1

โครงการที่ 3

โครงการระบอบอาหารกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตผู้ผลิตสู่เป้าหมาย
การพัฒนาที่ยั่งยืนในวิถีชีวิตแบบไทย

ได้รับการสนับสนุนจาก

โครงการ *CU Community Engagement* จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โดย

ศยามล เจริญรัตน์

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กุมภาพันธ์ 2561

คำนำ

รายงานฉบับนี้เป็นรายงานฉบับปีแรกของการศึกษาโครงการ “ระบอบอาหารกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตผู้ผลิตสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในวิถีชีวิตแบบไทย” ซึ่งได้แสวงหาการนิยามความหมายของ “เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน” ด้านอาหาร ด้านเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมในบริบทของสังคมไทยในรูปแบบการผลิตที่เหมาะสมกับเกษตรกร เพื่อเป็นตัวชี้วัดวิถีชีวิตที่ยั่งยืนของเกษตรกรไทย ได้แก่ พื้นที่อำเภอบ่อเกลือ อำเภอกู่เพียง และอำเภอนาน้อย ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นว่า อาหารกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตผู้ผลิตสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งมีแนวทางในการจัดการดูแลแตกต่างกันหรือไม่ ทั้งนี้รายงานฉบับนี้ยังเป็นเพียงผลการศึกษาเบื้องต้นของพื้นที่กรณีศึกษาเท่านั้น และองค์ความรู้ที่ได้จากการเก็บข้อมูลของรายงานบางส่วนยังไม่สามารถนำมาวิเคราะห์ได้ จำเป็นจะต้องผนวกกับข้อมูลในการศึกษาในปีต่อไปเพื่อเป็นการยืนยันข้อมูล และวิเคราะห์ร่วมกัน เพื่อแสดงให้เห็นว่า ความหมาย หรือการนิยาม “เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน” ในระดับชุมชนนั้นเป็นเช่นไร และปัจจัยใดบ้างที่จะส่งเสริมให้เกิดความมั่นคงทางอาหารระดับครัวเรือนได้อย่างแท้จริง และยั่งยืน ซึ่งจะหมายรวมถึงความเป็นธรรมในการเลือกที่จะสร้างความมั่นคงดังกล่าวให้เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง

รายงานฉบับนี้ยังไม่สมบูรณ์ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งในรายงานฉบับสมบูรณ์ในปีต่อไป อาจจะมีการเพิ่มเติมหรือตัดทอนเนื้อหาบางส่วน เพื่อให้งานวิจัยชิ้นนี้มีความถูกต้องเหมาะสม และสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้ต่อไป ดังนั้น หากรายงานฉบับนี้มีข้อผิดพลาดประการใด คณะผู้จัดทำขออภัยมา ที่นี้ด้วย และเพื่อให้การศึกษาเป็นไปอย่างราบรื่น คณะผู้วิจัยอาจปกปิดรายนามผู้ให้ข้อมูลบางท่านที่ปรากฏในรายงานฉบับนี้

คณะวิจัย

ศยามล เจริญรัตน์

รัศมี เอกศิริ

กุมภาพันธ์ 2561

สารบัญ

หน้า

บทที่ 1 บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล	1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ	3
1.3 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	3
1.4 ขอบเขตการดำเนินโครงการ	4
1.5 แผนการดำเนินโครงการปีที่ 1	4
1.6 ระเบียบวิธีวิจัย	5

บทที่ 2 กรอบแนวคิดและทฤษฎีของโครงการวิจัย

2.1 สิทธิชุมชน	9
2.2 ความเป็นธรรม	11
2.3 ความมั่นคงทางอาหาร	12
2.4 กรอบแนวคิดเรื่องความยั่งยืน	15

บทที่ 3 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

3.1 ข้อมูลจังหวัดน่าน	19
3.1.1 ประวัติความเป็นมาจังหวัดน่าน	19
3.1.2 สภาพภูมิประเทศและอาณาเขต	21
3.1.3 สภาพเศรษฐกิจและสังคม	23
3.2 ข้อมูลหมู่บ้าน	26
3.2.1 อำเภอป่อเกลือ (ส่วนเหนือ)	26
1) ข้อมูลพื้นฐานบ้านน้ำหมาว หมู่ 9	26
2) ข้อมูลพื้นฐานบ้านยอดดอย	26
3.2.2 อำเภอภูเพียง (ส่วนกลาง)	28
1) ข้อมูลพื้นฐานตำบลเมืองจัง	28
2) ข้อมูลพื้นฐานบ้านราษฎร์สามัคคี	29
3.1.3 อำเภอนาน้อย (ส่วนใต้)	30
1) ข้อมูลพื้นฐานตำบลสันทะ	30
2) ข้อมูลพื้นฐานบ้านห้วยส้ม	30

บทที่ 4 ผลการศึกษา

4.1 การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากร	31
4.2 สภาพเศรษฐกิจสังคมของกลุ่มประชากรจากการสำรวจปีก่อนหน้า	33
4.3 คราวเรือนที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตแบบเดิมมาเป็นการผลิตแบบอินทรีย์	35

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 แผนการทำงานในระยะต่อไป	
5.1 แผนการดำเนินการที่ผ่านมา	49
เอกสารอ้างอิง	51
ภาคผนวก	
ผนวก ก ภาพประกอบการลงพื้นที่ จังหวัดน่าน	55
สรุปการสนทนาภาคสนามพื้นที่อำเภอภูเพียง อำเภอนาน้อย อำเภอป่าเกว๋น จังหวัดน่าน	61
ผนวก ข เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals–SDGs)	63

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals–SDGs) 17 เป้าหมาย	2
ภาพที่ 2 แผนที่แสดงอาณาเขตอำเภอในจังหวัดน่าน	6
ภาพที่ 3 แผนที่แสดงตำแหน่งหมู่บ้านของกลุ่มตัวอย่างที่เลือกในจังหวัดน่าน	7
ภาพที่ 4 แสดงองค์ประกอบของความมั่นคงทางอาหารในมุมมองของ องค์การอาหารและ เกษตรแห่งสหประชาชาติ	13
ภาพที่ 5 แสดงการแบ่งกลุ่มเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน	16
ภาพที่ 6 แสดงกรอบแนวทางการประเมินความยั่งยืนของระบบเกษตรและอาหาร (SAFA) ทั้ง 4 มิติ	18
ภาพที่ 7 แสดงภาพถ่ายทางอากาศ (GPS) จังหวัดน่าน	21
ภาพที่ 8 แสดงการใช้ที่ดินในจังหวัดน่าน ปี 2552	24
ภาพที่ 9 แผนที่บ้านยอดดอยวัฒนา หมู่ 10 ต.บ่อเกลือใต้ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน	27
ภาพที่ 10 ขอบเขตพื้นที่บ้านราษฎร์สามัคคี หมู่ 8 ของเทศบาลตำบลเมืองจิ่ง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน	29
ภาพที่ 11 การคืนพื้นที่ป่าบ้านราษฎร์สามัคคี หมู่ 8 ของเทศบาลตำบลเมืองจิ่ง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน	29
ภาพที่ 12 - 15 แสดงพิกัด (GPS) รายแปลงของผู้เข้าร่วมโครงการของหมู่บ้านน้ำหมาว (4 แปลง)	37
ภาพที่ 16 - 24 แสดงพิกัด (GPS) รายแปลงของผู้เข้าร่วมโครงการของหมู่บ้านยอดดอย (9 แปลง)	38
ภาพที่ 25 - 46 แสดงพิกัด (GPS) รายแปลงของผู้เข้าร่วมโครงการของหมู่บ้านราษฎร์ สามัคคี (22 แปลง)	40
ภาพที่ 47 - 51 แสดงพิกัด (GPS) รายแปลงของผู้เข้าร่วมโครงการของหมู่บ้านห้วยส้ม (5 แปลง)	46

สารบัญตารางและกราฟ

	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงแผนการดำเนินโครงการศึกษาวิจัยในหนึ่งปี	4
ตารางที่ 2 ตารางแสดงการสู่มั่วตัวอย่างรายหมู่บ้าน	8
ตารางที่ 3 แสดงสภาพเศรษฐกิจสังคมของประชากรด้านต่างๆ แยกรายอำเภอ และหมู่บ้าน	33
ตารางที่ 4 แสดงรายชื่อของเกษตรกร และจำนวนแปลง ที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตมาเป็นการปลูกแบบอินทรีย์ ของบ้านน้ำหมาว หมู่ 9 ตำบลบ่อเกลือ อำเภอ บ่อเกลือใต้ จังหวัดน่าน	35
ตารางที่ 5 แสดงผลการดำเนินการที่ผ่านมาวิเคราะห์ข้อมูล สร้างเวทีชุมชน สรุปลงเขียน รายงาน และดำเนินการเผยแพร่ข้อมูลในรูปแบบต่างๆ	49
กราฟที่ 1 แสดงจำนวนโครงสร้างประชากรจังหวัดน่าน ปี พ.ศ. 2551 -2558 แยกรายอำเภอ	31

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

พลวัตของการพัฒนาเกิดขึ้นคงอยู่ในรูปของความเจริญและผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ ที่ผ่าน มาในระดับโลกได้มีความตกลงร่วมกันในการแก้ปัญหาอันเกิดจากการพัฒนา โดยส่วนมากมุ่งไปที่ปัญหาของความ ยากจนหิวโหย คุณภาพชีวิต การศึกษา ความเสื่อมโทรมของทรัพยากร และประเด็นอื่นๆ หลายครั้งการพัฒนา นำมาซึ่งความก้าวหน้าที่ขาดทิศทาง ดังนั้นในการประชุมระดับโลกได้มีการวางเป้าหมายของการพัฒนาที่จะ นำไปสู่เป้าประสงค์ที่ประชากรโลกล้วนต้องการร่วมกัน โดยมีการตั้งเป้าหมายตามระยะเวลาเริ่มตั้งแต่ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา เป้าหมายแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals: MDGs) เมื่อสหประชาชาติได้ กำหนดวาระการพัฒนาเพื่อส่งเสริมการพัฒนาคนและลดช่องว่างการพัฒนาให้เป็นจุดเริ่มต้นศตวรรษใหม่ และ ได้รับรอง Millennium Declaration จากการประชุมสุดยอดสหัสวรรษของสหประชาชาติ (Millennium Summit) เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ.2543 (ค.ศ. 2000) โดยปฏิญญาดังกล่าวเป็นที่มาของเป้าหมายของการพัฒนา แห่งสหัสวรรษ จนถึง พ.ศ.2558 และมีการตกลงร่วมกันที่จะใช้เป้าหมายการพัฒนาที่กำหนดกรอบระยะเวลา ชัดเจนและวัดผลได้ในการต่อสู้กับความยากจน ความอดอยากหิวโหย การไม่รู้หนังสือ โรคภัยต่างๆ ความไม่ เท่าเทียมกันทางเพศ และความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีหลักการสำคัญคือ การแบ่งสรรความรับผิดชอบระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ กำหนดร่วมกันใน 8 ด้าน (สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติประเทศไทย และทีมงานองค์กร สหประชาชาติแห่งประเทศไทย, 2547)

สำหรับประเทศไทยได้ขานรับเป้าหมายแห่งสหัสวรรษ โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) เป็นแกนกลางในการจัดทำรายงานผลการดำเนินการตามเป้าหมาย MDGs ของประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ.2547 ถึงเป้าหมายที่ประเทศไทยสามารถดำเนินการได้ โดยได้บรรลุ เป้าหมายด้านความยากจน ความหิวโหย ความไม่เท่าเทียมทางเพศ โรคเอดส์และมาลาเรีย ก่อนกำหนดเวลา กว่า 10 ปี (สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติประเทศไทย และทีมงานองค์กรสหประชาชาติ แห่งประเทศไทย, 2547, พินิจ กุลละวณิชย์, มปป.)และมีความก้าวหน้าในหลายด้านภายใต้การดำเนินการ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เช่น การยกระดับคุณภาพชีวิตประชากรในชุมชนแออัดภายในปี 2563 นั้นมีโอกาสมสูงที่จะบรรลุผลได้ ดังนั้นประเทศไทยจึงได้ริเริ่มแนวคิด “MDG-Plus” (Millennium Development Goals Plus - MDG+) ที่มีความท้าทายยิ่งกว่า

ตลอด 15 ปี ที่ผ่านมา เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษทั้ง 8 ข้อ ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีใน หลายประเทศ รวมถึงประเทศไทยตามข้อมูลข้างต้นด้วย แนวโน้มที่ดีนี้ได้เป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาที่ เหมาะสมซึ่งองค์การสหประชาชาติจึงได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาขึ้นใหม่เป็นการกำหนดวาระการพัฒนา ภายหลังปี ค.ศ.2015 (post- 2015 development agenda) โดยอาศัยกรอบความคิดที่มองการพัฒนาเป็น มิติ (Dimensions) ของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้มีความเชื่อมโยงกัน ภายใต้แนวคิดเรื่องการพัฒนา ที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งแนวคิดการพัฒนายั่งยืนนั้น อาจแบ่งออกได้เป็น 2 แนวคิด คือ 1) การพัฒนาที่ยั่งยืนแบบเข้มข้น (Strong Sustainable Development) และ 2) การพัฒนาที่ยั่งยืนแบบอ่อน (Weak Sustainable Development) (Harwick and all, 1998) โดยประเด็นสำคัญของวาระการพัฒนา ภายหลังปี ค.ศ.2015 เรียกว่าเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals–SDGs) ซึ่งจะใช้

เป็นทิศทางการพัฒนาตั้งแต่เดือนกันยายน ปี 2558 ถึงเดือนสิงหาคม 2573 ครอบคลุมระยะเวลา 15 ปี โดยประกอบไปด้วย 17 เป้าหมาย รวม 169 ตัวชี้วัด ดังรูป

ภาพที่ 1 เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals–SDGs) 17 เป้าหมาย
ที่มา: <http://www.thaicr.com/2015/11/sdg-enhanced-report.html>

เมื่อพิจารณาถึงบริบทของสังคมเกษตรแบบประเทศไทยเราจะพบว่า วิถีชีวิตของสังคมเกษตรเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากจากอดีต จากวิถีชีวิตของชุมชนเกษตรในฐานะผู้ผลิตแบบเลี้ยงปากท้อง ก้าวเข้าสู่การเกษตรเชิงพาณิชย์ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลก แนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืน ในหลายเป้าหมายมุ่งตอบสนองต่อวิถีชีวิตของคนในรูปแบบต่างๆ รวมถึงเกษตรกรด้วย เช่น ในเป้าหมายที่ 2 ว่าด้วย ขจัดความหิวโหย บรรลุเป้าความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการที่ดีขึ้น และส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน หรือในเป้าหมายที่ 12 ทำให้แน่ใจถึงการมีแบบแผนการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะพัฒนาการผลิตแบบไทยๆ ให้สามารถสนับสนุนให้ครัวเรือนเกษตรกรสามารถมีวิถีชีวิตที่ยั่งยืนในแบบของตนได้เป็นอย่างดี ในขณะที่เดียวกันก็สร้างให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับผู้ผลิตอาหาร เปิดโอกาสในการเลือกรูปแบบการผลิตให้เกิดความมั่นคงทางอาหารสำหรับครัวเรือน และในสังคมไทยได้ในที่สุด

เมื่อพิจารณาถึงระบอบอาหาร (food regimes) เป็นการมองภาพของบทบาทผู้ผลิต และความเชื่อมโยงในระบบอาหารทั้งห่วงโซ่ ตั้งแต่การผลิต การแจกจ่าย และการบริโภค ที่ปัจจุบันเราพบว่า ระบบอาหาร (food system) มักขึ้นอยู่กับบริษัทขนาดใหญ่ที่เข้ามามีบทบาท และอิทธิพลต่อรูปแบบการผลิต รวมถึงทางเลือกของผู้ผลิต ระบอบอาหารพยายามอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาทของอาหารและการเกษตรในการพัฒนาของระบบทุนนิยมโลกตั้งแต่การวิเคราะห์ระบอบอาหารในปี ค.ศ.1870 ของ Harriet Friedmann and Philip McMichael (1989) เรื่อง Agriculture and the State System: the Rise and Decline of National Agricultures ดังนั้น ในปัจจุบันที่บริษัทข้ามชาติครอบงำระบบการผลิตอาหารของโลกซึ่งรวมถึงประเทศไทยด้วย ไม่ว่าจะเป็นด้านเมล็ดพันธุ์ ยาฆ่าแมลง ยาปราบศัตรูพืช หรือปุ๋ยเคมี รวมไปถึงการแปรรูป การกระจายอาหาร และการบริโภค ซึ่งเชื่อมต่อกันเป็นห่วงโซ่ระบบอาหาร จึงถูกเรียกว่า ระบอบอาหารบริษัท (corporate food regime) ซึ่งส่งผลกระทบต่อทั้งผู้ผลิตต้นทาง และผู้บริโภคที่ปลายสาย ไม่มี

โอกาสในการเลือกผลิต-บริโภคและรับรู้ถึงอาหารได้น้อยมาก อย่างไรก็ตาม ในระบบการผลิตระดับครัวเรือน กลับได้รับผลกระทบของระบบอาหารนี้ด้วย วิธีการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลอย่างมากกับวิถีชีวิตของเกษตรกร ซึ่งนำไปสู่ปัญหา “ปากท้อง” และคุณภาพชีวิตเกษตรกรในปัจจุบัน การศึกษาเพื่อให้เห็นถึงรูปแบบการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตซึ่งรวมเอาวิธีการผลิตของเกษตรกรจากอดีตสู่ปัจจุบันเป็นแนวทางหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นสภาพปัญหา ซึ่งจะนำไปสู่การแสวงหาแนวทางในการป้องกันและแก้ไขต่อเหตุปัจจัยที่เกิดขึ้น และนำไปสู่แนวทางการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมต่อไป

ทั้งนี้ จังหวัดน่านเป็นหนึ่งในพื้นที่เรียนรู้ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่เรียกว่า “ศูนย์เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อภูมิภาค” ซึ่งมุ่งหมายให้เป็นการกระจายความรู้สู่ประชาชนให้กว้างขวางมากขึ้น โดยเฉพาะให้เกิดการบริการชุมชนรอบมหาวิทยาลัยในด้านองค์ความรู้ เช่น การถ่ายทอดเทคโนโลยีระดับบุคคลและชุมชน อันจะเกิดประโยชน์ต่อสังคม ดังนั้น พื้นที่จังหวัดน่านจึงมีความสำคัญในการพัฒนาชุมชนให้มีความมั่นคงเข้มแข็งเพื่อจะสามารถอยู่รอดภายใต้กระแสโลกที่ถาโถมเข้ามาได้ พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดน่านยังคงเป็นพื้นที่เกษตรกรรม และมีวิธีการผลิตหลากหลายรูปแบบ มีภูมิประเทศทั้งเหมาะสม และไม่เหมาะสมในการเพาะปลูก แต่อาชีพของประชากรส่วนใหญ่ก็ยังคงเป็นเกษตรกร ปัญหาที่พบโดยมากของจังหวัดน่านคือการรुकกล้าที่อนุรักษ์เพื่อเพาะปลูกพืชไร่เชิงเดี่ยว โดยเฉพาะข้าวโพด ขาดทักษะในการเพาะปลูกแบบอนุรักษ์ดิน หรือเลือกที่จะใช้วิธีการปลูกพืชแบบไม่อนุรักษ์ดิน ทำให้เกิดปัญหาอื่นๆ ทางเกษตรตามมา ดังนั้นการศึกษาระบบอาหารกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตผู้ผลิตสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในวิถีชีวิตแบบไทย จึงเป็นการศึกษาที่จะพัฒนาชุมชนร่วมกันให้ตอบสนองต่อยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยรวมทั้งของหน่วยงาน (สถาบันวิจัยสังคม) อันมุ่งให้เกิดการสร้างผลงานทางวิชาการแบบบูรณาการที่ไม่เพียงมุ่งเน้นเนื้อหาทางวิชาการแต่ยังต้องสามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้อีกประการหนึ่ง

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่ออธิบายการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตและปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนเกษตรในจังหวัดน่าน
2. เพื่อสนับสนุนให้เกิดรูปแบบการผลิตที่เหมาะสมกับเกษตรกรไทย
3. เพื่อพัฒนาตัวชี้วัดวิถีชีวิตที่ยั่งยืนของเกษตรกรไทยในฐานะผู้ผลิตอาหาร
4. เพื่อขยายผลการกระจายแนวคิด “วิถีชีวิตที่ยั่งยืนแบบเกษตรกรไทย” สู่ชุมชน คนทั่วไป และนิสิต

1.3 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงรูปแบบและการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเกษตรกรไทยจากอดีตจนปัจจุบัน
2. ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต
3. สร้างนักวิจัยชุมชนที่เข้าร่วมโครงการ และสร้างความร่วมมือทางวิชาการในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและภาคอื่นๆ รวมถึงนิสิตที่เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อทำให้เกิดการร่างต้นแบบตัวชี้วัดวิถีชีวิตที่ยั่งยืน

1.6 ระเบียบวิธีวิจัย

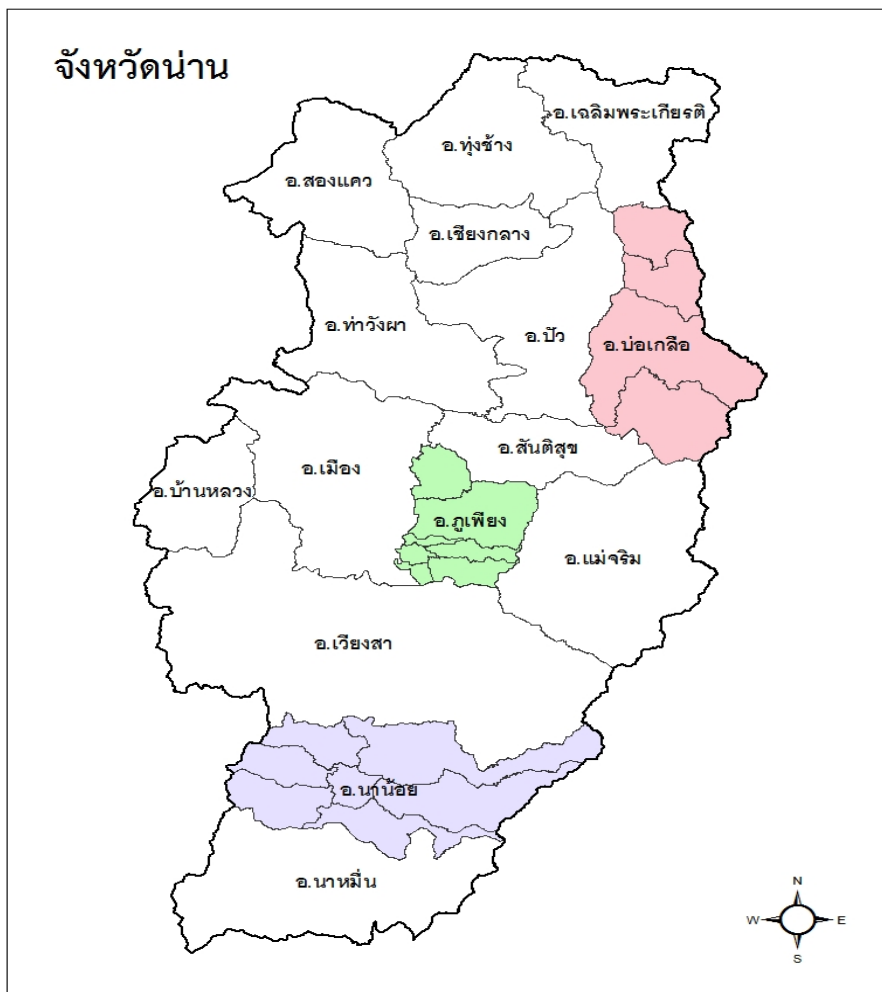
การศึกษาคั้งนี้ใช้การวิจัยแบบผสม โดยแบ่งการวิจัยออกเป็นการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพเพื่อให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของเกษตรกร ปัจจัยที่ส่งผล และการพัฒนาตัวชี้วัดวิถีชีวิตที่ยั่งยืน ดังนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ ในการสำรวจวิถีชีวิตชุมชน และปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ด้วยแบบสอบถาม และ check list

การวิจัยเชิงคุณภาพ ในการอธิบายวิถีชีวิตชุมชน และปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ด้วยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สนทนากลุ่ม และเก็บข้อมูลคร่าวเร็ววันที่เข้าร่วมกิจกรรม

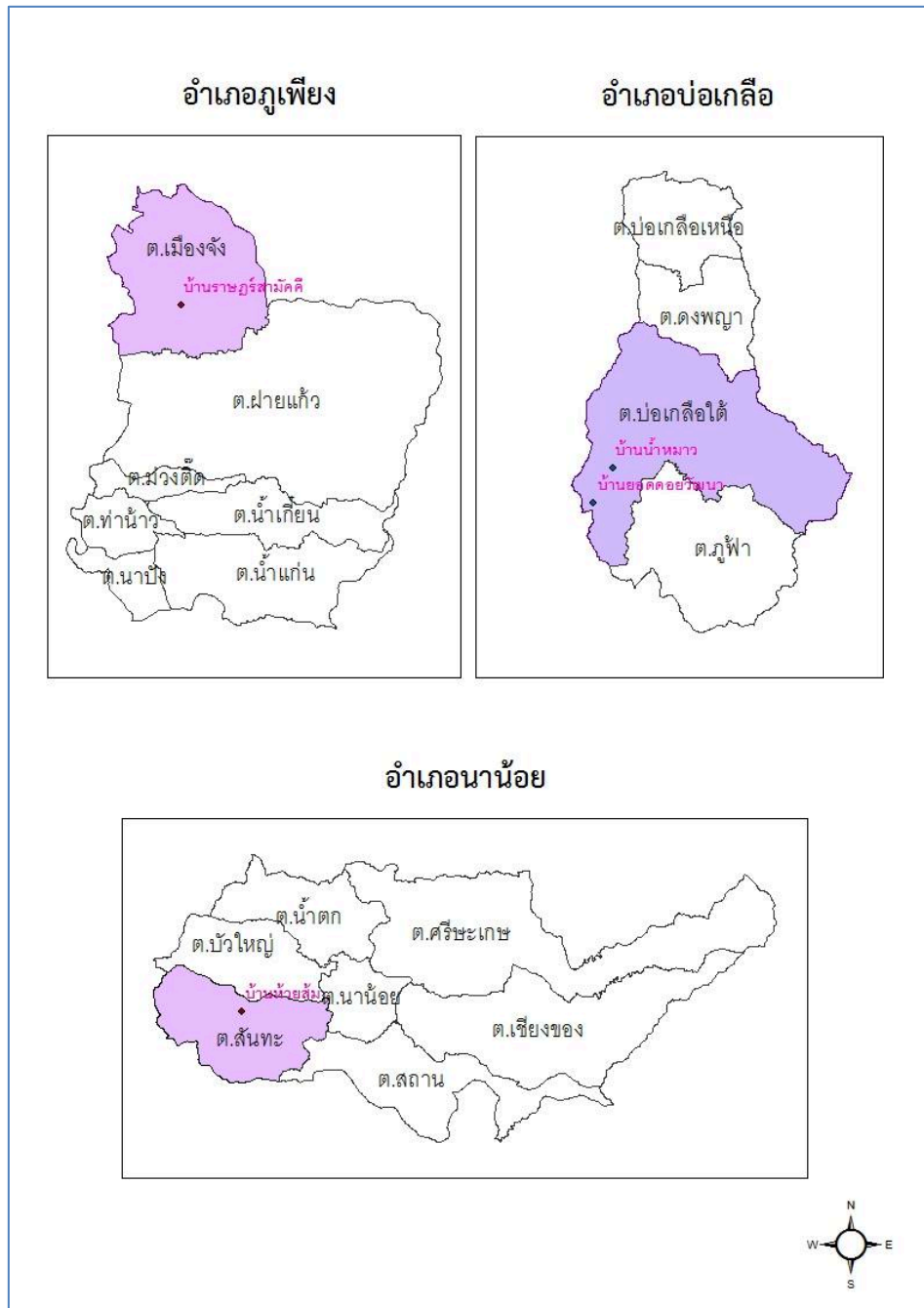
ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง ในการศึกษาคั้งนี้ เลือกสุ่มประชากรตัวอย่างแบบเป็นระบบหลายขั้นตอน ประกอบด้วย

การเลือกพื้นที่จังหวัดน่าน แบบเฉพาะเจาะจงด้วยคุณสมบัติของการเป็นพื้นที่วิทยาเขต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเป็นพื้นที่ที่มีปัญหาจากผลกระทบจากการเกษตร เช่น ปัญหาหมอกควัน และการบุกรุกพื้นที่อนุรักษ์

ภาพที่ 2 แผนที่แสดงอาณาเขตอำเภอในจังหวัดน่าน

เลือกอำเภอโดยแบ่งตามลักษณะภูมิศาสตร์ของจังหวัดน่านออกเป็น น่านเหนือ น่านกลาง และน่านใต้ เป็น อำเภอบ่อเกลือ อำเภอภูเพียง และอำเภอนาน้อย และดำเนินการเลือกพื้นที่ที่มีเกษตรกรยินดีเข้าร่วมโครงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ประกอบด้วย 4 หมู่บ้าน

ภาพที่ 3 แผนที่แสดงตำแหน่งหมู่บ้านของกลุ่มตัวอย่างที่เลือกในจังหวัดน่าน

ประชากรจากการสุ่มตัวอย่างครัวเรือนสามารถแบ่งกลุ่มประชากรออกเป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่มที่เข้าร่วมโครงการ และกลุ่มเกษตรกรทั่วไป ด้วยการคำนวณตามสูตร ของเครซีและมอร์แกน โดยให้หน่วยวิเคราะห์เป็นครัวเรือน

$$n = \frac{\chi^2 N p (1-p)}{e^2 (N-1) + \chi^2 p (1-p)}$$

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = ขนาดของประชากร

e = ระดับความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างที่ยอมรับได้

χ^2 = ค่าไคสแควร์ที่ df เท่ากับ 1 และระดับความเชื่อมั่น 95% ($\chi^2=3.841$)

p = สัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร (ถ้าไม่ทราบให้กำหนด p = 0.5)

จากการคำนวณกลุ่มประชากรตัวอย่างได้ที่จำนวน 231 ครัวเรือน และนำมาคำนวณสัดส่วนในแต่ละหมู่บ้าน ได้รายละเอียดดังตารางโดยเลือกเก็บแบบมีเงื่อนไข โดยเลือกเก็บครัวเรือนที่เข้าโครงการทั้งหมด แบบเฉพาะเจาะจง และเก็บครัวเรือนทั่วไปแบบสัดส่วนกลุ่มบ้านอย่างน้อยสองกลุ่มในแต่ละหมู่บ้าน

ตารางที่ 2 ตารางแสดงการสุ่มตัวอย่างรายหมู่บ้าน

อำเภอ	หมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน	สัดส่วนครัวเรือน ตย.
อำเภอบ่อเกลือ	บ้านน้ำหมาว	85	34
	บ้านยอดดอย	101	40
อำเภอภูเพียง	บ้านราษฎร์สามัคคี	268	107
อำเภอนาน้อย	บ้านห้วยส้ม	126	50
จำนวนประชากรรวม		580	231

บทที่ 2

กรอบแนวคิดและทฤษฎีของโครงการวิจัย

โครงการวิจัยนี้พยายามแสวงหาทางออกและรูปแบบที่ชุมชนสามารถต่อรองและจัดการกับสถานการณ์ในปัจจุบันและอนาคตที่จะต้องเผชิญและทำให้ผ่านพ้น ดังนั้นงานวิจัยนี้มุ่งกรอบการทำงานใน 4 แนวคิดหลัก คือ 1) สิทธิชุมชน ในฐานะคำตอบสำหรับชุมชนในการสร้างโอกาสในการอยู่รอด 2) ความเป็นธรรม ความเท่าเทียม 3) ความมั่นคงทางอาหาร และ 4) กรอบแนวคิดเรื่องความยั่งยืน ประกอบด้วยเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) และกรอบ SAFA (Sustainability Assessment of Food and Agriculture systems) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1 สิทธิชุมชน (community rights)

สิทธิชุมชนในประเทศไทยได้รับการคุ้มครองครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และได้เริ่มบัญญัติรับรองสิทธิในความเป็นมนุษย์ที่เรียกกันทั่วไปว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) และได้กำหนดรับรองสิทธิและเสรีภาพ ชุมชน สิทธิชุมชน ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมไว้อย่างเป็นรูปธรรมในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ต่อมามีการยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว และได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งสิทธิชุมชน ได้บัญญัติไว้ในหมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ส่วนที่ 12 ว่าด้วยสิทธิชุมชน มาตรา 66 และมาตรา 67 โดยให้ความสำคัญกับชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรอนุรักษ์บำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสภาพหลากหลายทางชีวภาพ สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมด้วยรัฐ และชุมชนในการคุ้มครอง รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การดำเนินโครงการต่าง ๆ ที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง จะดำเนินการไม่ได้ นอกจากจะมีการศึกษาและผ่านกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนก่อนที่จะมีการดำเนินการ และในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับชั่วคราว พุทธศักราช 2557 ก็ยังมีได้มีการเปลี่ยนแปลงสาระในหมวดนี้

เสนห์ จามริก (2536) ให้ความหมาย “สิทธิชุมชน” คือ การให้ชุมชนชาวบ้านมีสิทธิในการเลือกอนาคตของตนเอง เป็นตัวของตัวเองเป็นอิสระโดยตัวเองในสถานการณ์ปัจจุบัน ชาวบ้านจำเป็นจะต้องเรียนรู้ชุมชนที่เขาอยู่ ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ ภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นสิ่งที่โลกกำลังจ้องอยู่ หนึ่ง เขาต้องเรียนรู้ที่จะเชื่อมสิ่งที่เขามีอยู่ด้วยความต้องการ ความคาดหวังจากโลกภายนอกเท่าทันที่จะปกป้องสิทธิของเขา ในขณะที่เดียวกันก็ใช้สิทธิที่จะพิสูจน์ให้โลกเห็นว่าเขาสามารถทำประโยชน์ให้กับโลกได้ อย่างน้อยที่สุดปกป้องรักษาทรัพยากรของโลก สองอาจจะบอกว่าเขาก็สนใจอยากจะได้เรียนรู้เพิ่มเติมที่จะทำวิจัย เขายินดีที่จะร่วมมือทำอะไรต่อมื่ออะไรที่จะใช้ทรัพยากรเหล่านี้เป็นประโยชน์ยั่งยืน ในเวลานี้เราต่อสู้เรื่องสิทธิชุมชนแค่เรื่องสิทธิทำ กินว่าต้องให้อยู่ตรงนี้ ถ้าเป็นแค่นี้ไม่พอ มีอะไรหลายอย่างที่เราต้องคิดวิจัยศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2555)

ยศ สันตสมบัติ (2536) ให้ความหมาย “สิทธิชุมชน” หมายถึงสิทธิร่วม เหนือทรัพย์สินของชุมชนสมาชิกของชุมชนซึ่งทำ หน้าที่ดูแลรักษาป่าเท่านั้น จึงจะมีสิทธิใช้และได้ประโยชน์จากป่า โดยนัยนี้ สิทธิชุมชนให้ความสำคัญกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ดังนั้น แม้ว่าโดยทฤษฎีแล้วสมาชิกของชุมชนทั้งหมดจะมีสิทธิตามธรรมชาติในการใช้ทรัพยากรรวม แต่ชุมชนก็สามารถใช้อำนาจออกกฎเกณฑ์โดยคำนึงถึง ความเป็นธรรมในสังคมเป็นสำคัญ

อานันท์ กาญจนพันธ์ (2542) กล่าวว่า สิทธิชุมชนไม่ใช่สิทธิในการเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในพื้นที่นั้น พื้นที่เหล่านั้นก็ยังเป็นของรัฐ แต่อำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาเป็นของชุมชนชุมชนสามารถที่จะออกกฎเกณฑ์และระเบียบต่างๆ เพื่อพิทักษ์สิทธิและพื้นที่เหล่านั้นให้คงอยู่ สิทธิชุมชนจะเกี่ยวข้องกับสิทธิอื่นๆ ตามคดีที่มีอยู่ในเชิงคุณค่า เชิงศีลธรรมของสังคม สิทธิชุมชน จะซ่อนอยู่ในเรื่องสิทธิต่างๆ เช่น “สิทธิหน้าหมู” คือ สิทธิของคน ที่จะได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันในป่า ในที่ดินอะไรต่าง ๆ หรือว่าสิทธิ ในเรื่องของ “สิทธิการใช้” สิทธิเหล่านี้เกิดขึ้นตามหลักที่ว่าทุกคนควรมีสิทธิในการยังชีพมีสิทธิในการที่จะมีชีวิตเป็นระบบคุณค่าทางศีลธรรม และสิทธิชุมชนยังขยายตัวออกไปเกี่ยวข้องกับสิทธิอื่นๆ ตามความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น สิทธิในความ เป็นมนุษย์หรือศักดิ์ศรีของความเป็นคน สิทธิชุมชนจะเอื้อต่อการพัฒนา ที่เป็นธรรมและยั่งยืน

“สิทธิชุมชน” จึงเป็นอุดมการณ์ที่แนบแน่นกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนมาอย่างยาวนาน (ชลธิรา สัตยาวัฒนา, 2546) วิวัฒนาการของสิทธิของประชาชนในมิติต่างๆ คือ การตอบสนองเพื่อให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ก็คือการตอบสนองในส่วนต่างๆ ของโครงสร้าง การให้คำจำกัดความ การป้องกัน การสนับสนุนสิทธิให้ เป็นตัวแทนของสังคมเพื่อเป็นพลังบรรทัดฐานปกป้องเหยื่อของรัฐ ในทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม บทความนี้ให้ความสำคัญแก่เหยื่อซึ่งก็คือ ชนท้องถิ่นดั้งเดิมที่ถูกปฏิเสธถึงสิทธิพื้นฐานในด้านศักดิ์ศรีในความเป็นเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์และเชื้อชาติอย่างถาวร อันเป็นพื้นฐานแต่แรก แล้วพัฒนาการต่อมาเป็นความเป็น ชุมชนที่กล่าวถึงในปัจจุบัน Rodolfo Stavenhagen (Crawford, 1987) ได้ให้ความหมายพลเมืองชนท้องถิ่น ดั้งเดิม (Indigenous Populations) ว่าหมายถึง ผู้อยู่อาศัยดั้งเดิมของอาณานิคม ผู้ซึ่งโดยทั่วไปตาม ประวัติศาสตร์แล้วถูกรับประมา หรือถูกล่าดินแดนโดยผู้อื่น และต้องเสียอำนาจอธิปไตยไป รวมทั้งตกเป็นผู้ อยู่ใต้ปกครองของสังคมส่วนใหญ่และรัฐไม่มีอำนาจควบคุมดำเนินการใดๆ เขาเห็นว่า สถานะของชนท้องถิ่น ดั้งเดิมเป็นผู้ถูกระงับให้สูญเสียสิทธิทางอธิปไตยโดยไม่มีส่วนร่วมหรือเป็นตัวแทนในทางการเมือง และยังเป็น เหยื่อของสิทธิพื้นฐานต่างๆ จากสถานะของผู้อยู่ใต้ปกครองนี้ทำให้ถูกล่วงล้ำในสิ่งต่างๆ รวมทั้งการบริการทาง สังคมและแรงกดดันในการถูกยึดดินแดน และทรัพยากรที่ทำมาหากินได้อย่างถาวร

ดังนั้น ความคิดเรื่อง “สิทธิ” “สิทธิมนุษยชน” และ “สิทธิชุมชน” ของแต่ละกลุ่มชน กลุ่มชาติพันธุ์ ต่างๆ จึงเป็นสิ่งที่สามารถ “สืบสาน” (reconstruct) จากชุมชนนั่นเอง โดยสิทธิชุมชนไม่ใช่สิทธิครอบครอง เป็นเจ้าของอย่างเบ็ดเสร็จเหมือนสิทธิปัจเจกและสิทธิรัฐที่เจ้าของใช้สิทธิ์ตนเองกีดกันการเกี่ยวข้องจาก ภายนอกอย่างสิ้นเชิง สิทธิชุมชนที่เห็นได้ชัดในปัจจุบัน เช่น การจัดการป่าชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ เศรษฐกิจ ชุมชน หรือการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของท้องถิ่น ที่ต้องการการสนับสนุนจากเครือข่ายท้องถิ่น ประชาสังคม และรัฐ แต่ในขณะเดียวกัน ชุมชนก็ได้สร้างเงื่อนไข กติกา ที่มีการควบคุมการใช้จากภายนอก ป้องกันการละเมิดสิทธิ ชุมชน ซึ่งสิทธิชุมชนให้ความสำคัญกับผู้ที่อยู่กินดูแลทรัพยากรเพื่อความอยู่รอดของชุมชนเป็นอันดับแรก คน ภายนอกจะมาอ้างสิทธิเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนเมือง มาอยู่เหนือการมีชีวิตรอดของชุมชนไม่ได้ ระดับ ของการมีส่วนร่วมจึงลดหลั่นกันไปตามความจำเป็นพื้นฐานของชีวิตและสังคม

ชุมชนสามารถจัดระเบียบความสัมพันธ์ในการเข้าถึงและใช้ทรัพยากรธรรมชาติในลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ คือ สิทธิของผู้มาก่อน การครอบครองเพื่อการใช้ประโยชน์ และ การครอบครองทรัพยากรในจำนวน จำกัดเฉพาะที่ใช้ประโยชน์ที่จำเป็น

2.2 ความเป็นธรรม

ประเด็นเรื่องความเป็นธรรมเป็นประเด็นที่มีความซับซ้อนและหลากหลาย แต่ประเด็นความเป็นธรรมที่ถูกอ้างอิงและกล่าวถึงกันมากมักอยู่ในรูปของ “ความเป็นธรรมทางสังคม” และ “ความเป็นธรรมทางกฎหมาย” เมื่อกล่าวถึงความเป็นธรรมมักอยู่ในรูปของผลการปฏิสัมพันธ์ของสังคม ที่เป็นธรรมและไม่เป็นธรรม ทั้งนี้เมื่อมองความเป็นธรรมจึงต้องมองว่าตามกฎหมายนั้นเป็นธรรมหรือไม่ ในขณะที่เดียวกันก็ต้องเป็นธรรมทางสังคมด้วย เพราะในตามหลักแล้ว ในสังคมย่อมมีกฎระเบียบที่มากำกับ ดังนั้น ความเป็นธรรมทั้ง 2 คำจึงควรจะให้ความหมายเดียวกัน แต่ในความเป็นจริงกลับพบว่า “ช่องว่าง” และ “ความแตกต่าง” ระหว่างกันเกิดขึ้นมากและทวีความห่างออกไปเรื่อยๆ ความเป็นธรรมทางกฎหมายและความเป็นธรรมทางสังคมจึงแตกต่างกันมากขึ้นเช่นกัน เพราะการมองความเป็นธรรมทั้ง 2 ประเด็นถูกมองด้วยแนวคิด ผลประโยชน์ ที่แยกส่วนแบ่งพรรค และไม่บูรณาการ ความเป็นธรรมทางเศรษฐศาสตร์คือการพยายามกระจายรายได้ หรือการมองโครงสร้างทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียมในแนวคิดสตรีนิยมคือความไม่เป็นธรรม ซึ่งการมองในสาขาวิชาอื่นก็มีความแตกต่างเช่นกัน ดังนั้นจึงมักยึดจับความเป็นธรรมทางกฎหมายทางนิติบัญญัติเพื่อให้สามารถเข้าใจได้ง่ายและเป็นบรรทัดฐานที่สังคมต่างยอมรับในกฎเกณฑ์ที่ตั้งขึ้น ดังนั้น หากการกระทำใดๆ แล้วไม่ขัดต่อหลักนิติธรรมย่อมให้ภาพของความเป็นธรรมที่สังคมส่วนใหญ่ยอมรับเพียงมิติเดียว

ดังนั้นความเป็นธรรมจึงยังเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันไม่จบ และขยับเคลื่อนไหวไปตามบริบท มุมมอง และสถานการณ์ที่เกิดขึ้นภายใต้ประเด็นที่หยิบยกมาตีความ การโต้แย้งเรื่องความเป็นธรรมจึงไม่แตกต่างจากประเด็นของความพอเพียง ความแตกต่างที่ชัดเจนในมุมมอง คือ แนวคิดเรื่องความพอเพียงเป็นสิ่งที่มักถูกกล่าวถึงในเชิงเศรษฐศาสตร์ในแง่ของการผลิต และใช้อย่างมีความสมดุลกัน และมองต่อไปถึงกระบวนการจัดการทรัพยากรในชุมชน ที่เหมาะสมและเพื่ออนาคต แต่ความพอเพียงไม่ได้ถูกกำหนดว่าอะไรคือกฎเกณฑ์ที่เหมาะสมและถูกต้องดีงาม ความเป็นธรรมทางสังคมที่ให้อากาศทุกคนเท่าเทียมจึงอิงอยู่กับความพอเพียงที่จะสร้างเป็นแนวทางบรรทัดฐานให้เกิดขึ้นได้ในสังคมและจะต้องสามารถคงอยู่ได้ในอนาคต

ความเป็นธรรม เป็นแนวคิดความยุติธรรมในทางปรัชญาการเมืองตะวันตก ที่มุ่งมองว่าสังคมต้องมีสถาบันการเมืองที่มีหลักเกณฑ์พื้นฐาน และกลไกในการจัดการสิทธิและผลประโยชน์ให้กับสมาชิกอย่างเท่าเทียมกัน โดยจำแนกความเข้าใจความยุติธรรมเป็น 3 แบบคือ แนวคิดประโยชน์นิยม (Utilitarianism) แนวคิดเสรีนิยม (Liberalism) ที่เป็นปรปักษ์กับผู้ที่เสียเปรียบในสังคมเพราะจะให้ความสำคัญกับเรื่องเสรีภาพอย่างสูงสุด เน้นที่กลไกตลาดและการแข่งขันว่าเป็นวิถีทางที่จะนำไปสู่ความยุติธรรม และแนวคิดการจัดสรรตามความคู่ควร (Desert theory) นอกจากนี้ยังมีการแบ่งความยุติธรรมออกเป็น 1) ความยุติธรรมแบบแลกเปลี่ยนตอบแทน (dikaion diorthotikon; iustitia commutativa) เป็นความยุติธรรมในทางสัญญา เช่น การซื้อขายแลกเปลี่ยน ความยุติธรรมในลักษณะนี้ถือว่าเป็นความยุติธรรมพื้นฐานในทางเศรษฐกิจ และความยุติธรรมในลักษณะนี้ยังปรากฏเป็นความยุติธรรมในการแก้แค้นทดแทนการกระทำผิดอาญาอีกด้วย 2) ความยุติธรรมแบบแบ่งปันส่วน (dianemetikon dikaion; iustitia distributiva) เป็นแนวคิดที่ความยุติธรรมเกิดในความสัมพันธ์ที่มีอำนาจไม่เท่าเทียมกัน แต่จะมีการแบ่งสรรประโยชน์ หรือหน้าที่อย่างไรให้ยุติธรรม เช่น รัฐจะมีการแบ่งประโยชน์ให้กับประชาชนอย่างไรให้ยุติธรรม ใช้เกณฑ์อะไรในการแบ่ง (วรเจตน์, 2552)

ดังนั้น ความยุติธรรมทางสังคมจึงเป็นประเด็นที่นักคิดหลายคน เช่น John Rawls, David Miller, Michael Sandel ต่างพยายามให้การนิยามและกำหนดขอบเขตซึ่งรวมหมายถึง ความยุติธรรมทั้งปวงที่เชื่อมโยงกับระเบียบทางสถาบันและความสัมพันธ์ทางสังคมในการแบ่งประโยชน์ในสังคม

ปัญหาที่เกิดจากความไม่เป็นธรรมในเรื่องทรัพยากรและกลุ่มชาติพันธุ์ชนเผ่าอันเกิดขึ้นทุกที่ไม่เฉพาะประเทศไทย ในมิติของทรัพยากรนั้นเกิดความไม่เป็นธรรมจาก 1) การเปลี่ยนแปลงของระบบสิทธิการเข้าถึงทรัพยากรที่เคยเป็นของสาธารณะ ชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ดูแลสามารถเข้าถึงได้เป็นการถูกผูกขาดมากขึ้นด้วยระบบกฎหมาย กลไกของรัฐ และการถ่ายโอนให้เป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลซึ่งสนับสนุนให้กลุ่มทุนที่มีขนาดใหญ่มากขึ้น 2) การถูกเลือกปฏิบัติ และผลักเข้าสู่ความเสี่ยงของการเป็นคนขายขอบมากขึ้น เช่น ระบบการค้าเสรีที่เบียดให้ชาวนาหรือผู้ผลิตต้องเผชิญกับต้นทุนที่สูงขึ้น ในขณะที่ไม่สามารถกำหนดราคาขายได้ เป็นต้น 3) การลดทอนความเป็นตัวตน หรือการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนในแต่ละท้องถิ่น กรณีชาวเขาหรือกลุ่มชาติ-พันธุ์ในพื้นที่อนุรักษเป็นกรณีชัดเจนนว่า ความพยายามที่จะมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรหรือสิทธิในการจัดการทรัพยากรด้วยวิธีของชุมชนไม่สามารถทำได้ภายใต้กฎเกณฑ์ของรัฐและกระแสของภายนอก (กฤษฎา, 2555) ในขณะที่มิติวัฒนธรรมความไม่เป็นธรรมเกิดจากการลดทอนคุณค่าของความเป็นคนจาก 1) มุมมองเรื่องรัฐชาติและความเป็นอื่น 2) มุมมองเสรีนิยม และ 3) มุมมองของปัจเจกบุคคล (นฤมล, 2555)

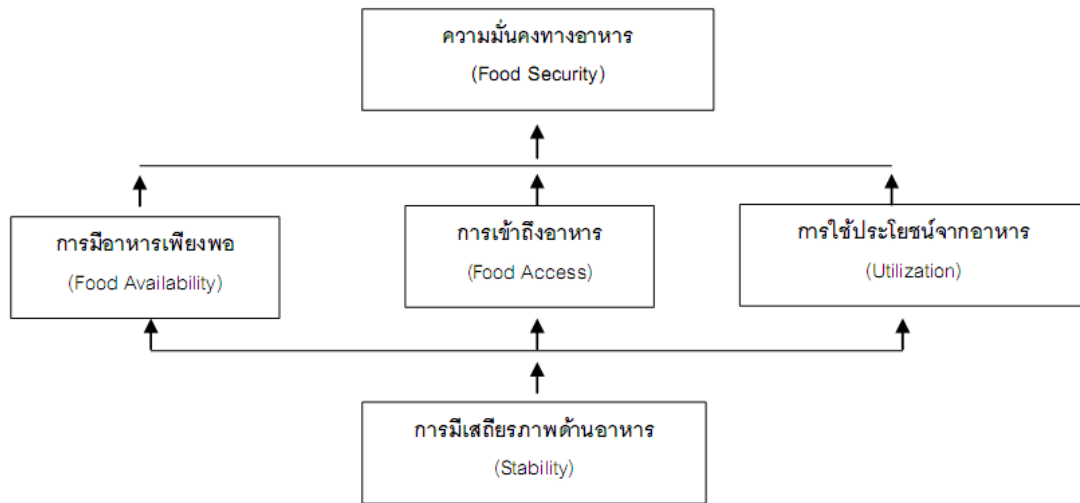
2.3 ความมั่นคงทางอาหาร

ความมั่นคงทางอาหารกำเนิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 2513 - 2522 ในขณะที่สถานการณ์วิกฤติด้านราคาอาหารและพลังงานกำลังรุกรามไปทั่วโลก และความมั่นคงทางอาหารถูกใช้เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2517 ในการประชุมอาหารโลก ภายใต้แนวคิดที่ว่า ความมั่นคงทางอาหารเป็นปัญหาที่เกิดจากความ “ไม่พอเพียงทางด้านอุปทาน” ของประเทศหรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ (FAO, 2006) ซึ่งแนวคิดดังกล่าวได้นำไปสู่แนวคิดอีกประการคือ ความทรงสิทธิด้านอาหาร (Food entitlement) ที่มุ่งมองว่าอาหารเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ต้องเข้าถึงและมีเสถียรภาพในระดับครัวเรือนและบุคคล ตามแนวคิดของ อมาตยา เซน ที่คิดว่าประเทศที่มีประชากรที่เกิดความขาดแคลนอาหารจำนวนมากล้วนเป็นประเทศผู้ผลิตอาหารทั้งสิ้น ดังนั้นความขาดแคลนดังกล่าวจึงไม่ใช่เกิดจากอาหารที่ไม่พอเพียง แต่เกิดจากการเข้าไม่ถึงอาหาร

องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ให้นิยามคำว่า "ความมั่นคงทางอาหาร" หมายถึง การที่ประชาชนมี "ปริมาณ" อาหารเพื่อการบริโภคที่เพียงพอ มีความ "หลากหลาย" ของประเภทอาหารที่ได้รับ และอาหารนั้น "มีคุณภาพ" หมายถึงมีคุณค่าทางโภชนาการและความสะอาดปลอดภัย รวมทั้งประชาชนสามารถ "เข้าถึง" อาหาร อันเกิดจากระบบการกระจายอย่างทั่วถึง โดยมีรายละเอียดดังนี้ (FAO, 2006)

1. ความพอเพียง ความพอเพียงของปริมาณอาหารในคุณภาพที่เหมาะสม ซึ่งอาจได้มาจากการผลิตภายในประเทศหรือการนำเข้า รวมถึงความช่วยเหลือทางอาหาร
2. การเข้าถึง การเข้าถึงทรัพยากรที่พอเพียงของบุคคลเพื่อได้มาซึ่งอาหารที่เหมาะสมและมีโภชนาการ ทรัพยากรที่ว่าหมายถึงความสามารถของบุคคลที่จะกำหนดควบคุมกลุ่มสินค้าหนึ่งๆ ได้ภายใต้บริบททางกฎหมาย การเมือง เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่บุคคลอาศัยอยู่ ซึ่งรวมถึงสิทธิตามประเพณี เช่น การเข้าถึงทรัพยากรส่วนรวมของชุมชนด้วย
3. การใช้ประโยชน์ การใช้ประโยชน์ด้านอาหารผ่านอาหารที่เพียงพอ น้ำสะอาดและการรักษาสุขภาพและสุขอนามัยเพื่อที่จะเข้าถึงภาวะความเป็นอยู่ที่ดีทางโภชนาการซึ่งความต้องการทางกายภาพทั้งหมดได้รับการตอบสนอง โดยนัยยะนี้ จึงสัมพันธ์กับปัจจัยนำเข้าที่ไม่ใช่อาหารด้วย
4. เสถียรภาพ เพื่อจะมีเสถียรภาพทางอาหาร ประชาชน ครัวเรือนและบุคคลจะต้องเข้าถึงอาหารที่เพียงพอตลอดเวลา ไม่ต้องเสี่ยงกับการไม่เข้าถึงอาหารอันเป็นผลมาจากวิกฤตที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน

(เช่น วิกฤตทางเศรษฐกิจหรือสภาพภูมิอากาศ) หรือเหตุการณ์ที่เป็นไปตามวงจร เช่น ภาวะความไม่มั่นคงทางอาหารตามฤดูกาล ในความหมายนี้ จึงครอบคลุมถึงทั้งมิติความพอเพียงและการเข้าถึงอาหาร

ภาพที่ 4 แสดงองค์ประกอบของความมั่นคงทางอาหารในมุมมองของ องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ

ที่มา: ปรับปรุงจาก Food and Agricultural Organization (FAO). “Food Security” in Policy Brief Issue 2. January 2006: 1.

มิติความมั่นคงทางอาหารไม่เพียงแต่จะมองแค่นิยามข้างต้นแต่ต้องมองในมิติที่มากกว่า เช่น ความเปราะบางของอาหาร ซึ่งให้ความหมายถึงโอกาสที่จะตกอยู่ในสถานการณ์ที่มีความไม่มั่นคงทางอาหาร เป็นต้น

นอกจากนี้ได้มีปราชญ์ชาวบ้านในประเทศไทยหลายท่านได้ให้คำนิยามถึงความมั่นคงทางอาหารไว้ เช่น นายสุเมธ ปานจำลอง นักวิจัยเรื่องความมั่นคงอาหารในพื้นที่ภาคอีสาน กล่าวว่า ความมั่นคงด้านอาหารตามนิยามของชาวบ้านอีสาน คือ ทำ (การผลิต) ได้ หาได้ แลกได้ และซื้อได้ จากการศึกษาพบว่าครอบครัวในทีโคตต้องมีที่นา 6 ไร่ ผลิตข้าวได้ประมาณปีละ 100 ถังจึงจะมีความมั่นคงด้านอาหาร โดยต้องปลูกผัก เลี้ยงปลาเสริมด้วย ในระดับชุมชน ชุมชนที่มีสมาชิก 120 ครัวเรือนต้องมีข้าวสำรองประมาณ 7 ตัน จึงจะมีข้าวกินเพียงพอถ้าเกิดภัยพิบัติ กรณีของแหล่งอาหารธรรมชาติจากการศึกษาพบว่า หนึ่งหมู่บ้านต้องมีป่าชุมชนพื้นที่ 50 ไร่และตำบลละ 100 ไร่จึงจะทำให้ชุมชนมีความมั่นคงด้านอาหาร ในขณะที่นายประสิทธิ์ชัย หนูนวล จากเครือข่ายปกป้องอ่าวท่าศาลา จ.นครศรีธรรมราช กล่าวถึงความมั่นคงของอาหารในเขตชายฝั่งทะเลว่า การทำประมงพื้นบ้านคือการสร้างความมั่นคงด้านอาหารของชุมชน แต่ปัจจุบันมีโครงการอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ริมชายฝั่งทำลายแหล่งประมงเหล่านี้อยู่มากมายหลายแห่ง รวมทั้งที่จังหวัดนครศรีธรรมราชด้วย เครือข่ายประมงพื้นบ้านและองค์กรที่เกี่ยวข้องได้มีมาตรการหลายอย่างเพื่อปกป้องแหล่งอาหาร เช่น การทำเขตอนุรักษ์ ห้ามทำการประมงในเขต 400 เมตรจากชายฝั่ง การมีธรรมนูญชุมชนเพื่อปกป้องอ่าว การผลักดันให้มีการออกข้อบัญญัติท้องถิ่นเพื่อปกป้องแหล่งอาหารของชุมชน เป็นต้น ดังจะเห็นได้ว่านอกเหนือจากความมั่นคงด้านอาหารแล้ว การประมงชายฝั่งยังเป็นแหล่งจ้างงานสำคัญของท้องถิ่น เช่น ใน 10 หมู่บ้านของอ่าวท่าศาลา มีการจ้างงานประมงมากกว่า 5,000 คน และผลผลิตจากอ่าวนี้อาจเลี้ยงดูคนในท้องถิ่นมากกว่า 10,000 ครอบครัว ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าความมั่นคงทางอาหารของชาวบ้านทั้งภาคอีสานและภาคใต้จึงให้นิยามถึง สามารถผลิต หา แลกเปลี่ยน และซื้อเพื่อการบริโภคได้ และการรักษาหรืออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติคือทางป้องกันให้ชุมชนมีความมั่นคงทางอาหารต่อไปในอนาคต

ทั้งนี้การที่จะเกิดความมั่นคงทางอาหารได้นั้น จะต้องมีฐานทรัพยากรที่เป็นจุดเริ่มของระบบอาหาร และการผลิตอาหารร่วมกับผู้ผลิต หรือเกษตรกรที่เป็นเจ้าของปัจจัยเหล่านั้นด้วย แต่ปัจจัยที่จะก่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหารกลับอยู่ในภาวะที่วิกฤติจากการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตเชิงเศรษฐกิจ จากการเกษตรพอเพียงไปสู่การเกษตร หรือผลิตเพื่อค้า ที่พึ่งพิงปัจจัยการผลิตจากภายนอกมากกว่า ในอดีต ไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยี และเมล็ดพันธุ์ ซึ่งการพึ่งพาเหล่านี้ทำให้เกิดภาวะการถูกจำกัดสิทธิในการกำหนดวิธีการผลิตและวิถีชีวิตของตน ซึ่งกลายเป็นความไม่มั่นคงทางอาหารและวิถีชีวิตในที่สุด

ผลการศึกษาด้านความมั่นคงทางอาหารระดับชุมชนที่ผ่านมา (ศยามล เจริญรัตน์, 2556) ชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความมั่นคงทางอาหารในระดับชุมชนนั้น หากพิจารณาจากด้านการผลิตและหาอาหารแล้ว สิ่งสำคัญส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของโอกาสของประชาชนที่จะเข้าไปจัดการทรัพยากร โดยเฉพาะป่าชุมชน หรือ ป่าไม้ได้มากหรือน้อย และปัญหาด้านการถือครองที่ดินเพื่อการเพาะปลูก โดยเฉพาะในพื้นที่ชุมชนและในกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยในเขตชนบทและในพื้นที่อนุรักษ์หรือในพื้นที่ที่มีปัญหาเรื่องการถือครอง เพราะโอกาสของอาชีพทั้งในด้านการผลิตอาหารเพื่อยังชีพและการผลิตเพื่อการค้าและขายเพื่อนำรายได้เข้าครัวเรือนจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ อย่างไรก็ตามปัญหาด้านที่ดินทำกินเป็นปัญหาที่เกษตรกรไทยเผชิญมาโดยตลอด (ศยามล ไกยูรวงศ์ และคณะ, 2548) และมีการศึกษาจำนวนมากที่พบว่าเรื่องความเป็นธรรมในประเด็นที่ดินนั้นเกิดจากการถือครองที่ดินของเอกชนจำนวนน้อย โดยที่บางส่วนไม่ได้ทำประโยชน์ ในขณะที่เกษตรกรที่ยากจนถือครองที่ดินเพียงประมาณร้อยละสิบของที่ดินทั้งประเทศ (ช่องว่างระหว่างมนุษย์: รายงานสถานการณ์ความไม่เป็นธรรมทางสุขภาพ, 2555) นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536) รายงานไว้ว่า ในภาคเหนือตอนล่าง นับจาก พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา มีการสูญเสียที่ดินทั้งที่เอกชนรายเล็กใช้อยู่และที่ดินในป่าสงวนไปสู่มีนายทุนขนาดใหญ่ซึ่งไม่กลัวเกรงกฎหมาย และทำให้มีการบุกเบิกจับจองที่ป่าสงวนเพิ่มขึ้น การเข้าถึงที่ดินโดยวิธีปกติของประชาชนสามารถทำได้โดย 5 รูปแบบ คือ 1) ซื้อมาจากภาคเอกชนโดยทั่วไป 2) รัฐออกเอกสารสิทธิ์ คือ น.ส.3 หรือ โฉนดที่ดินให้เนื่องจากมีหลักฐานแสดงการครอบครองมาก่อนการประกาศใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน 3) รัฐอนุญาตให้เข้าใช้ประโยชน์โดยการเช่า เช่น ที่ราชพัสดุ ที่สาธารณประโยชน์ 4) เป็นสมาชิกของโครงการจัดที่ดินของรัฐ ภายใต้ประมวลกฎหมายที่ดิน พระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511 และพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 5) รัฐอนุญาตให้เข้าใช้ประโยชน์ในช่วงเวลาที่กำหนดตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 เช่น โครงการออกหนังสืออนุญาตให้สิทธิทำกินชั่วคราว (สทก.) จากวิธีข้างต้นนั้นกลับพบว่าประชาชนจำนวนไม่น้อยที่ไม่สามารถเข้าถึงที่ดินได้จากทั้งห้าประการข้างต้น ทำให้กลายเป็นผู้ไร้ที่ดิน ประเวศ วะสี (2553) ได้กล่าวไว้ว่า การขาดความเป็นธรรมในการจัดการการใช้ทรัพยากร เช่น ที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ ภาษี กฎหมาย เป็นเพราะคนมีอำนาจกับคนไร้อำนาจจะเข้าถึงทรัพยากรของชาติต่างกัน ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำมากขึ้น นำไปสู่ความขัดแย้งทางสังคมและการเมือง ต้องปฏิรูปการจัดการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรมและยั่งยืนปฏิรูประบบภาษีเพื่อความเป็นธรรม อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในด้านความเป็นธรรมทางอาหารที่ประชาชนโดยเฉพาะระดับชุมชนควรเข้าถึงและมีความมั่นคงเป็นพื้นฐานจะไม่สามารถเกิดได้หากยังประสบปัญหาเรื่องการขาดปัจจัยเช่นที่ดิน และการมีสิทธิในการใช้ทรัพยากรในชุมชน

2.4 กรอบแนวคิดเรื่องความยั่งยืน

ประเด็นเรื่องการความยั่งยืนเป็นประเด็นที่ถูกหยิบยกมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานในเวทีระดับโลกรวมถึงในเวทีประเทศไทยด้วย อย่างไรก็ตามในการศึกษาครั้งนี้เลือกกรอบแนวคิดเรื่องความยั่งยืนสองชั้นเพื่อพัฒนาไปสู่การสร้างตัวชี้วัดและการผลักดันให้เกษตรกรไทยสามารถสร้างความยั่งยืนได้ คือ กรอบของ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนหรือ (SDGs) และกรอบ SAFA (Sustainability Assessment of Food and Agriculture systems)

2.4.1 เป้าหมายการพัฒนารที่ยั่งยืน (SDGs) เมื่อ พ.ศ. 2543 ประเทศไทยและประเทศต่างๆทั่วโลก รวม 189 ประเทศได้ร่วมการประชุมองค์การสหประชาชาติที่มหานครนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา และเห็นพ้องต้องกันในการตั้งเป้าหมายการพัฒนาทั้งในระดับชาติและระดับสากลที่ทุกประเทศจะดำเนินการร่วมกันให้ได้ ภายในพ.ศ. 2558 โดยเป้าหมายดังกล่าวเรียกว่า เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ หรือ Millennium Development Goals (MDGs) อันประกอบด้วย 8 เป้าหมายหลักซึ่งจะใช้เป็นทิศทางการพัฒนา และได้สิ้นสุดลงไปแล้ว ต่อมาจึงมีการกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาขึ้นมาใหม่โดยอาศัยกรอบความคิดที่มองการพัฒนาเป็นมิติ (Dimensions) ของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้มีความเชื่อมโยงกันซึ่งได้กำหนดกรอบระยะเวลาตั้งแต่เดือนกันยายน ปี 2558 ถึงเดือนสิงหาคม 2573 ครอบคลุมระยะเวลา 15 ปี เรียกว่า "เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน" (Sustainable Development Goals - SDGs) โดยเป้าหมายทั้ง 17 ข้อ คือ

1. ขจัดความยากจน
2. ขจัดความหิวโหย
3. มีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี
4. การศึกษาที่เท่าเทียม
5. ความเท่าเทียมทางเพศ
6. การจัดการน้ำและสุขาภิบาล
7. พลังงานสะอาดที่ทุกคนเข้าถึงได้
8. การจ้างงานที่มีคุณค่าและการเติบโตทางเศรษฐกิจ
9. อุตสาหกรรม นวัตกรรม โครงสร้างพื้นฐาน
10. ลดความเหลื่อมล้ำ
11. เมืองและถิ่นฐานมนุษย์อย่างยั่งยืน
12. แผนการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน
13. การรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ
14. การใช้ประโยชน์จากมหาสมุทรและทรัพยากรทางทะเล
15. การใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศทางบก
16. สังคมสงบสุข ยุติธรรม ไม่แบ่งแยก
17. ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

เป้าหมาย 17 ข้อนี้สามารถแบ่งกลุ่มออกได้เป็น 5 กลุ่ม (แบ่งตามองค์การสหประชาชาติ ดังภาพที่ 5) ประกอบด้วย

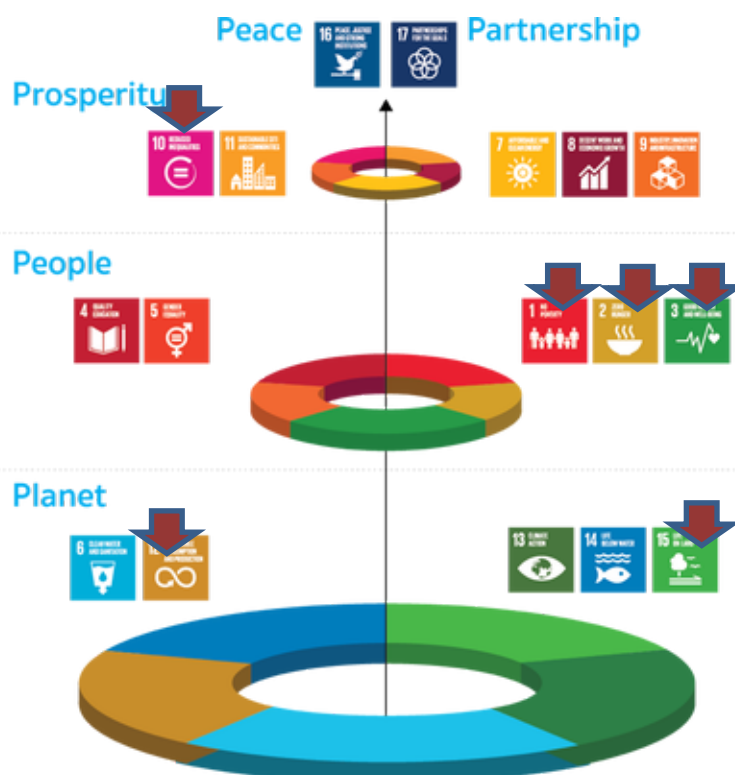
กลุ่ม People หรือกลุ่มด้านสังคม/ความเป็นอยู่ของผู้คน: ประกอบด้วยเป้าหมาย (1) การลดความยากจน (2) การขจัดความหิวโหย (3) สุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี (4) การศึกษาที่มีคุณภาพ และ (5) ความเท่าเทียมกันทางเพศ

กลุ่ม Prosperity หรือกลุ่มด้านเศรษฐกิจและความมั่งคั่ง: ประกอบด้วยเป้าหมาย (7) พลังงานที่สะอาดและจ่ายซื้อได้ (8) งานที่มีคุณค่าและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (9) อุตสาหกรรม นวัตกรรมและโครงสร้างพื้นฐาน (10) ลดความเหลื่อมล้ำ และ (11) เมืองและชุมชนยั่งยืน

กลุ่ม Planet หรือกลุ่มด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม: ประกอบด้วย เป้าหมาย (6) น้ำและสุขาภิบาล (12) การผลิตและบริโภคที่รับผิดชอบและยั่งยืน (13) การรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (14) ระบบนิเวศทางทะเลและมหาสมุทร และ (15) ระบบนิเวศบนบก

กลุ่ม Peace หรือกลุ่มด้านสันติภาพ: ประกอบด้วยเป้าหมาย (16) สันติภาพและสถาบันที่เข้มแข็ง

กลุ่ม Partnership หรือกลุ่มหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนา: ประกอบด้วยเป้าหมาย (17) หุ้นส่วนเพื่อการพัฒนา

ภาพที่ 5 แสดงการแบ่งกลุ่มเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

ที่มา: <https://sdgmove.com/2017/06/01/goals/>

งานชิ้นนี้พยายามสร้างกรอบการพัฒนาที่ยั่งยืนให้กับเกษตรกรจึงเลือกเป้าหมายที่เกี่ยวข้องออกมา คือ เป้าหมายที่ 1 เป้าหมายที่ 2 เป้าหมายที่ 3 เป้าหมายที่ 10 เป้าหมายที่ 12 เป้าหมายที่ 13 เป้าหมายที่ 15 รวม 7 เป้าหมายเท่านั้น

เป้าหมายที่ 1 จัดความยากจนในทุกรูปแบบ ทุกที่

เป้าหมายที่ 2 จัดความหิวโหย บรรลุเป้าความมั่นคงทางอาหาร ปรับปรุงโภชนาการ และสนับสนุนการทำเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน

เป้าหมายที่ 3 สร้างหลักประกันให้คนมีชีวิตที่มีคุณภาพ และส่งเสริมสุขภาวะที่ดีของคนทุกเพศทุกวัย

เป้าหมายที่ 10 ลดความไม่เท่าเทียมทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ

เป้าหมายที่ 12 สร้างหลักประกันให้มีแบบแผนการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน

เป้าหมายที่ 13 ดำเนินการอย่างเร่งด่วนเพื่อต่อสู้กับสถานะการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและผลกระทบ

เป้าหมายที่ 15 ปกป้อง ฟื้นฟู และส่งเสริมการใช้ระบบนิเวศบนบกอย่างยั่งยืน การบริหารจัดการป่าไม้ที่ยั่งยืน การต่อต้านการแปรสภาพเป็นทะเลทราย หยุดยั้งการเสื่อมโทรมของดินและฟื้นฟูสภาพดินและหยุดยั้งการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ

ซึ่งตัวชี้วัดต่างๆ ในแต่ละเป้าประสงค์สามารถรวบรวมและพัฒนาเพื่อใช้เป็นตัวชี้วัดของเกษตรกรไทยได้ (ดูภาคผนวก)

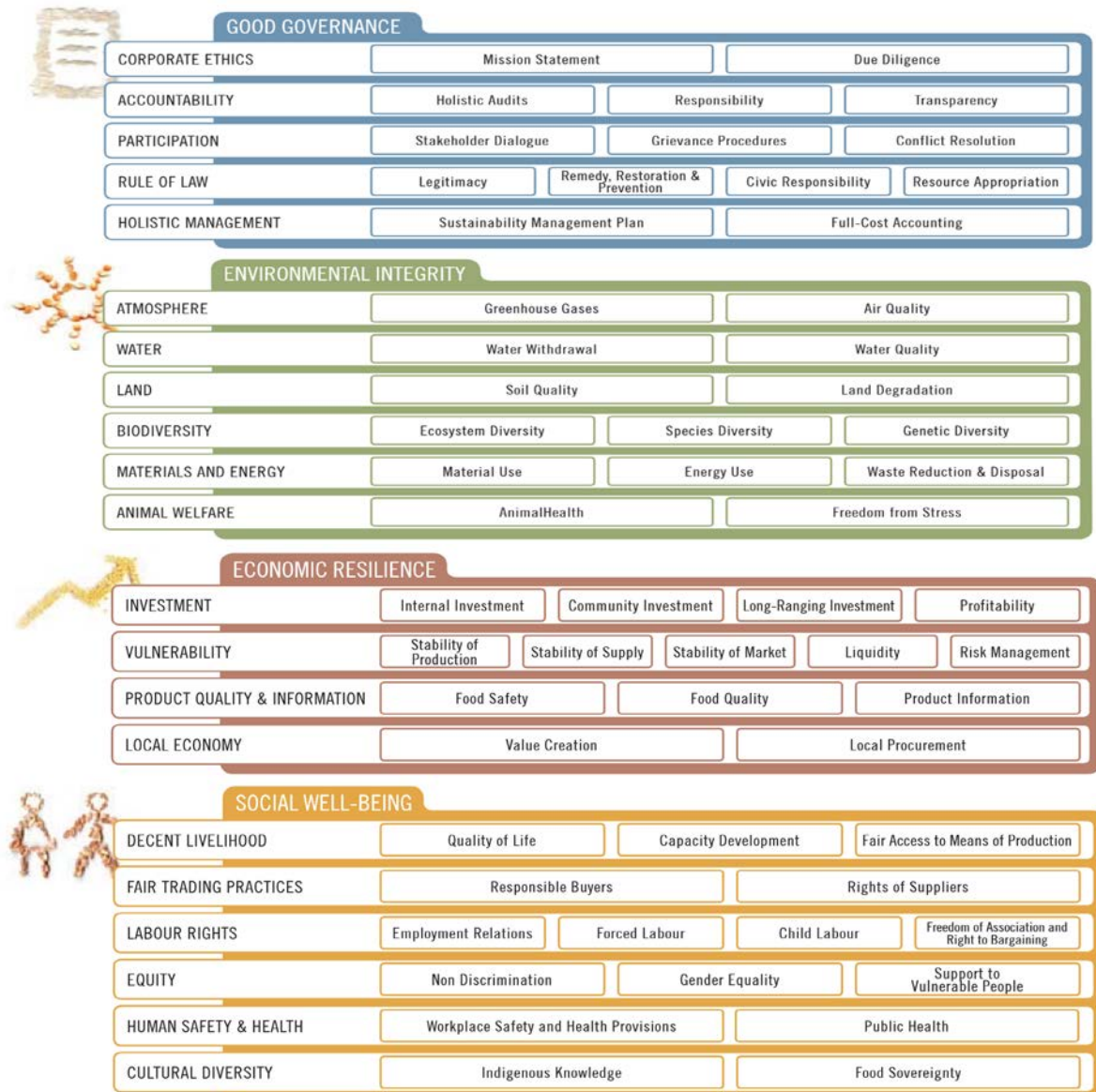
2.4.2 กรอบแนวทางการประเมินความยั่งยืนของระบบเกษตรและอาหาร หรือ SAFA (Sustainability Assessment of Food and Agriculture systems) เป็นกรอบแนวทางในการประเมินความยั่งยืนใน 4 มิติ คือ สิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ และการบริหารจัดการในห่วงโซ่อุปทาน ตัวชี้วัดของ SAFA ประกอบด้วย 21 ประเด็นหลัก และ อีก 58 ประเด็นย่อย รวม 118 ตัวชี้วัด อย่างไรก็ตามตัวชี้วัดนี้ถือเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินความยั่งยืน ดังนี้

ก. มิติการบริหารจัดการในห่วงโซ่อุปทาน ประกอบด้วย จริยธรรมในการบริหาร ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม นิติรัฐ และการบริหารแบบองค์รวม

ข. มิติสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย สภาพแวดล้อม น้ำที่ดื่ม ความหลากหลายทางชีวภาพ ทรัพยากร และพลังงาน และสวัสดิภาพของสัตว์

ค. มิติเศรษฐกิจ ประกอบด้วย การลงทุน ความเปราะบาง คุณภาพของผลิตภัณฑ์ และเศรษฐกิจชุมชน

ง. มิติสังคม ที่มักมองเรื่องคุณภาพชีวิต ประกอบด้วย วิถีชีวิตที่มีคุณค่า การค้าที่เป็นธรรม สิทธิแรงงาน ความเท่าเทียม ความปลอดภัยของมนุษย์และสุขภาพ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามในการศึกษาชิ้นนี้จะเลือกเฉพาะประเด็นมิติทางสังคมเป็นหลักและจะเลือกเฉพาะตัวชี้วัดบางตัวมาเลือกใช้เท่านั้น

ภาพที่ 6 แสดงกรอบแนวทางการประเมินความยั่งยืนของระบบเกษตรและอาหาร (SAFA) ทั้ง 4 มิติ
ที่มา: FAO. (2014). SAFA (Sustainability Assessment of Food and Agriculture systems)
GUIDELINES, Version 3.0, pp.20.

บทที่ 3

ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

จังหวัดน่านมีสภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาซึ่งวางตัวในแนวเหนือ-ใต้ โดยเฉพาะบริเวณชายแดนด้านเหนือและตะวันออกซึ่งเป็นรอยต่อกับประเทศลาว โดยมีภูเขาในเขตอำเภอบ่อเกลือ เป็นยอดเขาที่สูงที่สุดในจังหวัด ส่วนพื้นที่ราบจะอยู่บริเวณตอนกลางของจังหวัด และตามลุ่มน้ำต่าง ๆ น่านมีแหล่งน้ำที่สำคัญของจังหวัดคือแม่น้ำน่านซึ่งมีต้นกำเนิดทางตอนเหนือของจังหวัด แล้วไหลลงไปยังเขื่อนสิริกิติ์ในจังหวัดอุตรดิตถ์ และบรรจบกับแม่น้ำปิงที่จังหวัดนครสวรรค์เป็นแม่น้ำเจ้าพระยา นอกจากนี้ยังมีลำน้ำสาขาต่าง ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ ลำน้ำสา ลำน้ำว่า ลำน้ำสมุน ลำน้ำบัว ลำน้ำย่าง ลำน้ำแหง เป็นต้น น่านจึงเป็นจังหวัดที่เต็มไปด้วยภูเขาสูงสลับซับซ้อน และมีประชากรหลายชาติพันธุ์

การศึกษาครั้งนี้แบ่งพื้นที่จังหวัดน่านตามภูมิประเทศ เป็นสามส่วนคือ ส่วนบน ส่วนกลาง และส่วนล่างของจังหวัดน่าน ดังนั้นพื้นที่ศึกษาจึงเลือกจากสามอำเภอ ได้แก่ อำเภอบ่อเกลือ อำเภอภูเพียง และอำเภอนาน้อย ซึ่งประกอบด้วย บ้านน้ำหนาว บ้านยอดดอย (อำเภอบ่อเกลือ) บ้านราษฎร์สามัคคี (อำเภอภูเพียง) และบ้านห้วยส้ม (อำเภอนาน้อย)

3.1 ข้อมูลจังหวัดน่าน

3.1.1 ประวัติความเป็นมาจังหวัดน่าน

เมืองน่าน ในอดีตเป็นนครรัฐเล็ก ๆ ก่อตัวขึ้นราวกลางพุทธศตวรรษที่ 18 บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำน่านและแม่น้ำสาขา ในหุบเขา ทางตะวันออกของภาคเหนือประวัติศาสตร์เมืองน่าน เริ่มปรากฏขึ้นราว พ.ศ. 1825 ภายใต้การนำของพญาภูคา ศูนย์การปกครองอยู่ที่เมืองย่าง (เชื่อกันว่าเป็นบริเวณริมฝั่งด้านใต้ ของแม่น้ำย่าง ใกล้เทือกเขาตอยภูคาในเขตบ้านเสี้ยว ตำบลยม อำเภอท่าวังผา) เพราะปรากฏร่องรอย ชุมชนในสภาพที่เป็นคูน้ำ คันดิน กำแพงเมืองซ้อนกันอยู่ ต่อมาพระยาภูคา ได้ขยายอาณาเขตปกครองของตนออกไปให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยส่งราชบุตรบุญธรรม 2 คน ไปสร้างเมืองใหม่ โดย ชุนนุ่น ผู้พี่ไปสร้างเมืองจันทบุรี (เมืองพระบาง) และ ชุนฟองผู้น้องสร้างเมืองวรนครหรือเมืองบัว

ภายหลังชุนฟองถึงแก่พิราลัย เจ้าแก้วเถื่อนราชบุตรจึงได้ขึ้นครองเมืองบัวแทน ด้านพญาภูคา ครองเมืองย่างมานานและมีอายุมากขึ้น มีความประสงค์จะให้เจ้าแก้วเถื่อนผู้หลานมาครองเมืองย่างแทน จึงให้เสนาอำมาตย์ไปเชิญ เจ้าแก้วเถื่อนเกรงใจปู่จึงยอมไปอยู่เมืองย่างและมอบให้ชายา คือนางพญาแม่ท้าวคำป็น ดูแลรักษาเมืองบัวแทน เมื่อพญาภูคาถึงแก่พิราลัย เจ้าแก้วเถื่อนจึงครองเมืองย่างแทน ในช่วงที่เมืองบัวว่างจากผู้นำ เนื่องจากเจ้าแก้วเถื่อนไปครองเมืองย่างแทนปู่คือพญาภูคา พญาจ่าเมืองเจ้าผู้ ครองเมืองพะเยา จึงได้ขยายอิทธิพล เข้าครอบครองบ้านเมืองในเขตเมืองน่านทั้งหมด นางพญาแม่ท้าวคำป็น พร้อมด้วยบุตรในครรภ์ ได้หลบหนี ไปอยู่บ้านห้วยแร่ จนคลอดได้บุตรชายชื่อว่าเจ้าขุนใส เต็บใหญ่ได้เป็นขุนนาง รับใช้พญาจ่าเมืองจนเป็นที่โปรดปราน พญาจ่าเมืองจึงสถาปนาให้เป็น เจ้าขุนใสยศ ครองเมืองปราดภายหลังมีกำลังพลมากขึ้นจึงยกทัพ มาต่อสู้อันหลุดพ้นจากอำนาจเมืองพะเยา และได้รับการสถาปนาเป็นพญาผานอง ขึ้นครองเมือง บัวอย่างอิสระระหว่างปี 1865 - 1894 รวม 30 ปี จึงพิราลัย

ในสมัยของพญาการเมือง (กรานเมือง) โอรสของพญาผานอง เมืองบัว ได้มีการขยายตัวมากขึ้นตลอดจน มีความสัมพันธ์ กับเมืองสุโขทัยอย่างใกล้ชิด พงศาวดารเมืองน่านกล่าวถึงพญาการเมืองว่า ได้รับเชิญจากเจ้าเมืองสุโขทัย (พระมหาธรรมราชาลิไท) ไปร่วมสร้างวัดหลวงอภัย (วัดอัมพวันาราม) ขากลับเจ้าเมือง

สุโขทัย ได้พระราชทานพระธาตุ 7 องค์ พระพิมพ์ทองคำ 20 องค์ พระพิมพ์เงิน 20 องค์ ให้กับพญาการเมือง มาบูชา ณ เมืองปัวด้วย พญาการเมือง ได้ปรึกษาพระมหาเถรธรรมบาล จึงได้ก่อสร้างพระธาตุแช่แห้งขึ้นที่บนภูเพียงแช่แห้ง พร้อมทั้งได้อพยพผู้คนจากเมืองปัว ลงมาสร้างเมืองใหม่ที่บริเวณพระธาตุแช่แห้ง เรียกว่า ภูเพียงแช่แห้งในปี พ.ศ. 1902 โดยมีพระธาตุแช่แห้งเป็นศูนย์กลางเมือง

หลังจากพญาการเมืองถึงแก่พิราลัย โอรส คือ พญาผากองขึ้นครองแทนอยู่มาเกิดปัญหาความแห้งแล้ง จึงย้ายเมืองมาสร้างใหม่ที่ริมแม่น้ำน่านด้านตะวันตกบริเวณบ้านห้วยไค้ คือบริเวณที่ตั้งของจังหวัดน่านในปัจจุบัน เมื่อปี พ.ศ. 1911 ในสมัยเจ้าปู่แข่งครองเมืองระหว่างปี พ.ศ. 1950 - 1960 ได้สร้างวัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร วัดพระธาตุเขาน้อย วัดพญาภู แต่สร้างไม่ทันเสร็จก็ถึงแก่พิราลัยเสียก่อน พญาจ้าวพารผาสุมผู้เป็นหลาน ได้สร้างต่อจนแล้วเสร็จและได้สร้าง พระพุทธรูปทองคำปางลีลา ปัจจุบันคือ พระพุทธรูปนันทบุรีศรีศากยมุนี ประดิษฐานอยู่ในวิหารวัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหารในปี พ.ศ. 1993 พระเจ้าติโลกราชกษัตริย์นครเชียงใหม่ มีความประสงค์จะครอบครองเมืองน่าน และแหล่งเกลือ บ่อมาง (ต.บ่อเกลือใต้ อ.บ่อเกลือ) ที่มีอย่างอุดมสมบูรณ์และหาได้ยากทางภาคเหนือ จึงได้จัดกองทัพ เข้ายึด เมืองน่าน พญาอินต๊ะแก่นท้าว ไม่อาจต้านทานได้จึงอพยพหนีไปอาศัยอยู่ที่เมืองเซียง (ศรีสัชชาลัย) เมืองน่านจึงถูกผนวกเข้าไว้ในอาณาจักรล้านนาตั้งแต่นั้นมา

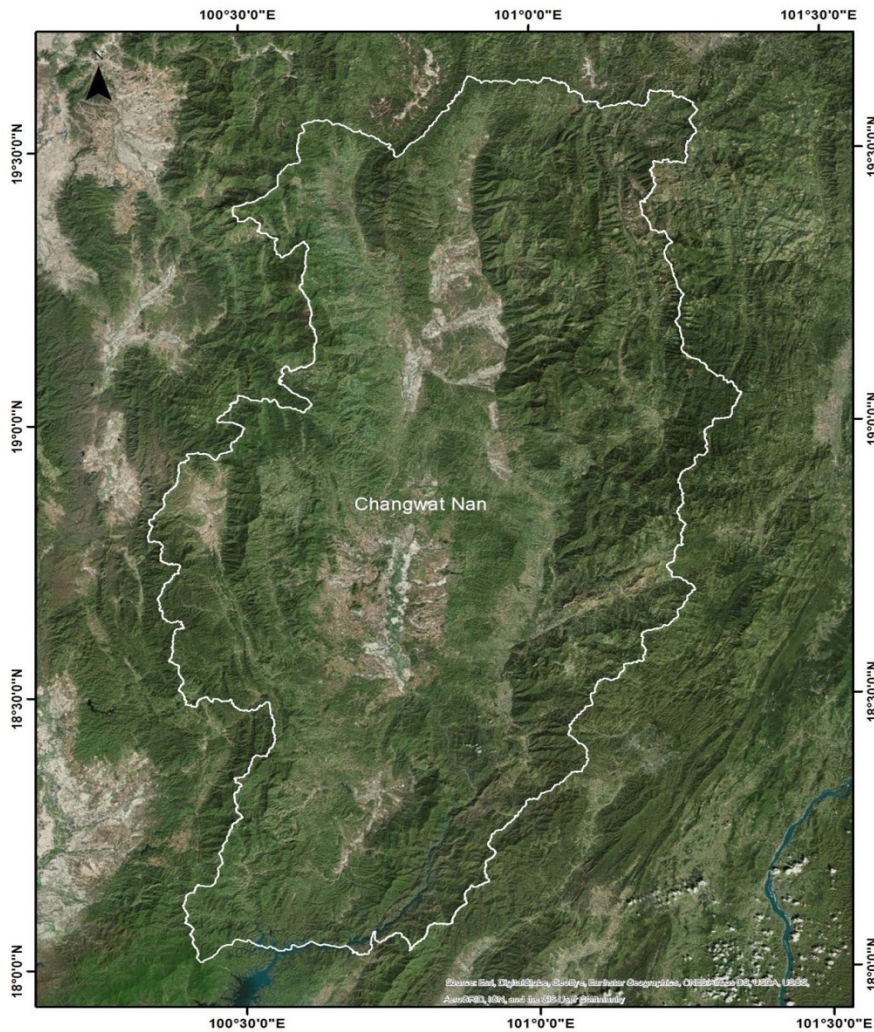
ตลอดระยะเวลาเกือบ 100 ปี ที่เมืองน่านอยู่ในครอบครองของ อาณาจักรล้านนา ได้ค่อย ๆ ซึมซับเอาศิลปวัฒนธรรมของล้านนา มาไว้ในวิถีชีวิต โดยเฉพาะการรับเอาศิลปกรรมทางด้านศาสนา ปรางค์ศิลปกรรมแบบล้านนาเข้ามาแทนที่ศิลปกรรมแบบสุโขทัย อย่างชัดเจน ดังเช่น เจดีย์วัดพระธาตุแช่แห้ง เจดีย์วัดสวนตาล เจดีย์วัดพระธาตุช้างค้ำ แม้จะเหลือส่วนฐานที่มีช้างล้อมรอบ ซึ่งเป็นลักษณะศิลปะแบบสุโขทัยอยู่ แต่ส่วนองค์เจดีย์ขึ้นไปถึงส่วนยอด เปลี่ยนเป็นศิลปกรรมแบบล้านนาไปจนหมดสิ้นในระหว่างปี พ.ศ. 2103 - 2328 เมืองน่านได้ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า อยู่หลายครั้งและต้องเป็นเมืองร้าง ไร้ผู้คนถึง 2 ครา คือ ครั้งแรกปี พ.ศ. 2247 - 2249 ครั้งที่ 2 ปี พ.ศ. 2321 - 2344 ปี พ.ศ. 2331 เจ้าอัตถวรปัญโญ ได้ลงมาเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 เพื่อขอเป็น ข้าขอบขัณฑสีมา เจ้าอัตถวรปัญโญ หลังจากขึ้นครองเมืองน่านยังมีได้เข้าไปอยู่เมืองน่านเสียทีเดียว เนื่องจากเมืองน่าน ยังรกร้างอยู่ ได้ย้ายไปอาศัยอยู่ตามที่ต่างๆ คือ บ้านตึ๊ดบุญเรือง เมืองจั่ว (บริเวณอำเภอนาน้อย) เมืองพ้อ (บริเวณอำเภอเวียงสา) หลังจากได้บูรณะซ่อมแซมเมืองน่านแล้ว พร้อมทั้งได้ขอพระบรมราชานุญาตกลับเข้ามาอยู่ในเมืองน่าน ในปี พ.ศ. 2344 ในยุคสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เมืองน่านมีฐานะเป็นหัวเมืองประเทศราช เจ้าผู้ครองนครน่านในชั้นหลังทุกองค์ ต่างปฏิบัติหน้าที่ราชการ ด้วยความเที่ยงธรรม มีความซื่อสัตย์ จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรี ได้ช่วยราชการบ้านเมืองสำคัญหลายครั้งหลายคราด้วยกัน นอกจากนี้เจ้าผู้ครองนครน่าน ต่างได้ทำนุบำรุง กิจการพุทธศาสนาในเมืองน่าน และอุปถัมภ์ค้ำจุนพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ ได้สร้างธรรมนิทานชาดก การจารพระไตรปิฎกลงในคัมภีร์ใบลาน นับเป็นคัมภีร์ได้ 335 คัมภีร์นับเป็นผูกได้ 2,606 ผูก ได้นำไปมอบให้เมืองต่างๆ มีเมืองลำปาง เมืองลำพูน เมืองเชียงใหม่ เมืองเชียงราย และเมืองหลวงพระบาง

ในปี พ.ศ. 2446 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ เจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ เลื่อนยศฐานันดรศักดิ์ขึ้นเป็น "พระเจ้านครน่าน" มีพระนามปรากฏตามสุพรรณบัฏว่า "พระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดช กุลเชษฐมหันต์ ไชยนันทบุรมหาราชวงศาธิบิต สิริตจาร์ราชานุการักษ์ วิบูลยศักดิ์กิติไพศาล ภูบาลบพิตรสถิตย์ ณ นันทราชวงษ์" เป็นพระเจ้านครน่านองค์แรก และองค์เดียวในประวัติศาสตร์น่าน ภายหลังได้รับการสถาปนาเป็นพระเจ้าน่าน พระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ จึงได้สร้าง หอค้า (คุ้มหลวง) ขึ้นแทนหลังเดิมซึ่งสร้างในสมัยของ เจ้านันทวรฤทธิเดชฯ และด้านหน้าหอค้า มีข่วงไว้ทำหน้าที่

คล้ายสนามหลวง สำหรับจัดงานพิธีต่างๆ ตลอดจนเป็นที่จัดขบวนทัพออกสู้ศึก จัดขบวนนำเสด็จหรือขบวนรัก แหกเมืองสำคัญ และในปี พ.ศ. 2474 เจ้ามหาพรหมสุรธาตา เจ้าผู้ครองนครน่าน ถึงแก่พิราลัยตำแหน่ง เจ้าผู้ครองนครก็ถูกยุบเลิกตั้งแต่นั้นมา ส่วนหอคำได้ใช้เป็น ศาลากลางจังหวัดน่าน จนปี พ.ศ. 2511 จังหวัดน่าน ได้มอบหอคำให้กรมศิลปากร ใช้เป็นสถานที่จัดตั้ง พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่านจนกระทั่งปัจจุบัน

3.1.2 สภาพภูมิประเทศและอาณาเขต

จังหวัดน่านมีสภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขา ตั้งอยู่บริเวณเส้นรุ้งที่ 18 องศา 46 ลิปดา 30 พิลิปดาเหนือ เส้นแวงที่ 100 องศา 30 ลิปดา 44 พิลิปดาตะวันออก ระดับความสูงของพื้นที่อยู่สูง 2,112 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง มีพื้นที่ 11,472.076 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 7,170,045 ไร่ น่านตั้งอยู่ติดกับชายแดนทางด้านทิศตะวันออกของภาคเหนือตอนบน ติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ห่างจากกรุงเทพมหานครโดยทางรถยนต์ ประมาณ 668 กิโลเมตร มีแม่น้ำสายสำคัญด้วยนั้นคือ แม่น้ำน่านซึ่งมีต้นกำเนิดทางตอนเหนือของจังหวัด แล้วไหลลงไปยังเขื่อนสิริกิติ์ในจังหวัดอุตรดิตถ์ และบรรจบกับแม่น้ำปิงที่จังหวัดนครสวรรค์เป็นแม่น้ำเจ้าพระยา นอกจากนี้ยังมีลำน้ำสาขาต่าง ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ ลำน้ำสา ลำน้ำว่า ลำน้ำสมุน ลำน้ำปัว ลำน้ำย่าง เป็นต้น

ภาพที่ 7 แสดงภาพถ่ายทางอากาศ (GPS) จังหวัดน่าน

อาณาเขตโดยรอบของจังหวัดน่าน

ทิศเหนือ ประกอบด้วย อำเภอเชียงกลาง อำเภอปัว มีอำเภอทุ่งช้าง อำเภอเฉลิมพระเกียรติอำเภอปอเกลือ ที่มีพื้นที่ติดต่อกับเขตเศรษฐกิจพิเศษ เชียงฮ่อน - หงสา (สปป.ลาว)

ทิศตะวันออก ประกอบด้วย อำเภอภูเพียง อำเภอสันติสุข โดยมีอำเภอแม่จริม อำเภอเวียงสา มีพื้นที่ติดต่อกับแขวงไชยบุรี (สปป.ลาว)

ทิศใต้ ประกอบด้วย อำเภอนาน้อย อำเภอนาหมื่น มีพื้นที่ติดต่อกับจังหวัดอุตรดิตถ์ อำเภอนาน้อย มีพื้นที่ติดต่อกับจังหวัดแพร่ อำเภอเวียงสา มีพื้นที่ติดต่อกับจังหวัดแพร่

ทิศตะวันตก ประกอบด้วย อำเภอบ้านหลวง มีพื้นที่ติดต่อกับอำเภอเชียงม่วนจังหวัดพะเยา อำเภอท่าวังผา มีพื้นที่ติดต่อกับอำเภอปง จังหวัดพะเยา อำเภอสองแคว มีพื้นที่ติดต่อกับอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

ทิศเหนือ และทิศตะวันออก มีอาณาเขตติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว(สปป.ลาว) เป็นระยะทางยาวประมาณ 227 กม.

น่านการปกครองแบ่งออกเป็น 15 อำเภอ 99 ตำบล 848 หมู่บ้าน

อำเภอเมืองน่าน อยู่ในบริเวณกึ่งกลางของพื้นที่จังหวัด เป็นเมืองขนาดย่อม มีประชากรไม่หนาแน่น

อำเภอแม่จริม อยู่ทางตะวันออกของจังหวัด มีสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงาม

อำเภอบ้านหลวง อยู่ทางตะวันตก ติดกับจังหวัดพะเยา มีผู้คนเบาบาง

อำเภอนาน้อย ทางด้านใต้ของจังหวัด มีเส้นทางติดกับจังหวัดแพร่ มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญคือ อุทยานแห่งชาติศรีน่าน และเสาดินนาน้อย

อำเภอปัว อำเภอศูนย์กลางเศรษฐกิจทางตอนบนของจังหวัด มีสถานที่ท่องเที่ยวที่เก่าแก่และเป็นที่ตั้งของอุทยานแห่งชาติดอยภูคา พื้นที่โดยรอบมีสภาพเป็นภูเขา

อำเภอท่าวังผา บริเวณช่วงกลางของจังหวัด มีชื่อเสียงเรื่องการทอผ้า ของหมู่บ้านไทยลื้อ และมีวัดเก่าแก่ คือวัดหนองบัว

อำเภอเวียงสา เดิมเรียกอำเภอสา มีน้ำตกดอยสวรรค์ วัดดอยไชย และวัดบุญยืน

อำเภอทุ่งช้าง สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เป็นที่มั่นสำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์ประเทศไทย มีอนุสาวรีย์วีรกรรมทุ่งช้างประดิษฐานอยู่

อำเภอเชียงกลาง อำเภอเล็ก ๆ ทางตอนเหนือ มีรีสอร์ทสวย ๆ สำหรับนักท่องเที่ยวหลายแห่ง

อำเภอนาหมื่น อำเภอทางใต้สุดของจังหวัด ติดกับจังหวัดอุตรดิตถ์ มีหมู่บ้านชาวม้งน้ำจืด ที่อาศัยแอ่งน้ำเหนือเขื่อนสิริกิติ์ทำการประมง และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ

อำเภอสันติสุข อำเภอขนาดเล็กทางตะวันออกของจังหวัด มีความสงบท่ามกลางขุนเขา

อำเภอปอเกลือมีปอเกลือโบราณและตำนานเก่าแก่ สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นที่ตั้งของเมืองภูคาสมัยโบราณ ปัจจุบันเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ โดยเฉพาะเป็นจุดเริ่มต้นของการล่องแก่งน้ำว้า

อำเภอสองแคว อยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัด ติดกับจังหวัดพะเยา และมีด่านชายแดนไทยลาวทางตอนเหนือ มีหมู่บ้านชนกลุ่มน้อย ที่เรียกว่า ชาวขมุ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเขาสูง

อำเภออุ้มผาง อยู่ใกล้กับอำเภอเมืองน่าน เป็นที่ตั้งของพระธาตุแช่แห้ง

อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอเหนือสุดของจังหวัดน่าน มีด้านชายแดนไทยลาวและหมู่บ้านชาวเขา เป็นแหล่งปลูกส้มสีทองที่สำคัญของจังหวัดและแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำสายสำคัญ คือแม่น้ำน่าน

จังหวัดน่านมีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 7,170,045 ไร่ หรือ 11,472.07 ตารางกิโลเมตร จำแนกเป็น

1. พื้นที่ป่าไม้และภูเขา 3,437,500 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 47.94
2. พื้นที่ป่าเสื่อมโทรม 2,813,980 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 39.24
3. พื้นที่ทำการเกษตร 876,043 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 12.22
4. พื้นที่อยู่อาศัยและอื่นๆ 43,522 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.60

3.1.3 สภาพเศรษฐกิจและสังคม

ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดน่าน

สำนักบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) รายงานว่าจังหวัดน่านมีผลิตภัณฑ์มวลรวม ปี 2555 ณ ราคาคงที่ (ปีฐาน 2545) หรือ แบบปริมาณลูกโซ่ (ปีอ้างอิง พ.ศ.2545) มีมูลค่าทั้งสิ้น 14,381 ล้านบาท มีอัตราการขยายตัวจากปี 2544 เท่ากับ 4.1%

อาชีพและรายได้

เมื่อพิจารณาผู้มีงานทำจำแนกตามอาชีพที่มีงานทำมากที่สุด 5 อันดับแรก ในไตรมาสที่ 2 ปี 2558 พบว่าเป็น ผู้ปฏิบัติงานที่มีฝีมือในด้านการเกษตรและการประมง มากที่สุดจำนวน 112,294 คน (47.48%) รองลงมาเป็นพนักงานบริการและพนักงานในร้านค้า จำนวน 32,064 คน (13.56%) อันดับสามเป็นผู้ปฏิบัติงานด้านความสามารถทางฝีมือและธุรกิจการค้าที่เกี่ยวข้องตลาด จำนวน 30,756 คน (13.01) อันดับสี่เป็นอาชีพขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ในด้านการขายและการให้บริการ จำนวน 20,183 คน (8.53%) อันดับห้าเป็นผู้ประกอบวิชาชีพด้านต่าง ๆ จำนวน 11,204 คน (4.74%)

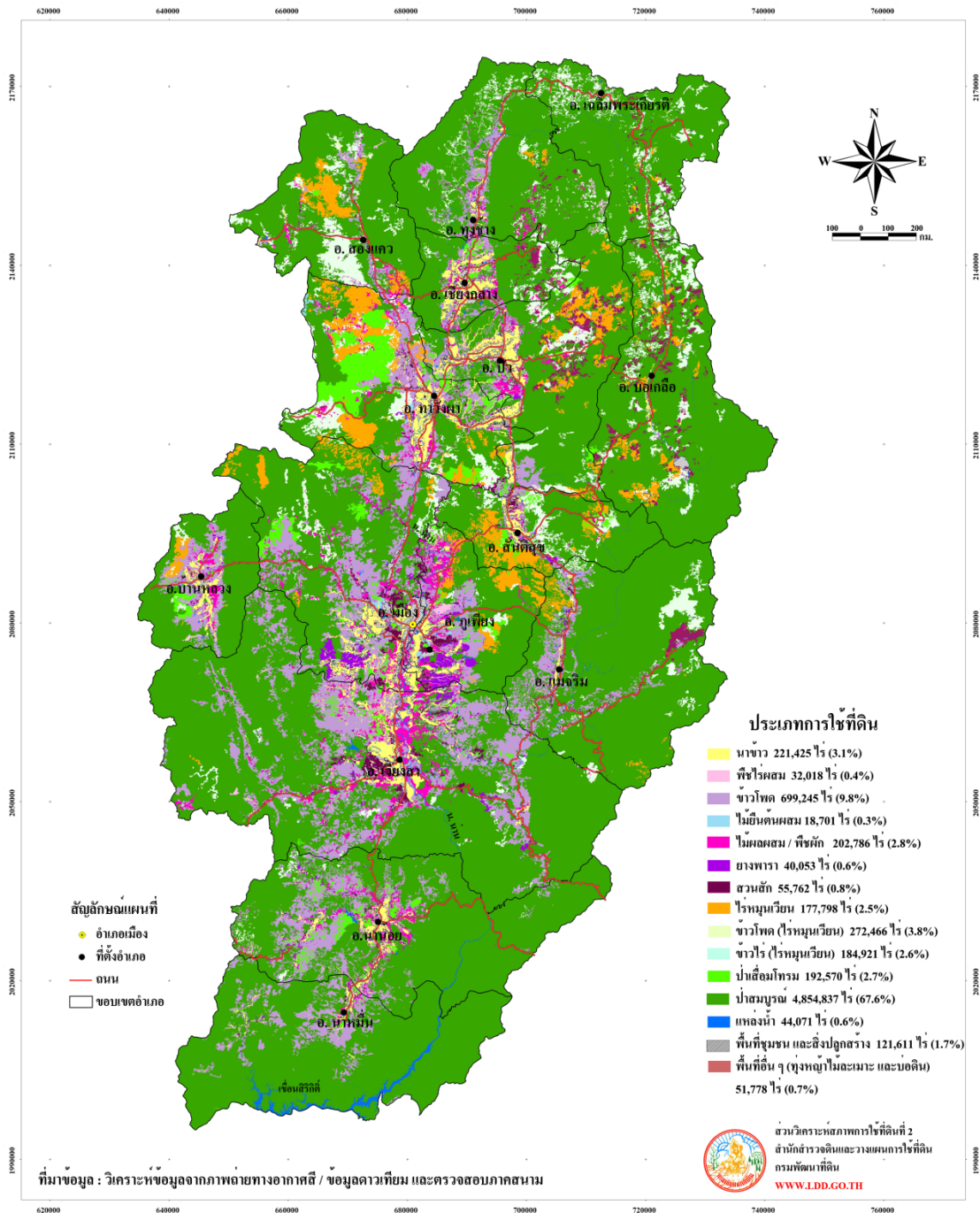
ในปี 2557/2558 สำนักงานเกษตรจังหวัดน่านได้รายงานผลการดำเนินงานการขึ้นทะเบียนเกษตรกร จัดเก็บข้อมูลพืชเศรษฐกิจของจังหวัดน่านที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว และประกอบเป็นอาชีพหลักของผู้ใช้แรงงานภาคเกษตร หรือแรงงานนอกระบบ ซึ่งมีพืชหลัก 3 ชนิดที่พบว่ามีผลผลิตออกสู่ตลาดจำนวนมาก ดังนี้

1. ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์มีเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ปี 2557/58 จังหวัดน่าน พบว่ามีเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จำนวน 36,504 ครัวเรือน พื้นที่ปลูก 795,482.25 ไร่ ผลผลิตรวม 95,629,490 กิโลกรัม โดยมีผลผลิตต่อไร่ 514.35 ก.ก./ไร่

2. ข้าวนาปี มีเกษตรกรผู้ปลูกข้าวนาปี ปี 2557/58 จังหวัดน่าน พบว่ามีเกษตรกรผู้ปลูกข้าวนาปีจำนวน 35,149 ครัวเรือน พื้นที่ปลูก 206,879.25 ไร่ ผลผลิตรวม 106,187,005.5 กิโลกรัม โดยมีผลผลิตต่อไร่ 508.77 ก.ก./ไร่

3. ยางพารา มีเกษตรกรผู้ปลูกยางพารา ปี 2557/58 จังหวัดน่าน พบว่ามีเกษตรกรผู้ปลูกยางพาราจำนวน 17,018 ครัวเรือน พื้นที่ปลูก 178,248.73 ไร่ ผลผลิตรวม 16,257,050.25 กิโลกรัม โดยมีผลผลิตต่อไร่ 385.98 ก.ก./ไร่

การใช้ที่ดินจังหวัดน่าน ปี 2552

ภาพที่ 8 แสดงการใช้ที่ดินในจังหวัดน่าน ปี 2552

ที่มา: <http://r07.ddd.go.th/nan01/soilgis/images/land%20use%20map.pdf>. (เข้าถึงเมื่อ 17 ม.ค. 60)

ชาติพันธุ์

ประชากรในจังหวัดน่านมีอยู่อย่างเบาบางเป็นอันดับ 3 ของประเทศ (ประมาณ 41 คนต่อตารางกิโลเมตร กระจุกกระจายไปตามสภาพทางภูมิศาสตร์ แบ่งได้เป็นกลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่

ชาวไทยวน หรือ คนเมือง ส่วนใหญ่อพยพมาจากเชียงใหม่และบริเวณต่างๆ ของล้านนา ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัด

ชาวไทลื้อ (ไทลื้อ, ไทยอง) ส่วนใหญ่อพยพมาจากสิบสองปันนาและหัวเมืองต่างๆ บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงซึ่งมีทั้งอพยพมาด้วยความสมัครใจและอพยพมาเนื่องจากเกิดศึกสงครามทั้งภายในหัวเมืองลื้อเอง และอพยพมามากที่สุดยุคเก็บฝักใส่ซ้าเก็บซ้าใส่เมืองของเจ้ากาวิละแห่งเชียงใหม่ และเจ้าอัครวรปัญญาแห่งนครน่าน และยุคของเจ้าสุมนเทวราช อีกทั้งมีการอพยพเข้ามาเรื่อยๆ ครั้งเกิดการปฏิวัติการปกครองประเทศของจีน ชาวไทลื้ออาศัยตั้งบ้านเรือน อยู่กระจายตามลุ่มน้ำต่างๆ ในจังหวัดน่านมีมากที่สุด คือ อำเภอปัวแทบทุกตำบล อำเภอท่าวังผา อำเภอสองแคว อำเภอเชียงกลาง และอำเภอทุ่งช้าง เลยไปถึงอำเภอเฉลิมพระเกียรติ

ภาษาไทลื้อในจังหวัดน่าน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

(1) ไทลื้อฝั่งสิบสองปันนาตะวันออก ได้แก่ เมืองลำ เมืองมาง (อาศัยอยู่แถบลุ่มแม่น้ำน่าน บริเวณชุมชนบ้านหนองบัว ตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา และแกดตำบลยอด อำเภอสองแคว) สำเนียงพูดใกล้เคียงกับภาษาไทยอีสานปนลาวพวน

(2) ไทลื้อฝั่งสิบสองปันนาตะวันตก ได้แก่ เมืองยู้ เมืองยอง เมืองเชียงลาบ เมืองเสี้ยว (อาศัยอยู่แถบลุ่มแม่น้ำโขง บริเวณชุมชนตำบลยม อำเภอท่าวังผา แถบลุ่มแม่น้ำปัว ตำบลศิลาเพชร ตำบลศิลาแลง อำเภอปัว ถึงตำบลห้วยโก๋น อำเภอเฉลิมพระเกียรติ) สำเนียงพูดเหมือนสำเนียงคนองในจังหวัดลำพูน-เชียงใหม่

ชาวไทพวน หรือ ลาวพวน อยู่ที่บ้านฝายมูล อำเภอท่าวังผา และบ้านหลักมีนพวน อำเภอเวียงสา

ชาวไทเขิน หรือ ชาวขิ่น อพยพมาจากเชียงตุง ปัจจุบันส่วนใหญ่จะถูกกลืนทางวัฒนธรรมจากคนเมืองทั้งภาษาพูดและเครื่องแต่งกาย แต่บางหมู่บ้านยังมีการนับถือผีเจ้าเมืองของไทเขินอยู่ จึงรู้ว่าเป็นไทเขิน เช่น บ้านหนองม่วง อำเภอท่าวังผา ส่วนบ้านเชียงฮิน ตำบลยม อำเภอท่าวังผา ถูกชาวไทลื้อกลืนวัฒนธรรมจนไม่เหลือเค้าของชาวไทเขิน

ชาวไทใหญ่ หรือ เงี้ยว หรือ ไตโหลง มีถิ่นฐานในรัฐฉาน และเชียงตุง อาศัยอยู่บริเวณแกดอำเภอทุ่งช้าง ในปัจจุบันถูกกลืนวัฒนธรรมจนแทบแยกไม่ออกว่าเป็นชาวไทใหญ่

นอกจากนี้ในบริเวณที่สูงตามไหล่เขายังเป็นชุมชนของชนกลุ่มน้อยที่เรียกกันว่า “ชาวเขา” ได้แก่ ชาวม้ง, เมี่ยน, ลัวะหรือถิ่น, ขมุ รวมถึงชาวตองเหลืองหรือมาบลี ที่อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ตำบลแม่ชะนิง อำเภอเวียงสา

คนในจังหวัดน่านจึงมีภาษาพูดที่หลากหลายด้วยเช่นกัน แต่ส่วนใหญ่จะพูดภาษาไทยถิ่นเหนือหรือคำเมืองสำเนียงน่าน

3.2 ข้อมูลหมู่บ้าน

3.2.1 อำเภอบ่อเกลือ (ส่วนเหนือ)

บ้านน้ำหมาว หมู่ 9 และบ้านยอดดอย หมู่ 10 ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน มีลักษณะพื้นที่ซึ่งส่วนใหญ่ที่เขาส่ง มีพื้นที่ราบเพียงร้อยละ 5 มีการเพาะปลูกข้าวโพด ข้าวไรในพื้นที่สูงชัน และยังคงดำเนินวิถีเกษตรกรรมแบบเดิม

1) ข้อมูลพื้นฐานบ้านน้ำหมาว หมู่ 9

บ้านน้ำหมาว หมู่ที่ 9 เดิมมีการตั้งรกรากถิ่นฐานอยู่ที่บ้านห้วยแป้น กิ่งอำเภอบ่อเกลือ ต่อมาได้อพยพหนีภัยจากพรรคคอมมิวนิสต์ ไปอยู่ที่บ้านปากกลาง ตำบลปากกลาง อำเภอปัว จังหวัดน่าน ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2526 ได้อพยพจากปากกลางมาตั้งถิ่นฐานและตั้งหมู่บ้านขึ้นมา เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2526 โดยได้ตั้งขึ้นตามลำน้ำที่ไหลผ่านหมู่บ้าน ชื่อลำน้ำหมาว เลยเรียกชื่อของหมู่บ้านว่า “บ้านน้ำหมาว” ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2532 บ้านน้ำหมาว ได้จัดตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการและได้มีการเลือกผู้ใหญ่บ้าน ปัจจุบันมี นาย เคียงชัย พิศจาร เป็นผู้ใหญ่บ้าน

บ้านน้ำหมาวมีทั้งหมด 85 ครัวเรือน ประชากรในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นคนวัยทำงานและผู้สูงอายุ วัยรุ่นจะออกไปเรียน ไปทำงานต่างจังหวัด มีพื้นที่ป่าชุมชน 1,002 ไร่ ไร่หาของป่าหรือเป็นอาชีพเสริมเก็บเห็ดหาของป่าขาย ที่ดินในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็น สปก. พื้นที่มีลักษณะภูมิประเทศพื้นที่ที่ลาดชันและอยู่ในพื้นที่ที่เป็นภูเขายากต่อการขยายพื้นที่บริเวณบ้าน และมีประชากรเพิ่มมากขึ้น จึงมีการขยายพื้นที่บ้านโดยการแยกย้ายไปอยู่ที่บ้านห้วยวิน ซึ่งห่างจากบ้านน้ำหมาว 5 กิโลเมตร ต่อมาบ้านน้ำหมาวได้เกิดดินสไลด์เป็นบริเวณกว้างจึงเป็นพื้นที่อันตรายและเสี่ยงภัยจึงทำให้มีการย้ายไปปลูกบ้านที่บ้าน หกสอง ซึ่งห่างจากบ้านน้ำหมาว 2 กิโลเมตร ปัจจุบันบ้านน้ำหมาว ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่านได้ขยายพื้นที่หมู่บ้านโดยแยกอยู่ในพื้นที่ตามสภาพภูมิประเทศโดยแยกหมู่บ้านเป็นอีก 2 บ้านบริวาร โดยการปกครองของ หมู่ 9 ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ลักษณะภูมิประเทศ เป็นภูเขาสูงชัน

ทิศเหนือ ติดกับ บ้านฝักเหือก

ทิศใต้ ติดกับ บ้านยอดดอยวัฒนา

ทิศตะวันออก ติดกับ บ้านนาออก

ทิศตะวันตก ติดกับ เขตอุทยานแห่งชาติ

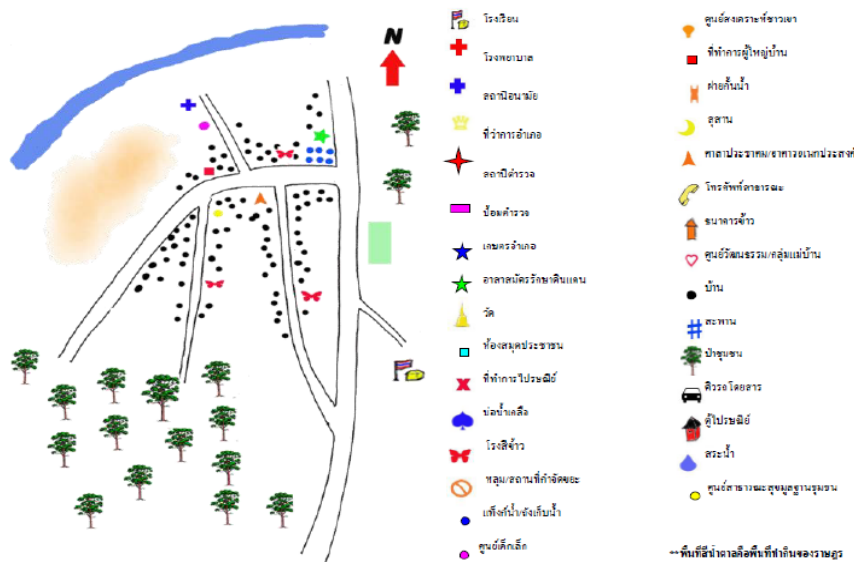
มีระยะทาง ห่างจากตัวอำเภอบ่อเกลือ 17 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดน่าน 71 กิโลเมตร

ชาวชุมชนมีอาชีพหลัก คือ การเกษตรปลูกข้าวโพด ที่เป็นพืชไร่แบบ พืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยว อาชีพเสริม คือ เก็บของป่าหรือหาของจากป่าชุมชน และรับจ้างทั่วไป ทั้งนี้วิถีการเพาะปลูกในพื้นที่สูงชันนั้นไม่อาจทำการไถ่กลับได้ ชุมชนจึงใช้วิธีการเผาตอซังเพื่อเตรียมพื้นที่การเพาะปลูกอันเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาหมอกควัน

2) ข้อมูลพื้นฐานบ้านยอดดอยวัฒนา หมู่ที่ 10

บ้านยอดดอยวัฒนา หมู่ที่ 10 มีระยะทางห่างจากตัวอำเภอบ่อเกลือ 30 กิโลเมตรโดยประมาณ และมีระยะทางจากหมู่บ้านถึงตัวจังหวัดน่านประมาณ 70 กิโลเมตร ราษฎรส่วนใหญ่ย้ายมาจากหลากหลาย

หมู่บ้านมาอยู่รวมกัน ที่หมู่บ้านยอดดอยวัฒนาแห่งนี้ เช่นย้ายมาจาก บ้านขุนกุน บ้านปางยาง บ้านห้วยปุด บ้านเตย บ้านน้ำขวาง และบ้านป่าแดด ในส่วนของชาวบ้านขุนกุนและชาวบ้านปางยางเมื่อครั้งอดีตเคยอาศัยอยู่ที่ต้นกำเนิดแม่น้ำยาวซึ่งชาวบ้านอยู่กันอย่างหวาดกลัวเนื่องจากมีผู้ก่อการร้ายชาวบ้านจึงส่งข่าวให้ทหารทราบเพื่อให้ทหารเข้ามาคุ้มกันและขับไล่ผู้ก่อการร้ายซึ่งมีชาวบ้านบางส่วนคอยส่งอาหารและน้ำให้แก่ทหารที่มากู้มกันหลังจากนั้นชาวบ้านอยู่ได้ประมาณ 9 ปี ชาวบ้านจึงพากันย้ายที่อยู่เนื่องจากเกิดการปะทะกันทั้งกลางวันและกลางคืนระหว่างทหารกับผู้ก่อการร้ายทำให้ชาวบ้านหวาดกลัวจึงย้ายไปอยู่ที่หมู่บ้านป่ากลางอำเภอปัว จังหวัดน่าน แต่ในระหว่างเดินทางก็ถูกคนร้ายดักซุ่มยิงซึ่งทำให้ชาวบ้านบางส่วนเสียชีวิตในระหว่างเดินทางและชาวบ้านได้ย้ายมาอยู่ที่หมู่บ้านป่ากลางได้ ประมาณ 10 ปี ก็ย้ายขึ้นมาอยู่ที่หมู่บ้านยอดดอยวัฒนาเนื่องจากมีสภาพพื้นดินแห้งแล้งไม่สามารถทำการเกษตรได้และขาดแคลนน้ำบริโภค เมื่อชาวบ้านได้ย้ายขึ้นมาอยู่ที่หมู่บ้านยอดดอยวัฒนาแล้วพี่น้องชาวบ้าน บ้านห้วยปุด บ้านเตย บ้านน้ำขวาง บ้านป่าแดด บางส่วนก็ได้ย้ายมาอยู่ที่บ้านยอดดอยวัฒนาแห่งนี้ซึ่งมาอยู่ด้วยกันจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 9 แผนที่บ้านยอดดอยวัฒนา หมู่ 10 ต.บ่อเกลือใต้ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน
ที่มา: ผู้ใหญ่ยอดดอยวัฒนา

ทิศเหนือ ติดต่อกับ หมู่บ้านน้ำหนาว ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน

ทิศใต้ ติดต่อกับ หมู่บ้านหลักลายและหมู่บ้านห้วยหาด ตำบลลวน อำเภอปัว จังหวัดน่าน

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ หมู่บ้านห้วยลอย ตำบลภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อาณาเขตตำบลลวน อำเภอปัว จังหวัดน่าน

บ้านยอดดอยวัฒนา ตั้งอยู่บนพื้นที่สูงล้อมรอบไปด้วยภูเขาบริเวณหมู่บ้านมีเนื้อที่ประมาณ 20 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.06 ของเนื้อที่ทั้งหมดของอำเภอบ่อเกลือ สภาพโดยทั่วไปของหมู่บ้านเป็นชุมชนที่แออัดไม่สามารถขยายพื้นที่สร้างบ้านได้และบางหลังคาเสี่ยงต่อดินทรุดตัวและดินสไลด์ประชากรในแต่ละปีก็มีจำนวนเพิ่มมากยิ่งขึ้นทุกปีปัจจุบันหมู่บ้านยอดดอยวัฒนามีประชากรทั้งหมด 438 คน แบ่งเป็นประชากรชาย 223

คน และเป็นประชากรหญิง 215 คน และมีผู้สูงอายุ 47 คน (อายุ 60 ปีขึ้นไป) มีผู้พิการ 17 คน จำนวนหลังคาเรือน 101 หลังคาเรือนมี 106 ครอบครัว

3.2.2 อำเภอกุเพียง (ส่วนกลาง)

1) ข้อมูลพื้นฐานตำบลเมืองจั่ง

ตำบลเมืองจั่ง อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอกุเพียงไปทางทิศเหนือ ประมาณ 15 กิโลเมตร และห่างจากอำเภอเมืองเป็นระยะทางประมาณ 12 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 86.38 ตารางกิโลเมตร แบ่งออกเป็น 11 หมู่บ้าน มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่านและตำบลทุ่งพงษ์ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน

ทิศใต้ ติดกับ ตำบลฝายแก้ว อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลทุ่งพงษ์ อำเภอสันติสุข ตำบลพงษ์ อำเภอสันติสุข และตำบลฝายแก้ว อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลผาสิ่งห์ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน

ลักษณะภูมิประเทศของตำบลเมืองจั่ง เป็นที่ราบสูง ตั้งอยู่ฝั่งซ้าย และ ขวาของแม่น้ำน่าน เป็นระยะทางประมาณ 20 กิโลเมตร และแม่น้ำยาว (สาขาแม่น้ำน่าน) เป็นระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร จึงทำให้มีน้ำอุดมสมบูรณ์ สภาพของดินฟ้าอากาศโดยทั่วไปอยู่ในเกณฑ์ปกติ ประชากรรวมทั้งสิ้น 5,922 คน แยกเป็น ชาย 2,978 คน หญิง 2,944 คน ความหนาแน่นประชากรต่อพื้นที่ 69คน / ตารางกิโลเมตร จำนวนครัวเรือน ทั้งสิ้น 2,064 ครัวเรือน

รายได้หลักของประชากรส่วนใหญ่มาจากการทำการเกษตร เช่น การทำนา ทำไร่ ทำสวน อาทิเช่น ลิ้นจี่ มะม่วง ลำไย ยางพารา ไม้สัก และข้าวโพด เป็นต้น และรายได้จากการท่องเที่ยวจากแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

การพัฒนาตำบลเมืองจั่ง เมื่อพิจารณาจากสภาพภูมินิเวศพื้นที่กว่า 50,000 ไร่ มีแม่น้ำน่านผ่านพื้นที่ และมีที่ทำกินซึ่งเป็นพื้นที่ราบและพื้นที่เขาสูง สามารถแบ่งพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มพื้นที่ราบที่มีศักยภาพสูงในเรื่องระบบน้ำ มี 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 5 บ้านเมืองจั่งเหนือ หมู่ที่ 6 บ้านจัดสรร และหมู่ที่ 9 บ้านใหม่สามัคคี มีระบบสูบน้ำ และมีพื้นที่การเกษตรขนาดใหญ่ สามารถนำน้ำจากแม่น้ำน่านมาทำการเกษตรได้

2. กลุ่มที่อยู่ในพื้นที่ภูเขา มีพื้นที่การเกษตรขนาดเล็ก ซึ่งมีน้ำจากลำห้วยมาใช้ทำการเกษตรได้ แต่ต้องอาศัยการสร้างบ่อพวงสั้นเขาเพื่อกักเก็บน้ำเอาไว้ใช้พื้นที่แถบนี้อยู่ในโครงการซ่อมแซมฝายของจังหวัดซึ่งดำเนินการแล้วประมาณ 80%

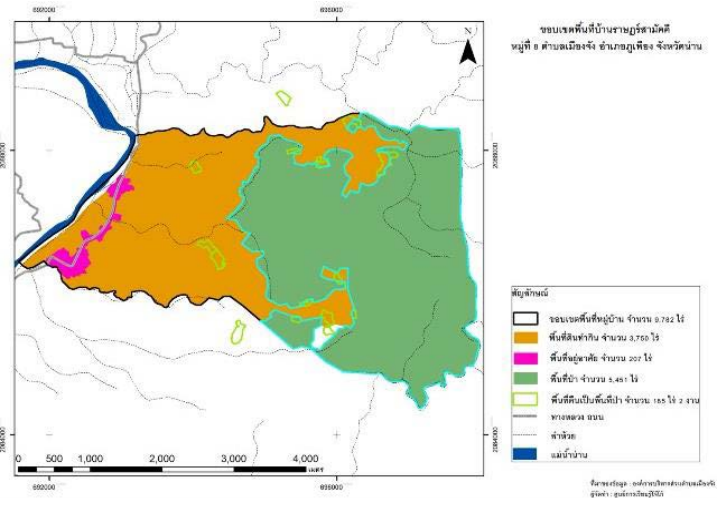
3. กลุ่มพื้นที่ขุดนาแลกป่า เป็นศักยภาพใหม่ของตำบล มี 2 หมู่บ้าน คือ บ้านสบาย และบ้านราษฎร์สามัคคี ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เขาปลูกพืชเชิงเดี่ยว (ข้าวโพด) ไม่ได้ทำนา แต่มีน้ำเพียงพอต่อการทำการเกษตร ชาวบ้านต้องการทำนาปลูกข้าวและลดพื้นที่ปลูกข้าวโพด

สถานการณ์ที่เป็นปัญหาคือไร่ข้าวโพดที่มีการปลูกมากถึง 19,000 ไร่ ในตำบล ชาวบ้านนำเงินกองทุนหมู่บ้าน และกู้เงิน ธกส.มาลงทุน ทำให้ชาวบ้านตำบลเมืองจั่งมีหนี้สินครัวเรือนสูงกว่าร้อยละสาม (ข้อมูล

ธกส.) ดังนั้น อบต.เมืองจั่ง จึงกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาที่จะ ลดพื้นที่ปลูกข้าวโพดและเพิ่มพื้นที่ป่า พัฒนาให้เป็นแหล่งอาหารปลอดภัยของเมืองน่าน ซึ่งแนวทางไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ต้องเพิ่มทางเลือกในการทำการเกษตรที่หลากหลาย เช่น สวนผลไม้ และพืช ผัก ปศุสัตว์ ซึ่งแนวทางดังกล่าวต้องมีการพัฒนาระบบน้ำควบคู่ไปด้วย รวมทั้งสร้างความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในกลุ่มที่มีศักยภาพ

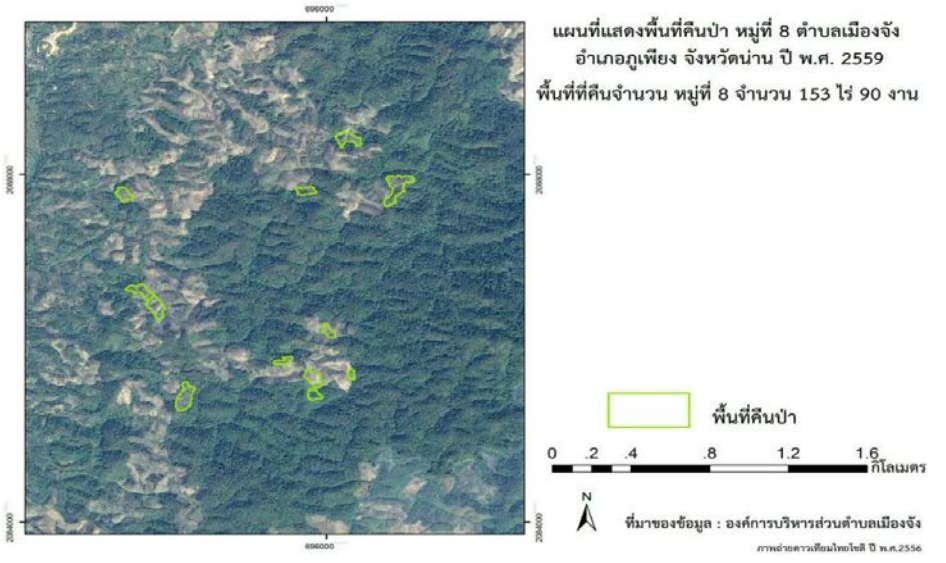
2) ข้อมูลพื้นฐานบ้านราษฎร์สามัคคี

บ้านราษฎร์สามัคคี หมู่ 8 ของเทศบาลตำบลเมืองจั่ง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน เป็นที่ราบสูง ตั้งอยู่ฝั่งซ้าย และ ขวาของแม่น้ำน่าน บ้านราษฎร์สามัคคี มีประชากร จำนวน 799 คน แยกเป็น ชาย 404 คน หญิง 395 คน คริวเรือน จำนวน 268 คริวเรือน พื้นที่หมู่บ้าน จำนวน 9,782.75 ไร่ แยกเป็น พื้นที่ดินทำกิน 3,760 ไร่ พื้นที่อยู่อาศัย 207 ไร่ พื้นที่ป่าจำนวน 5,451 ไร่ พื้นที่คืนเป็นพื้นที่ป่า จำนวน 165 ไร่ 2 งาน

ภาพที่ 10 ขอบเขตพื้นที่บ้านราษฎร์สามัคคี หมู่ 8 ของเทศบาลตำบลเมืองจั่ง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน
ที่มา: เทศบาลตำบลเมืองจั่ง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

พื้นที่เพาะปลูกของชุมชนเป็นพื้นที่เขา และปลูกข้าวโพด เป็นพืชพานิชย์เชิงเดี่ยว และเนื่องจากพื้นที่ส่วนมากเป็นที่ดอนจึงใช้การเผาตอซังในการเตรียมการเพาะปลูก ทั้งนี้ชุมชนได้เริ่มกระบวนการนาลูกป่า เพื่อคืนพื้นที่ป่า และใช้พื้นที่บางส่วนเพื่อเพาะปลูก

ภาพที่ 11 การคืนพื้นที่ป่าบ้านราษฎร์สามัคคี หมู่ 8 ของเทศบาลตำบลเมืองจั่ง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน
ที่มา: เทศบาลตำบลเมืองจั่ง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

3.1.3 อำเภอวานรนิวาส (ส่วนใต้)

1) ข้อมูลพื้นฐานตำบลสันตะ

ตำบลสันตะตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอนาน้อยประมาณ 20 กิโลเมตร มีถนนลาดยางและคอนกรีตเข้าถึงทุกหมู่บ้าน และยังมีทางลัดจากตำบลสันตะไปถึงอำเภอร่องกว้างจังหวัดแพร่ได้ ระยะทางจากตำบลสันตะไปถึงตำบลไผ่โทน อำเภอร่องกว้าง จังหวัดแพร่ ประมาณ 35 กิโลเมตร เนื้อที่และภูมิประเทศตำบลสันตะมีเนื้อที่ 94,000 ไร่ หรือประมาณ 150.40 ตารางกิโลเมตร มีลักษณะเป็นภูเขาสูง มีที่ราบเพียงเล็กน้อยตามไหล่เขา มีลำน้ำหลายสายไหลผ่านตลอดปีลงสู่อำเภอนาน้อย ประกอบด้วย 10 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านเซตวัน หมู่ที่ 2 บ้านห้วยจอย หมู่ที่ 3 บ้านขุนสถาน หมู่ที่ 4 บ้านวังคำ หมู่ที่ 5 บ้านนาแดง หมู่ที่ 6 บ้านสันตะ หมู่ที่ 7 บ้านห้วยส้ม หมู่ที่ 8 บ้านสำน หมู่ที่ 9 บ้านแสนสุข หมู่ที่ 10 บ้านใหม่ห้วยดง

ทิศเหนือ จรดกับตำบลบัวใหญ่ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน

ทิศใต้ จรดกับตำบลเมืองลี ตำบลนาทะนุง อำเภอนาหมื่น

ทิศตะวันออก จรดตำบลสถาน อำเภอนาน้อย และตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาหมื่น

ทิศตะวันตก จรดกับตำบลไผ่โทน อำเภอร่องกว้าง จังหวัดแพร่

ตำบลสันตะมีประชากรจำนวนทั้งสิ้น 1,657 ครัวเรือน 6,176 คน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ในลักษณะการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ข้าวโพด ยางพารา ซึ่งปัจจุบันประสบกับปัญหาหนี้สิน ราคาผลผลิตตกต่ำ ขาดทรัพยากรน้ำเพื่อการเพาะปลูก มีการใช้สารเคมีจำนวนมาก ผลผลิตน้อยลงเนื่องจากดินเสื่อมคุณภาพ ผลจากการประชุมร่วมกับเทศบาลและหัวหน้าชุมชน ได้สะท้อนปัญหาและความต้องการสนับสนุนทั้งองค์ความรู้การเพาะปลูก ช่องทางการตลาดของผลผลิตทางการเกษตร โดยชุมชนส่วนใหญ่ตอบรับที่จะร่วมโครงการ ซึ่งมีการใช้แบบสำรวจข้อมูลและใบสมัครเข้าร่วมโครงการลดการเผา เพื่อปรับเปลี่ยนวิถีการเกษตรกรรม และเสริมอาชีพทางเลือกให้กับเกษตรกร

2) ข้อมูลพื้นฐานบ้านห้วยส้ม

บ้านห้วยส้ม หมู่ที่ 7 ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอนาน้อยประมาณ 20 กิโลเมตร มีลักษณะเป็นภูเขาสูง มีที่ราบเพียงเล็กน้อยตามไหล่เขา มีลำน้ำหลายสายไหลผ่านตลอดปีลงสู่อำเภอนาน้อย

โดยมีลักษณะเป็นพื้นที่ปลูกข้าวโพดและยางพาราและยังคงมีการเผาในพื้นที่ ทั้งนี้ผู้นำท้องถิ่นและเกษตรกรต้องการที่ปรับเปลี่ยนวิถีการเพาะเพื่อลดพื้นที่ปัญหาหนี้สินและพื้นที่พุทธรักษาธรรมชาติ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ในลักษณะการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ข้าวโพด ยางพารา ซึ่งปัจจุบันประสบกับปัญหาหนี้สิน ราคาผลผลิตตกต่ำ ขาดทรัพยากรน้ำเพื่อการเพาะปลูก มีการใช้สารเคมีจำนวนมาก ผลผลิตน้อยลงเนื่องจากดินเสื่อมคุณภาพ ผลจากการประชุมร่วมกับเทศบาลและหัวหน้าชุมชน ได้สะท้อนปัญหาและความต้องการสนับสนุนทั้งองค์ความรู้การเพาะปลูก ช่องทางการตลาดของผลผลิตทางการเกษตร โดยชุมชนส่วนใหญ่ตอบรับที่จะร่วมโครงการ ซึ่งมีการใช้แบบสำรวจข้อมูลและใบสมัครเข้าร่วมโครงการลดการเผา เพื่อปรับเปลี่ยนวิถีการเกษตรกรรม และเสริมอาชีพทางเลือกให้กับเกษตรกร

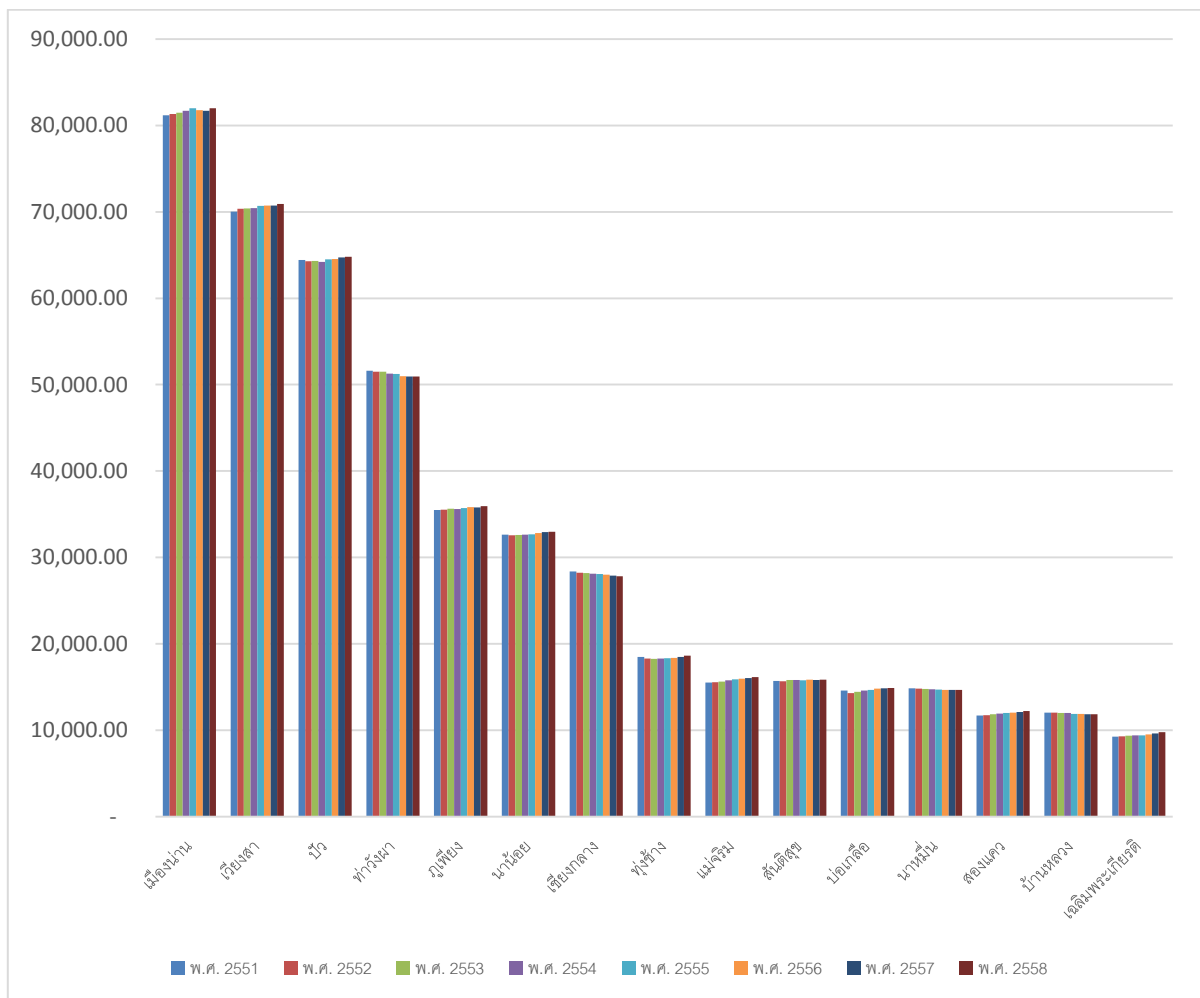
บทที่ 4

ผลการศึกษา

การวัดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมซึ่งรวมถึงวิถีชีวิตนั้น โดยมากสามารถแบ่งออกตามสาเหตุหลัก ๆ คือ การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรซึ่งรวมถึงช่วงอายุ เพศ และจำนวน การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ นโยบายและแนวโน้มระดับโลก และนวัตกรรม การศึกษาครั้งนี้เลือกการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากร ระบบเศรษฐกิจ และแนวโน้มนโยบายเป็นปัจจัยในการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของเกษตรกรน่าน ดังนี้

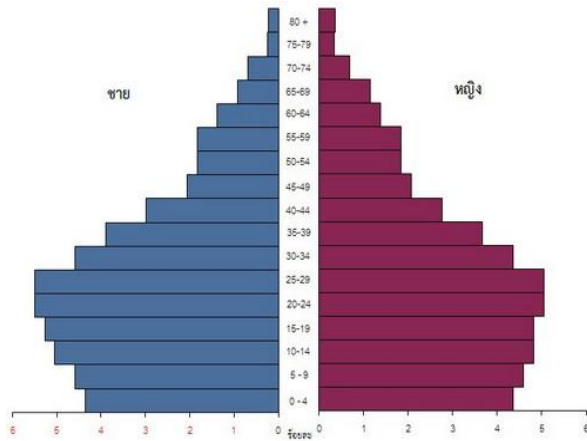
4.1 การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากร

จำนวนประชากรรายอำเภอในจังหวัดน่านมีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนักในแต่ละอำเภอ หากดูจากการเพิ่มและลดของประชากรจะพบว่า ส่วนใหญ่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นเพียงเล็กน้อย โดยประชากรกระจายตัวอยู่ตามเมืองใหญ่ ที่มีระบบเศรษฐกิจการค้ามาก เช่น อำเภอเมือง อำเภอเวียงสา อำเภอปัว และอำเภอท่าช้างผา ดังแสดงในกราฟที่ 1

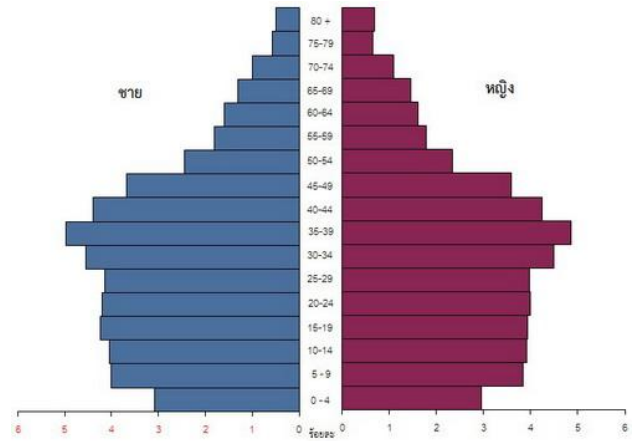

กราฟที่ 1 แสดงจำนวนโครงสร้างประชากรจังหวัดน่าน ปี พ.ศ. 2551 -2558 แยกรายอำเภอ

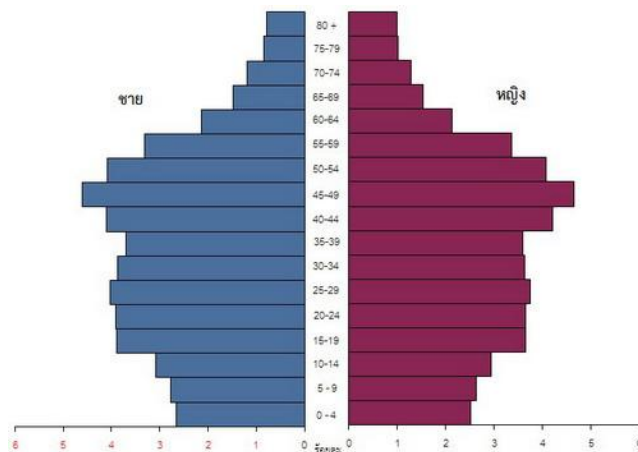
ในขณะที่เพศและอายุของประชากรในจังหวัดน่านนั้น เมื่อเปรียบเทียบ พีระมิตประชากร พ.ศ. 2535 2545 และ 2555 จะพบว่า จำนวนประชากรมีการเปลี่ยนแปลงในช่วงสามสิบปีที่ผ่านมา จากพีระมิตหงายกำลังมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นพีระมิตคว่ำ การเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้รูปแบบการดำรงชีวิตเปลี่ยนแปลงไป

พีระมิตประชากร พ.ศ. 2545

พีระมิตประชากร พ.ศ. 2535

พีระมิตประชากร พ.ศ. 2555

4.2 สภาพเศรษฐกิจสังคมของกลุ่มประชากรจากการสำรวจปีก่อนหน้า

สภาพเศรษฐกิจสังคมของกลุ่มประชากรตัวอย่างจากการสำรวจปีก่อนหน้า ในพื้นที่ 3 อำเภอ 4 หมู่บ้าน ประกอบด้วย อำเภอบ่อเกลือ (บ้านยอดดอย, บ้านน้ำหมาว) อำเภอภูเพียง (บ้านราษฎร์สามัคคี) และ อำเภอนาน้อย (บ้านห้วยส้ม) พบว่า อาชีพของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา มากกว่าครึ่งประกอบอาชีพเกษตรกรรวมประมาณร้อยละ 64.2 โดยที่บ้านห้วยส้ม ประกอบอาชีพเกษตรกรมากที่สุด (ร้อยละ 86.8) อาชีพรองลงมา คือ อาชีพเกษตรและรับจ้าง ซึ่งสอดคล้องกับแหล่งที่มาของรายได้ที่มาจากภาคเกษตรและภาคเศรษฐกิจอื่น (ตามตารางที่ 3)

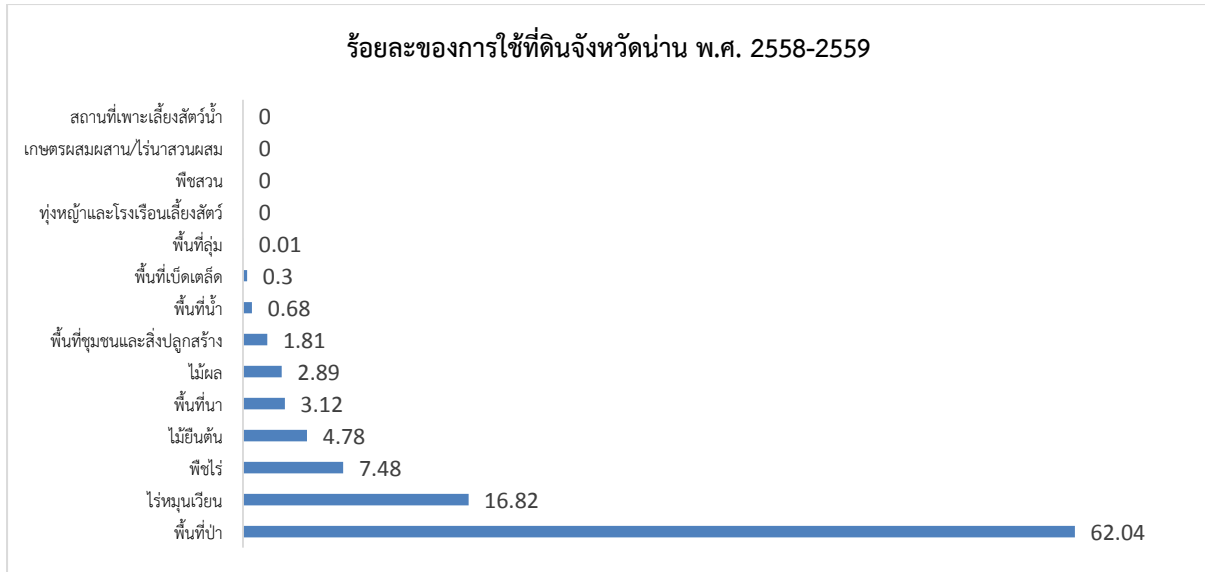
ตารางที่ 3 แสดงสภาพเศรษฐกิจสังคมของประชากรด้านต่างๆ แยกรายอำเภอ และหมู่บ้าน

ข้อมูล	อ.บ่อเกลือ		อ.ภูเพียง		อ.นาน้อย		รวม			
	บ้านยอดดอย (N=55)	บ้านน้ำหมาว (N=60)	บ้านราษฎร์สามัคคี (N=138)	บ้านห้วยส้ม (N=68)	บ้านยอดดอย (N=55)	บ้านน้ำหมาว (N=60)	บ้านราษฎร์สามัคคี (N=138)	บ้านห้วยส้ม (N=68)		
อาชีพ										
- เกษตรกร	35	63.6	35	58.3	77	55.8	59	86.8	206	64.2
- รับจ้าง	1	1.8	9	15.0	9	6.5	-	-	19	5.9
- ค้าขาย	-	-	2	3.3	9	6.5	1	1.5	12	3.7
- ข้าราชการ	1	1.8	-	-	1	0.7	1	1.5	3	0.9
- เกษตรกร+รับจ้าง	9	16.4	10	16.7	24	17.4	2	2.9	45	14.0
- เกษตรกร+ค้าขาย	1	1.8	-	-	6	4.3	2	2.9	9	2.8
- เกษตรกร+ผู้ใหญ่บ้าน/อบต.	-	-	-	-	2	1.4	1	1.5	3	0.9
- จักสาน หัตถกรรม	-	-	1	1.7	2	1.4	1	1.5	4	1.2
- อื่นๆ ข้าราชการบ้านาญ/หมอสู	-	-	-	-	2	1.4	-	-	2	0.6
ขวัญ										
- ไม่มีอาชีพ ชรา แม่บ้าน	8	14.5	3	5.0	6	4.3	1	1.5	18	5.6
แหล่งที่มาของรายได้										
จากภาคการเกษตร	18	32.7	9	15.0	17	12.3	37	54.4	81	25.2
จากแหล่งอื่น	14	25.5	23	38.3	39	28.3	3	4.4	79	24.6
ภาคเกษตร+แหล่งอื่น	11	20.0	21	35.0	65	47.1	27	39.7	124	38.6
ไม่ระบุ	12	21.8	7	11.7	17	12.3	1	1.5	37	11.5
ในอนาคตท่านจะตัดสินใจเปลี่ยนแปลงการปลูกพืชหลักหรือไม่										
เปลี่ยนแปลง	29	52.7	29	48.3	70	50.7	48	70.6	176	54.8
ไม่เปลี่ยนแปลง	22	40.0	25	41.7	52	37.7	19	27.9	118	36.8
เลิกทำ	2	3.6	1	1.7	-	-	-	-	3	0.9
ไม่ระบุ	2	3.6	5	8.3	16	11.6	1	1.5	24	7.5
เหตุผล ที่เปลี่ยนแปลงการปลูกพืชหลัก										
- มีตลาดรองรับ	11	37.9	9	31.0	14	20.0	22	45.8	56	31.8
- มีการประกันราคา	2	6.9	3	10.3	6	8.6	0	0.0	11	6.3
- มีรายได้สูง	5	17.2	2	6.9	8	11.4	7	14.6	22	12.5
- ต้นทุนการผลิตต่ำ	-	-	2	6.9	2	2.9	1	2.1	5	2.8

ข้อมูล	อ.บ่อเกลือ				อ.ภูเพียง		อ.น่าน้อย		รวม	
	บ้านยอดดอย	บ้านน้ำหมาว			บ้านราษฎร์สามัคคี		บ้านห้วยส้ม			
- เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานต่างๆ ส่งเสริม	1	3.4	-		1	1.4	4	8.3	6	3.4
- อยากรลดพื้นที่ปลูกข้าวโพด	-	0.0	2	6.9	18	25.7	2	4.2	22	12.5
- ปลูก ดูแล รักขาง่าย	4	13.8	1	3.4	11	15.7	1	2.1	17	9.7
- เก็บผลผลิตได้รวดเร็ว	1	3.4	-		1	1.4	-		2	1.1
- ใช้แรงงานน้อย	-		1	3.4	-		1	2.1	2	1.1
- ชอบและสนใจที่จะปลูก	-		1	3.4	2	2.9	1	2.1	4	2.3
- ใช้พื้นที่น้อย	1	3.4	1	3.4	1	1.4	1	2.1	4	2.3
- อื่นๆ (ผลผลิตเดิมราคาตก / ไม่รู้จะทำอะไร/ ปัญหาสุขภาพ / อายุมาก / แล้วแต่ลูก ฯ)	3	10.3	2	6.9	5	7.1	3	6.3	13	7.4
ไม่ระบุ	1	3.4	5	17.2	1	1.4	5	10.4	12	6.8
เหตุผลที่ไม่เปลี่ยนแปลง การปลูกพืชหลัก										
- มีตลาดรองรับ	1	4.5	1	4.0	4	7.7	3	15.8	9	7.6
- มีรายได้สูง	-		-		-		1	5.3	1	0.8
- ต้นทุนการผลิตต่ำ	-		-		1	1.9	-		1	0.8
- ปลูกตามเพื่อนบ้าน	-		1	4.0	1	1.9	-		2	1.7
- แหล่งน้ำไม่เพียงพอ	-		-		3	5.8	1	5.3	4	3.4
- ขาดความรู้ในการปลูกพืชชนิดใหม่	-		2	8.0	-		-		2	1.7
- ขาดเงินทุน	-		1	4.0	1	1.9	-		2	1.7
- ปลูก ดูแล รักขาง่าย	-		-		6	11.5	-		6	5.1
- เก็บผลผลิตได้รวดเร็ว	-		1	4.0	1	1.9	1	5.3	3	2.5
- ใช้แรงงานน้อย	-		-		4	7.7	-		4	3.4
- ไม่ได้ทำเป็นอาชีพหลัก	-		-		7	13.5	-		7	5.9
- ไม่มีพื้นที่/พื้นที่ไม่เหมาะสม	2	9.1	-		4	7.7	3	15.8	9	7.6
- ไม่รู้จะทำอะไร	7	31.8	-		-		-		7	5.9
- อายุมาก ทำไม่ไหว	12	54.5	-		13	25.0	4	21.1	29	24.6
- ไม่ระบุ	-		19	76.0	7	13.5	6	31.6	32	27.1

ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงโอกาสของการเปลี่ยนแปลงการปลูกพืชหลักในความเห็นของเกษตรกรนั้นมากกว่าครึ่งหนึ่งมีความประสงค์อยากเปลี่ยนแปลงแต่ขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาดเป็นประเด็นหลัก รองลงมา คือ อยากรมีรายได้ที่เพิ่มมากขึ้นและอยากรลดพื้นที่การปลูกข้าวโพดลง (ร้อยละ 31.8, ร้อยละ 12.5 และ ร้อยละ 12.5 ตามลำดับ) ในขณะที่เกษตรกรบางคนก็คิดว่าไม่อยากจะเปลี่ยนแปลง เพราะ อายุมาก ทำไม่ไหว ร้อยละ 24.6 และอีก ร้อยละ 7.6 มองว่า มีตลาดเดิมรองรับอยู่แล้ว และเกษตรกรไม่มีที่ดินทำกินหรือมีพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม (ที่จะเปลี่ยนแปลงการเพาะปลูก)

เมื่อพิจารณาจากข้อมูลการใช้ที่ดินของจังหวัดในปีที่ผ่านมาจะเห็นว่า พืชหลักของเกษตรกรน่านยังคงเป็นไร่หมุนเวียน (ร้อยละ 16.82) และพืชไร่ (ร้อยละ 7.48) ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากลักษณะของพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม ซึ่งจะอธิบายต่อในหัวข้อถัดไป

ที่มา: <http://agri-map-online.moac.go.th/>

4.3 คราวเรือนที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตแบบเดิมมาเป็นการผลิตแบบอินทรีย์

ตารางที่ 4 แสดงรายชื่อของเกษตรกร และจำนวนแปลง ที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตมาเป็นการปลูกแบบอินทรีย์ ของบ้านน้ำหมาว หมู่ 9 ตำบลบ่อเกลือ อำเภอบ่อเกลือได้ จังหวัดน่าน

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	จำนวนพื้นที่ (แปลง)	ประเภทการเพาะปลูก	พืชที่เปลี่ยนมาปลูกปีนี้
บ้านน้ำหมาว หมู่ 9 ตำบลบ่อเกลือได้ อำเภอบ่อเกลือ				
1	นายเคียงชัย พิศจาร	1 แปลง	ข้าวโพด	ลูกเดือย
2	นายคล้าย พิศจาร	1 แปลง	นาข้าว	ลูกเดือย, ถั่วเหลือง, กระเทียม/หอมแดง
3	นางช่วย ปั่นอิน	1 แปลง	นาข้าว	งาดำ, ถั่วเหลือง, ลูกเดือย, เคนกูด เบอร์รี่
4	นางยุพิน อุปะจักร	1 แปลง	ข้าวโพด	มะแฮะ, งาดำ, ลูกเดือย
รวม		4 แปลง		
บ้านยอดดอย หมู่ 10 ตำบลบ่อเกลือได้ อำเภอบ่อเกลือ				
1	แม่ยอด อินปา	1 แปลง	ข้าวโพด	มะแฮะ
2	นางอรอนงค์ บุญอิน	1 แปลง	ข้าวโพด	งาดำ, ถั่วเหลือง, มะแฮะ
3	นายสมคิด วรรณชน	1 แปลง	ข้าวโพด	ถั่วเหลือง
4	นางคำหล้า อินปา	1 แปลง	ข้าวโพด	งาดำ, ถั่วเหลือง, มะแฮะ
5	นายกิตติศักดิ์ อินปา	5 แปลง	ข้าวโพด, นาข้าว, ป่าเหล่า	งาดำ, มะแฮะ, ถั่วเหลืองหลังนา,
รวม		9 แปลง		

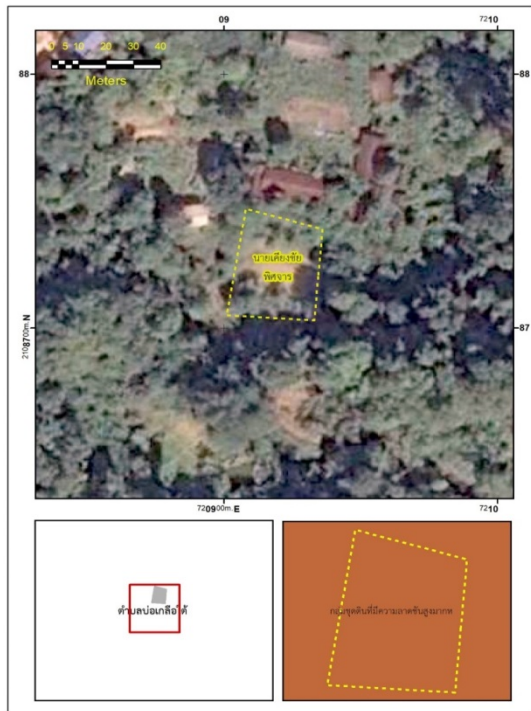
ลำดับ ที่	ชื่อ-สกุล	จำนวนพื้นที่ (แปลง)	ประเภทการเพาะปลูก	พืชที่เปลี่ยนมาปลูกปีนี้
บ้านราษฎร์สามัคคี หมู่ 8 ตำบลเมืองจันท์ อำเภอกุสุมาลย์				
1	นายอเนก วิไชยา	2 แปลง	ข้าวโพด, แปลงชุดนา แลกป่า	ยังไม่ได้ปลูก
2	นายกฤต อินตะนาม	6 แปลง	ยางพารา, ข้าวโพด, แปลงชุดนา กล้วย หวาย ผลไม้, สวนลิ้นจี่	ยังไม่ได้ปลูก
3	นางวิมล ชัยपालะ	3 แปลง	ชุดนา, ข้าวโพด,	ยังไม่ได้ปลูก
4	นายสง่า วิชัยยา	3 แปลง	ข้าวโพด, ชุดนา,	ยังไม่ได้ปลูก
5	นายเสาร์ คำมูลอินทร์	2 แปลง	ข้าวโพด, นาข้าว	ยังไม่ได้ปลูก
6	นายฤทธิ์ อภัยรุณ	2 แปลง	ข้าวโพด, มะม่วง, สวน ลำไย, สวนลิ้นจี่	ยังไม่ได้ปลูก
7	นางคำ บัวพา	2 แปลง	สัก, ข้าวโพด, กล้วยหิน, มะม่วง, ลำไย	ยังไม่ได้ปลูก
8	นายภิละ มงคล	3 แปลง	ข้าวโพด, กล้วย, ยางพารา, สวนลำไย, สวนลิ้นจี่	ยังไม่ได้ปลูก
รวม		23 แปลง		
บ้านห้วยส้ม หมู่ 7 ตำบลสันตะ อำเภอนาน้อย				
1	นายเพลิน กันสม	1 แปลง	ข้าวโพด	ข้าวฟ่าง, สับปะรด, งามดำ
2	นายจันทร์ หล้ารินทร์	1 แปลง	อ้อย	อ้อยอินทรีย์
3	นายวิชิต ปันสอน	1 แปลง	ผลไม้, ข้าวโพด	เงาะ, ลองกอง, ข้าวฟ่าง, งามดำ
4	นายทอง อำนวยผล	1 แปลง	ข้าวโพด, อ้อย	อ้อยอินทรีย์
5	นายแฝง ลือเมือง	1 แปลง	อ้อย	อ้อยอินทรีย์
รวม		5 แปลง		

จากตารางจะพบว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการทั้งหมดมีความคล้ายและต่างกันบางประการ เมื่อนำมาวิเคราะห์ด้วย GIS จะทำให้เห็นว่าพื้นที่เพาะปลูกของเกษตรกรส่งผลต่อวิธีการหรือโอกาสในการปรับเปลี่ยนการเพาะปลูกดังนี้

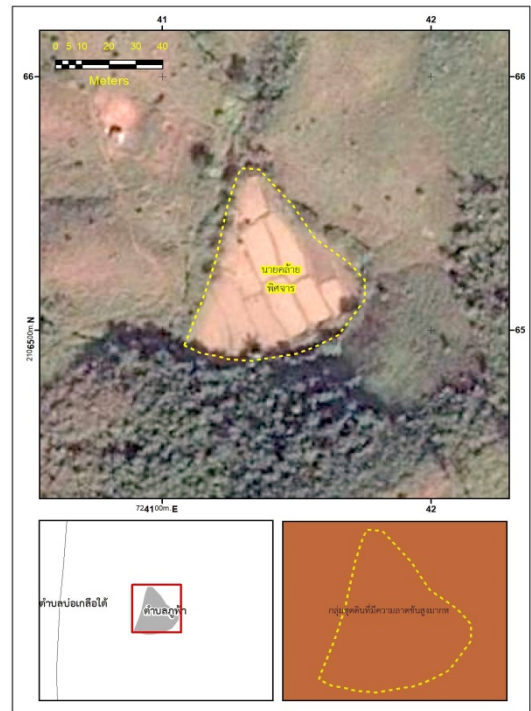
- 1) ลักษณะของที่ดิน มีความลาดชันสูง เมื่อเทียบแผนที่ที่ดินทำกินของเกษตรกรแล้วจะพบว่า แปลงเกษตรส่วนมากอยู่ในพื้นที่กลุ่มดินที่มีความลาดชันสูงและสูงมากจึงไม่เหมาะสำหรับการทำการเกษตร
- 2) จำนวนและขนาดของที่ดิน ส่วนมากเกษตรกรมีลักษณะแปลงที่ดินขนาดใหญ่ และเมื่ออยู่เป็นแปลง ๆ กระจายไปใกล้บ้างไกลบ้าง ซึ่งหากแปลงการเกษตรบางแปลงอยู่ไกลกันมากก็ทำให้ยากต่อการเพาะปลูก ซึ่งบางแห่งไกลออกจากที่อยู่อาศัยและเข้าถึงได้ยาก

ความเป็นเจ้าของ หรือการครองครองที่ดินทำกินของเกษตรกรส่วนมากในจังหวัดน่านมักถือครองโดยไม่มีเอกสารสิทธิ์ หรือมีก็เป็นเอกสารสิทธิ์ที่มีความไม่มั่นคงสำหรับการครอบครอง (ไม่ใช่โฉนด)

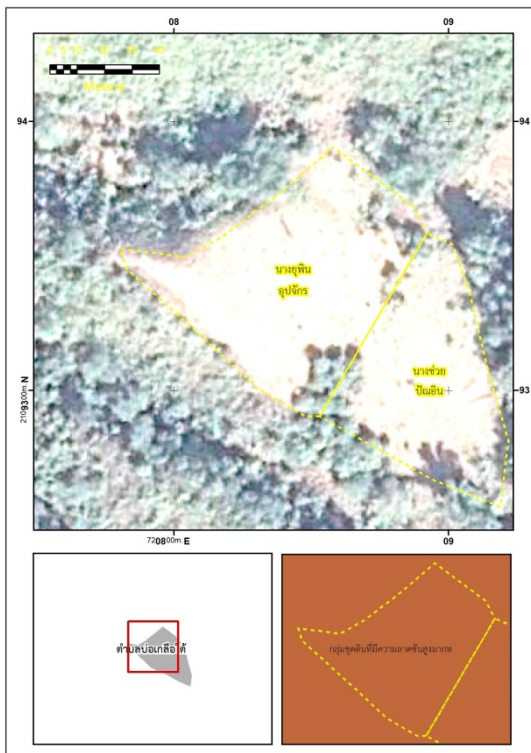
ภาพที่ 12 - 15 แสดงพิกัด (GPS) รายแปลงของผู้เข้าร่วมโครงการของหมู่บ้านน้ำหนาว (4 แปลง)

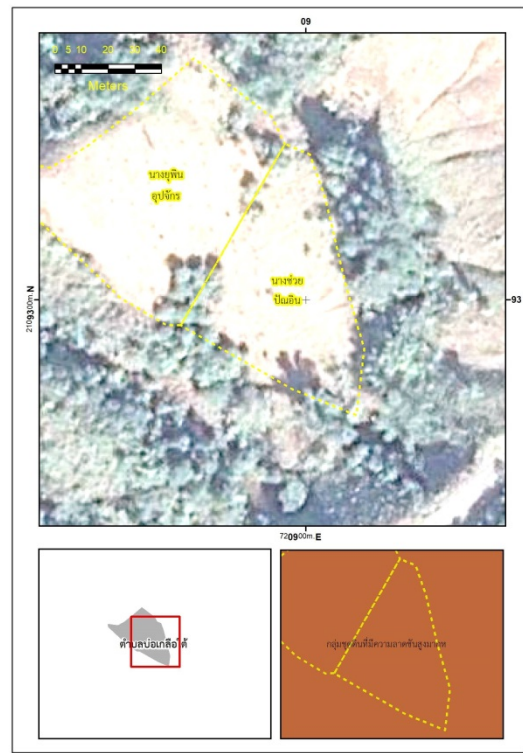
ภาพที่ 12 นายเคียงชัย พิศจาร

ภาพที่ 13 นายคล้าย พิศจาร

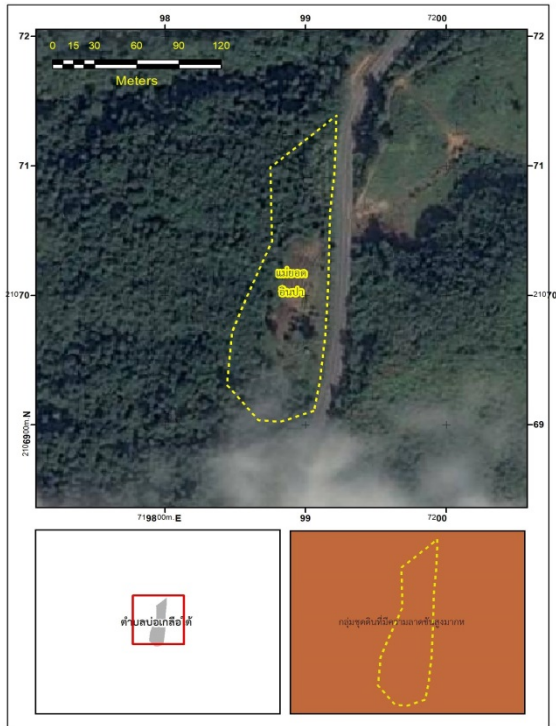

ภาพที่ 14 นางช่วย ปั่นอิน

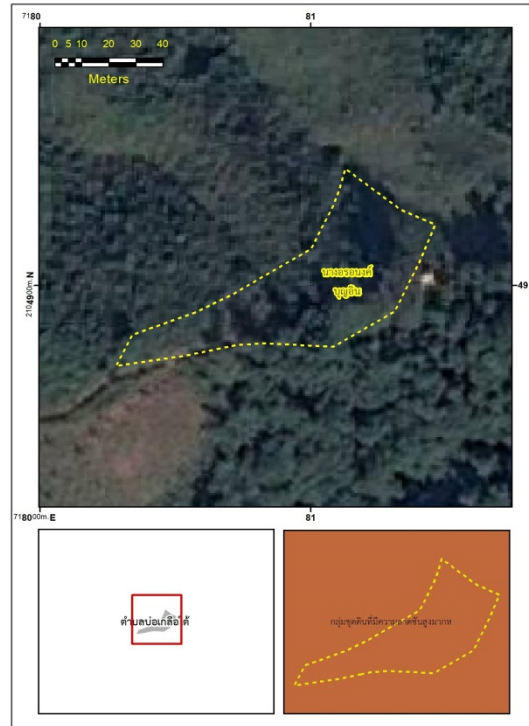

ภาพที่ 15 นางยุพิน อุปจักร

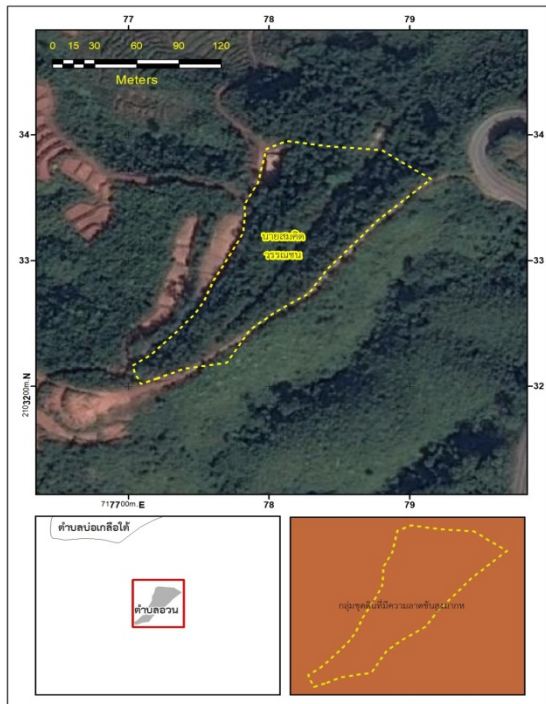
ภาพที่ 16 - 24 แสดงพิกัด (GPS) รายละเอียดของผู้เข้าร่วมโครงการของหมู่บ้านยอดดอย (9 แปลง)

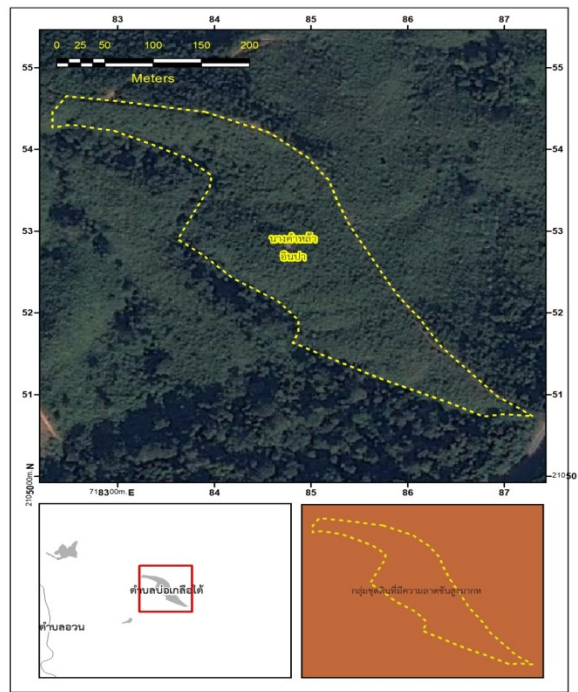
ภาพที่ 16 นางยอด อินปา

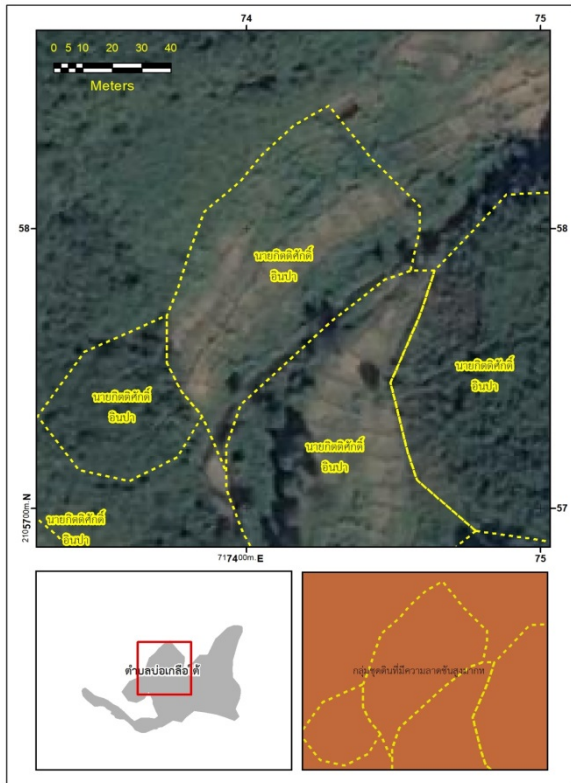
ภาพที่ 17 นางอรอนงค์ บุญอิน

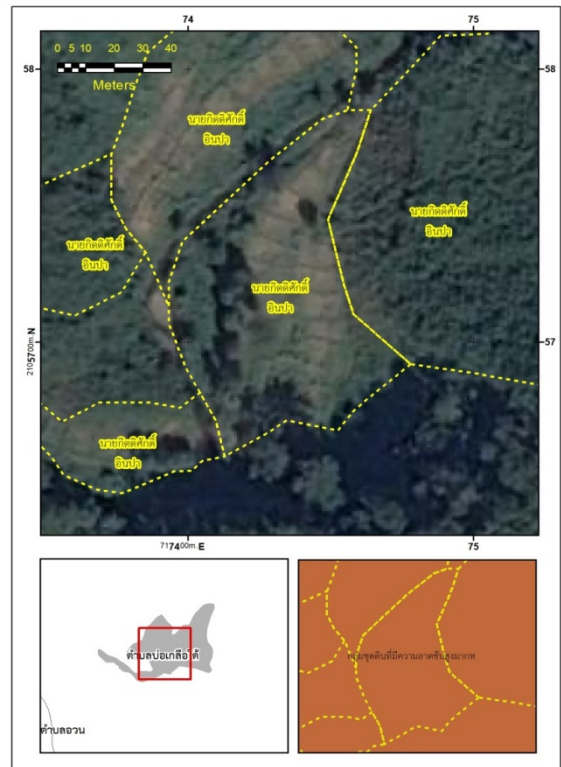
ภาพที่ 18 นายสมคิด วรรณชน

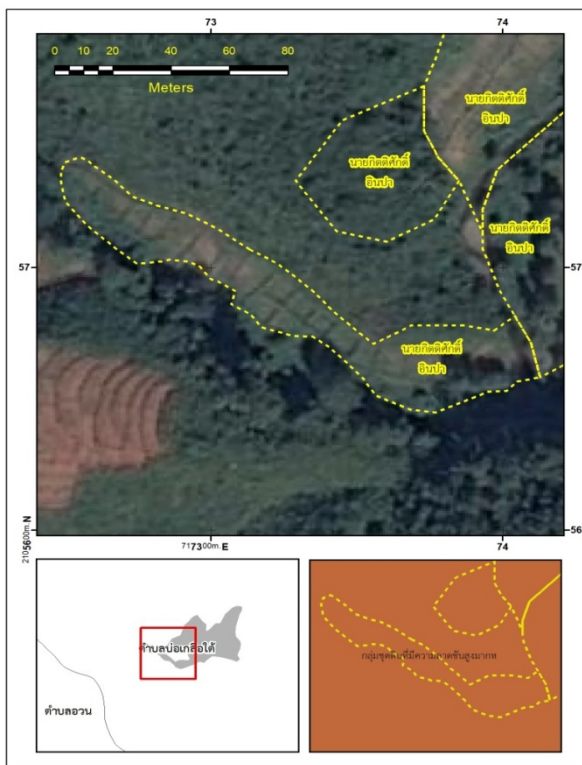
ภาพที่ 19 นางคำหล้า อินปา

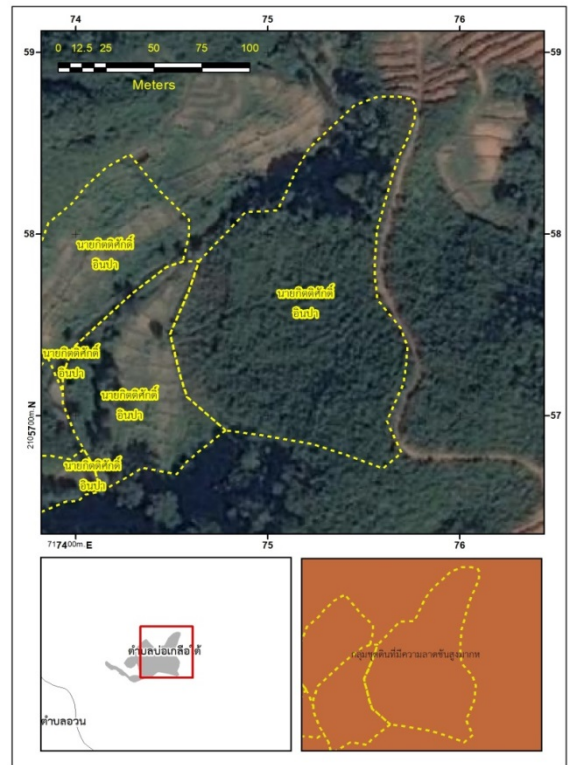
ภาพที่ 20 นายกิตติศักดิ์ อินปา

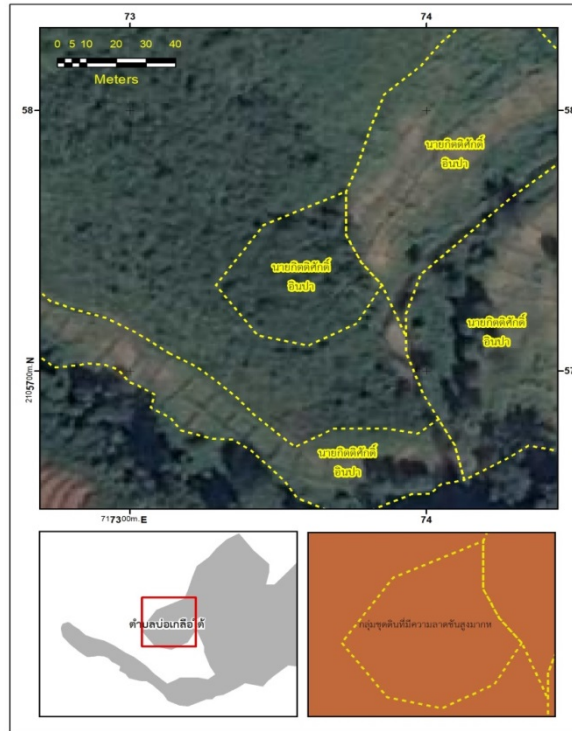
ภาพที่ 21 นายกิตติศักดิ์ อินปา

ภาพที่ 22 นายกิตติศักดิ์ อินปา

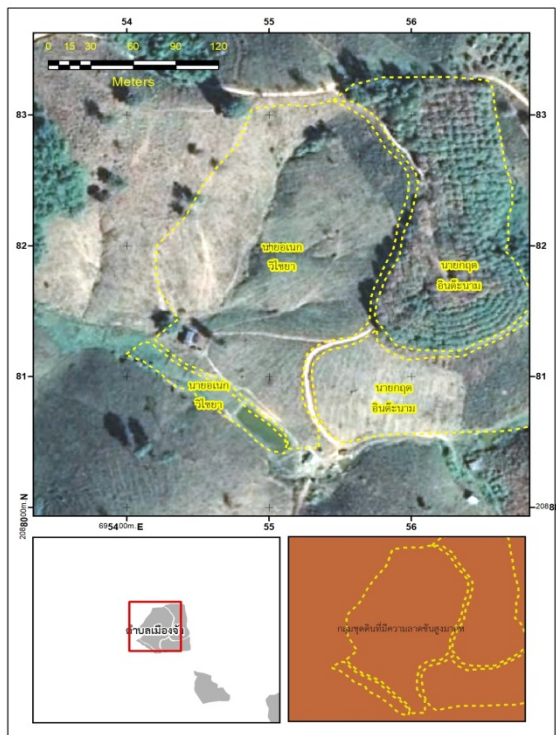

ภาพที่ 23 นายกิตติศักดิ์ อินปา

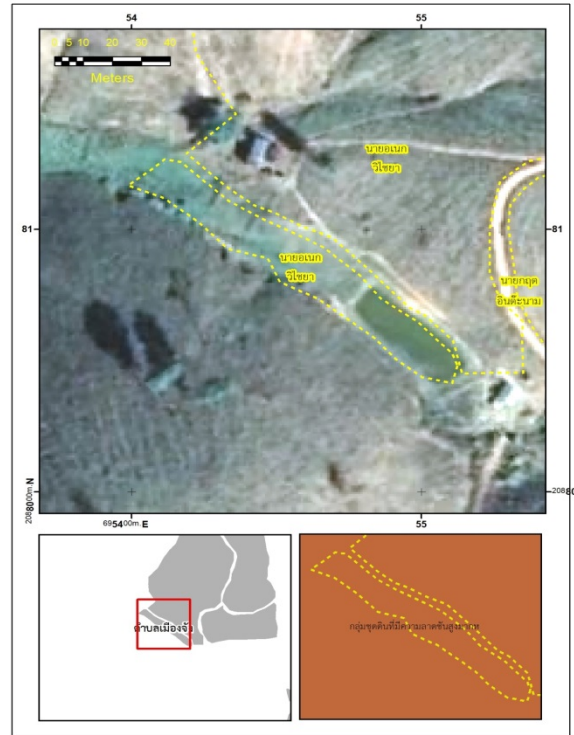

ภาพที่ 24 นายกิตติศักดิ์ อินปา

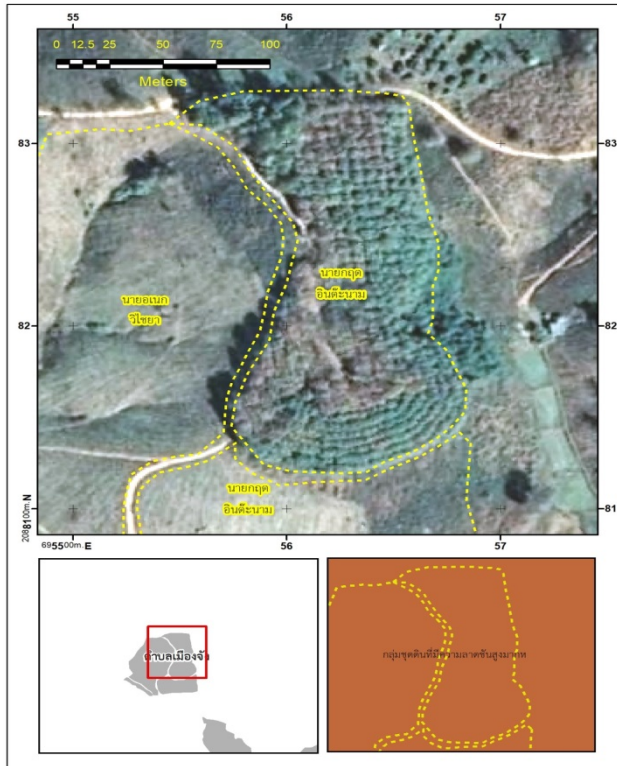
ภาพที่ 25 - 46 แสดงพิกัด (GPS) รายแปลงของผู้เข้าร่วมโครงการของหมู่บ้านราษฎร์สามัคคี (22 แปลง)

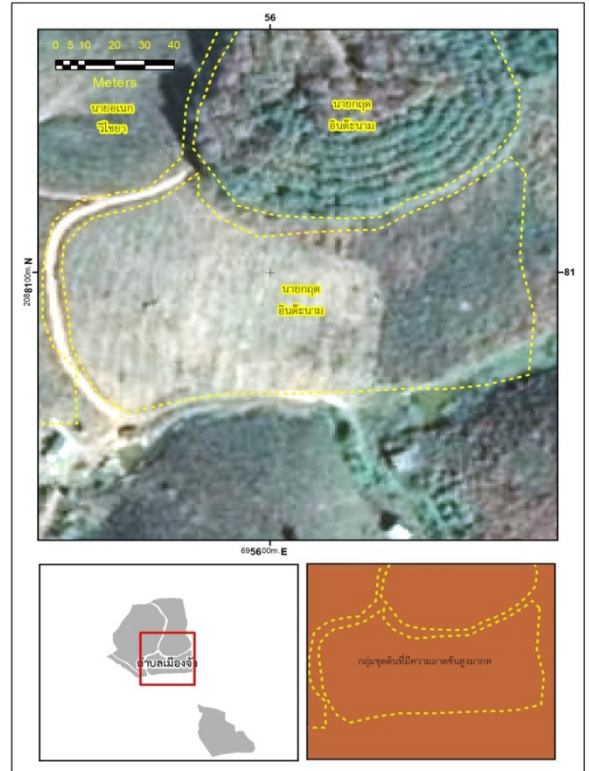
ภาพที่ 25 นายอเนก วิเชียร

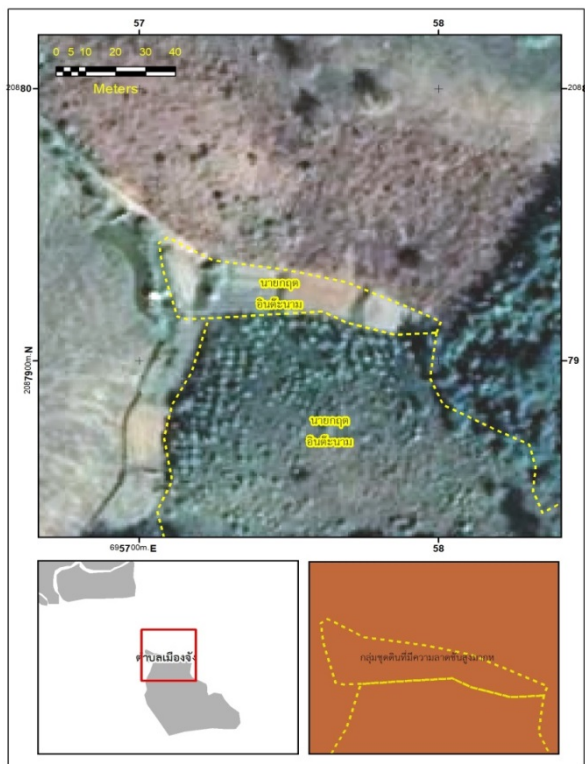
ภาพที่ 26 นายอเนก วิเชียร

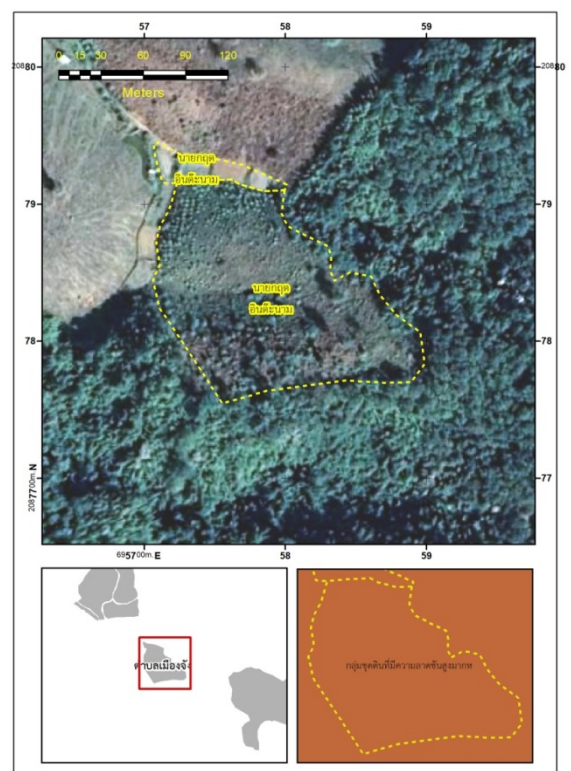
ภาพที่ 27 นายกฤต อินตะนาม

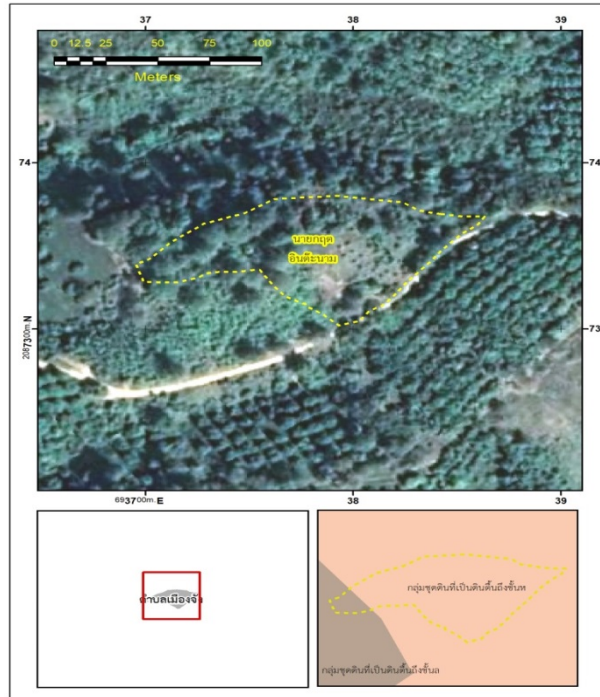
ภาพที่ 28 นายกฤต อินตะนาม

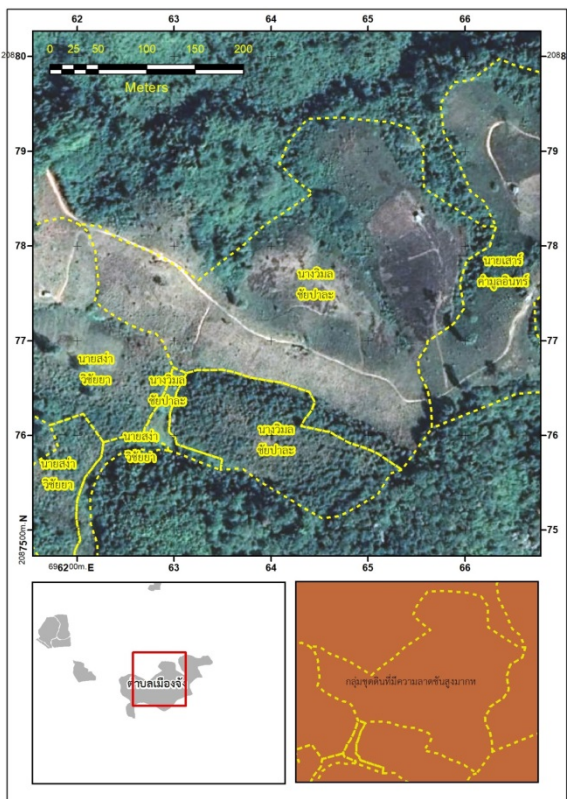
ภาพที่ 29 นายกฤต อินตะนาม

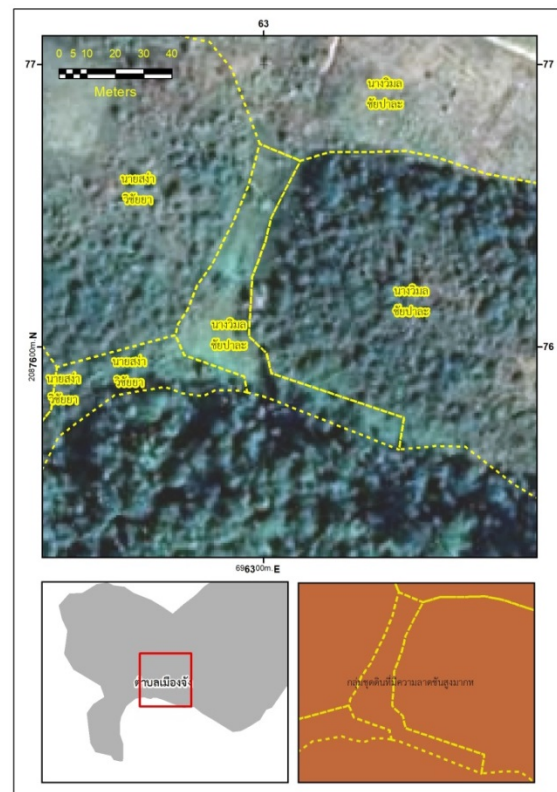
ภาพที่ 30 นายกฤต อินตะนาม

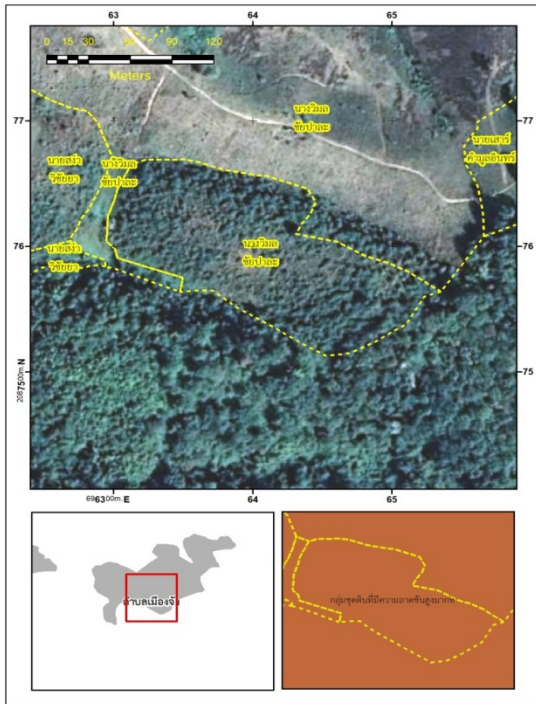
ภาพที่ 31 นายยกฤต อินตะนาม

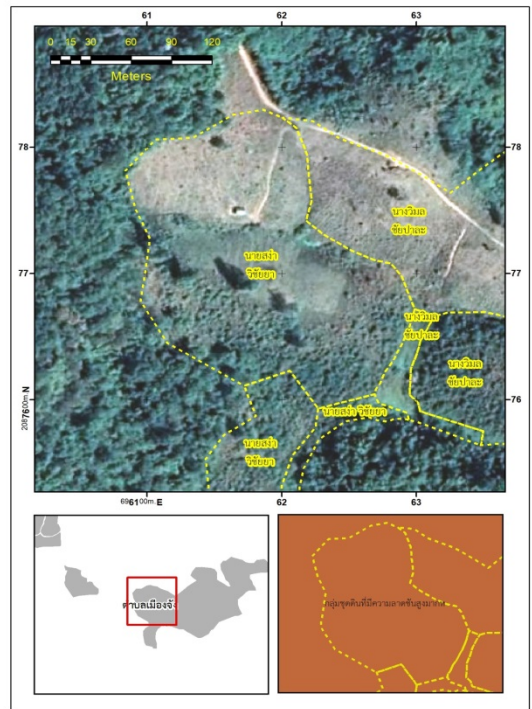
ภาพที่ 32 นางวิมล ชัยपालะ

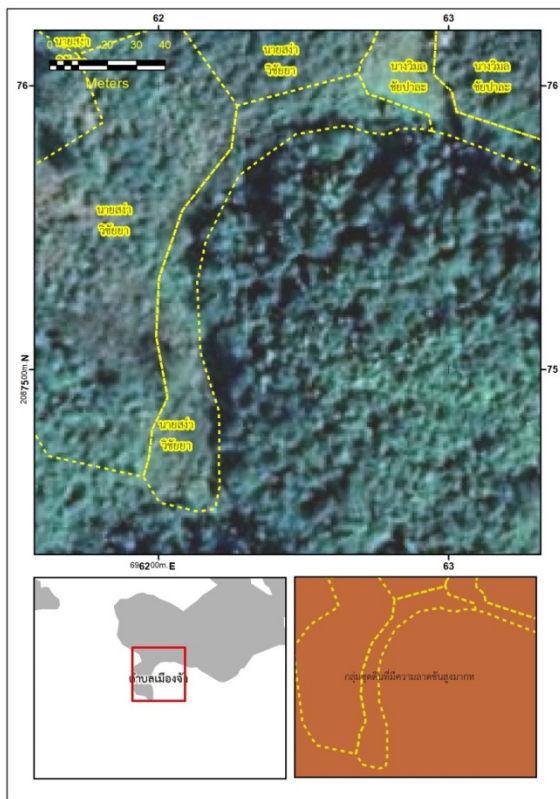
ภาพที่ 33 นางวิมล ชัยपालะ

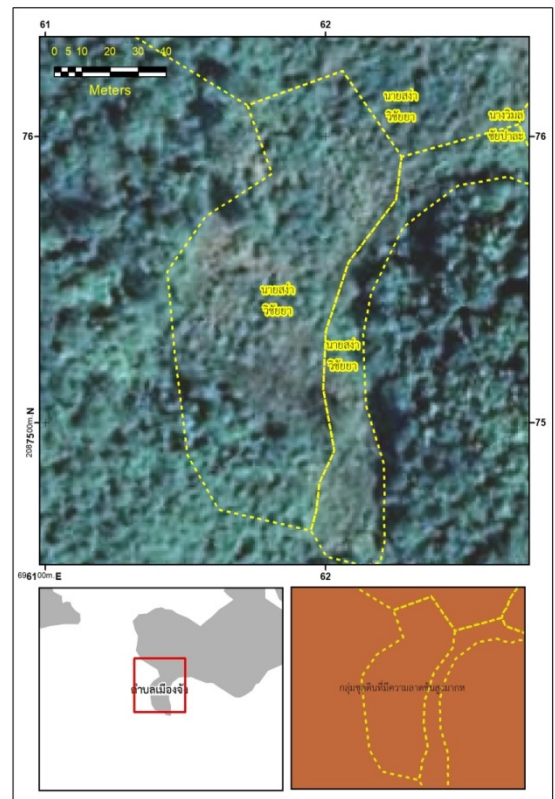
ภาพที่ 34 นางวิมล ชัยปาละ

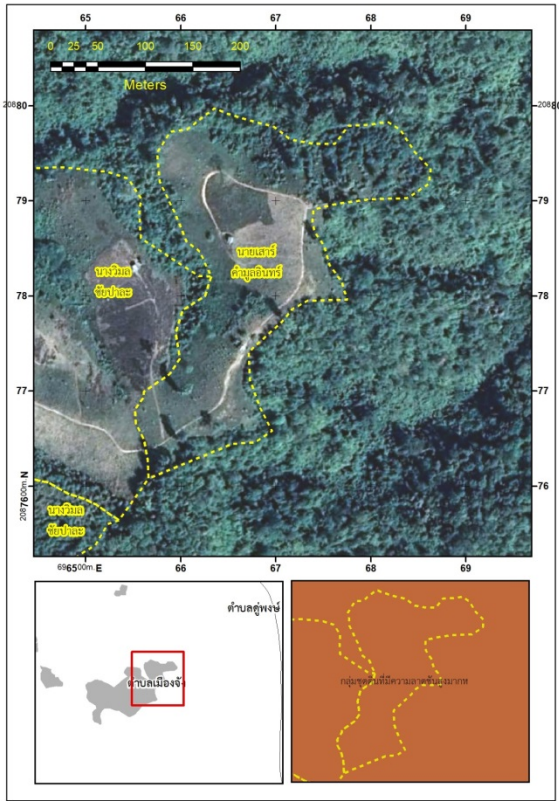
ภาพที่ 35 นายสง่า วิชัยยา

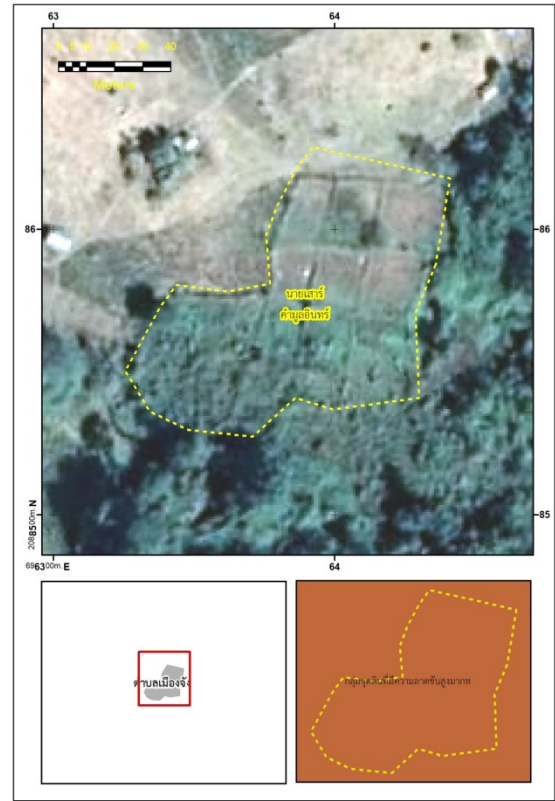
ภาพที่ 36 นายสง่า วิชัยยา

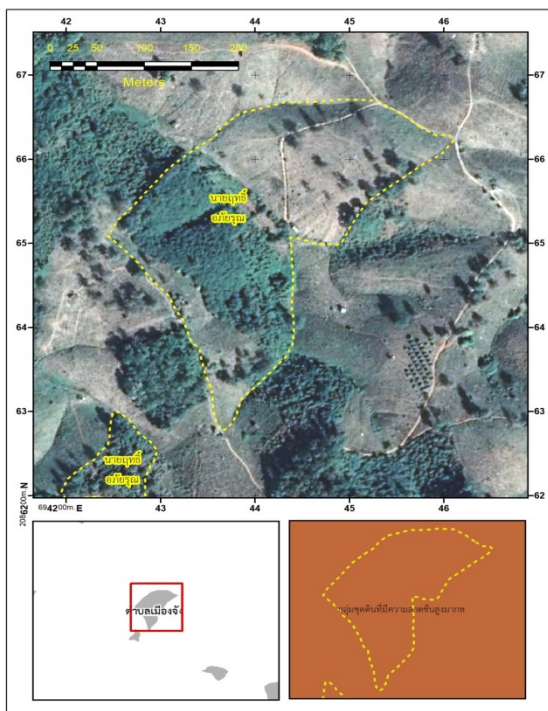
ภาพที่ 37 นายสง่า วิชัยยา

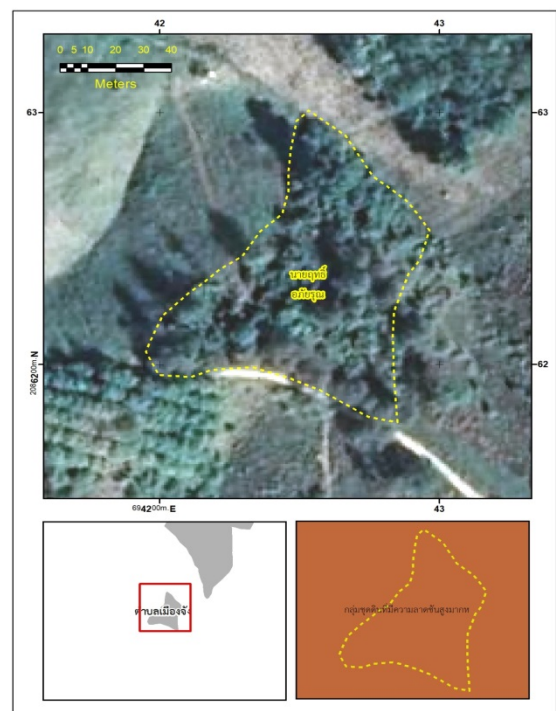
ภาพที่ 38 นายเสาร์ คำมูลอินทร์

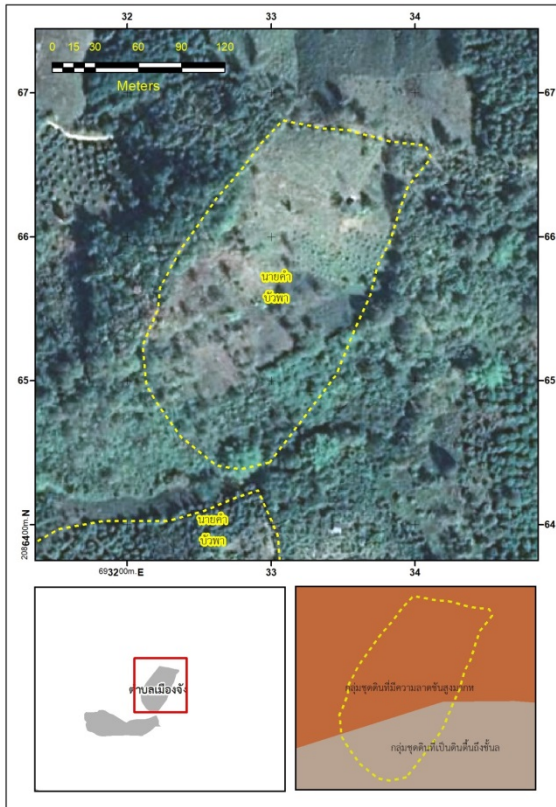
ภาพที่ 39 นายเสาร์ คำมูลอินทร์

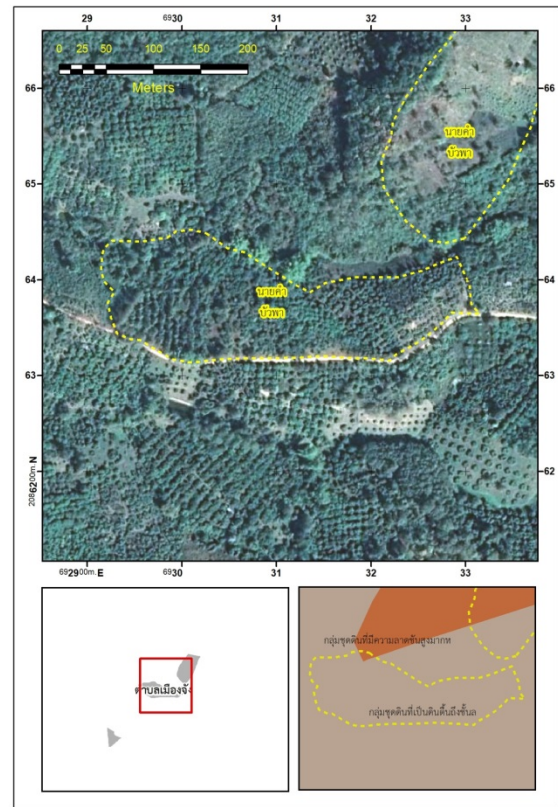
ภาพที่ 40 นายฤทธิ อภัยรุณ

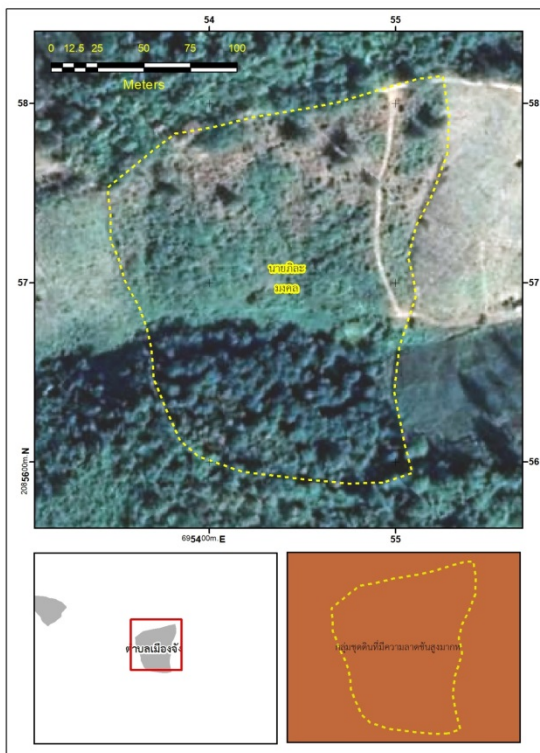
ภาพที่ 41 นายฤทธิ อภัยรุณ

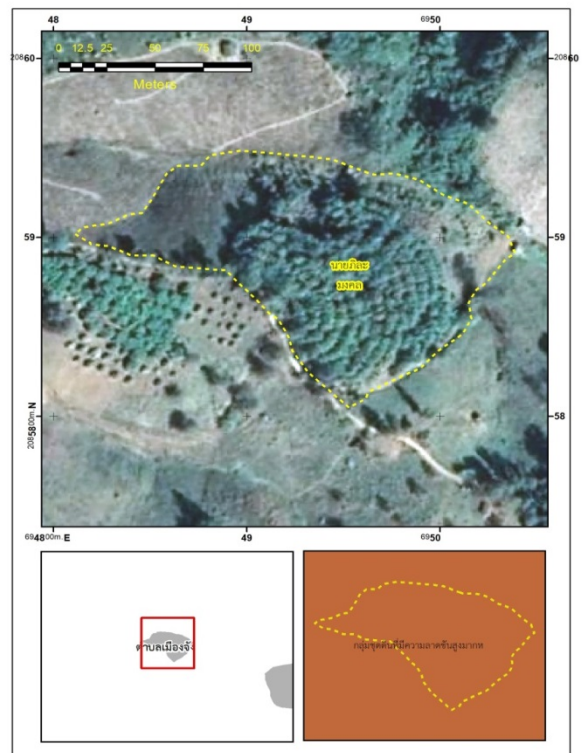
ภาพที่ 42 นางคำ บัวพา

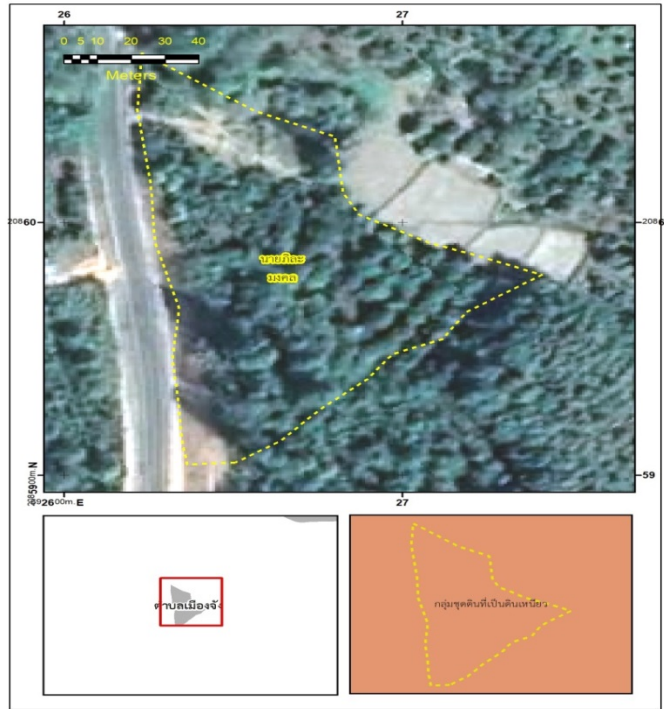
ภาพที่ 43 นางคำ บัวพา

ภาพที่ 44 นายภิละ มงคล

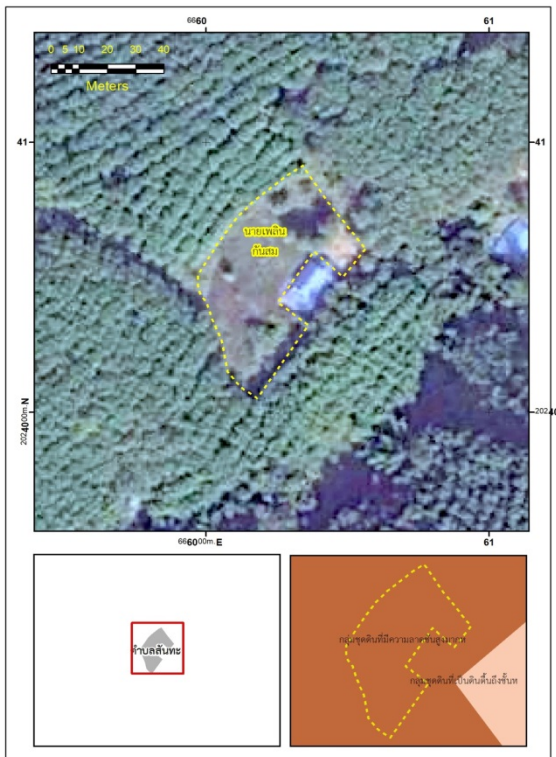

ภาพที่ 45 นายภิละ มงคล

ภาพที่ 46 นายภิละ มงคล

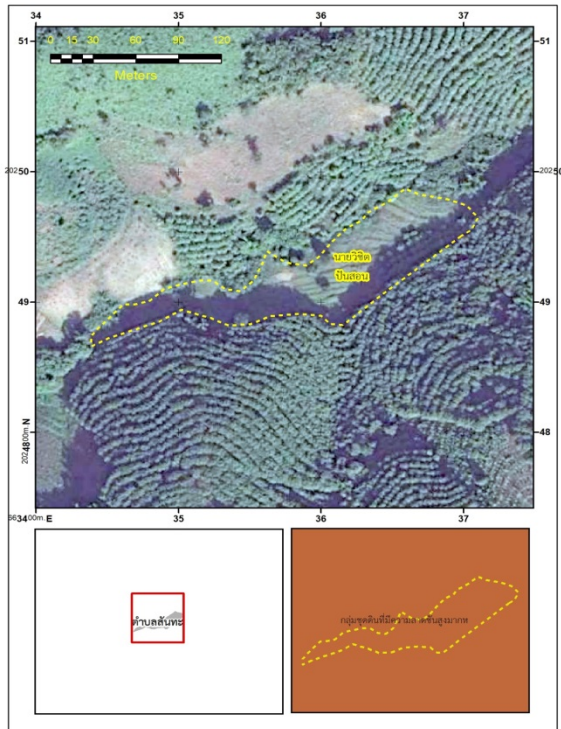
ภาพที่ 47 - 51 แสดงพิกัด (GPS) รายแปลงของผู้เข้าร่วมโครงการของหมู่บ้านห้วยส้ม (5 แปลง)

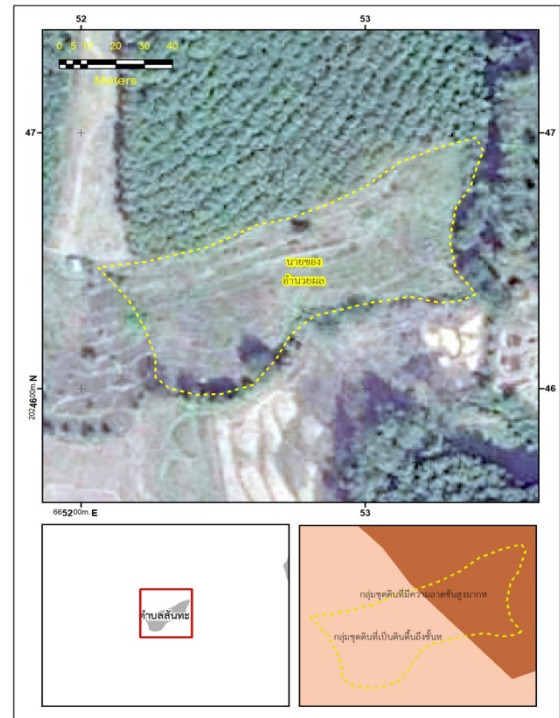
ภาพที่ 47 นายเพลิน กันสม

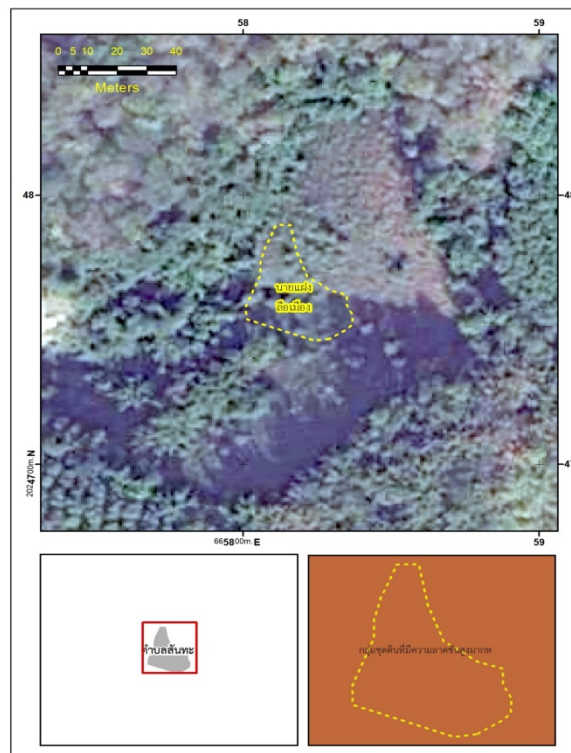
ภาพที่ 48 นายจันทร์ หล้ารินทร์

ภาพที่ 49 นายวิจิต ปันสอน

ภาพที่ 50 นายของ อำนาจผล

ภาพที่ 51 นายแฝง ลือเมือง

บทที่ 5

แผนการทำงานในระยะต่อไป

5.1 แผนการดำเนินการที่ผ่านมา

กิจกรรมส่วนมากของโครงการสามารถดำเนินการได้ตามกำหนดการแต่ยังไม่สำเร็จครบถ้วนในบางกิจกรรม (ตามตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 แสดงผลการดำเนินการที่ผ่านมาวิเคราะห์ข้อมูล สร้างเวทีชุมชน สรุปรายงาน และดำเนินการเผยแพร่ข้อมูลในรูปแบบต่างๆ

ปี	กิจกรรม	2560									2561		การดำเนินการ	
		ส.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ค.	ธ.ค.	ม.ค.		ก.พ.
ปีหนึ่ง														
2560	ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิเกี่ยวกับปัญหาสถานการณ์ด้านต่างๆ ของชุมชนสำรวจแนวนโยบายที่เกี่ยวข้อง	X	X	X										ดำเนินการแล้ว
2560	ประชุมทีมทำงาน	X				X				X				ตามแผน
2560	สำรวจพื้นที่ศึกษาและ ประสานงาน ทากรณีศึกษาที่จะร่วมวิจัยและ สร้างเครื่องมือ				X	X	X							ดำเนินการแล้ว ตามแผน
2560	สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สนทนากลุ่ม และเก็บข้อมูลครัวเรือนที่เข้าร่วมกิจกรรม					X	X	X	X	X				กำลังดำเนินการ
2560	สำรวจวิถีชีวิตชุมชน (เก็บแบบสอบถาม)						X	X	X	X	X			ยังไม่ได้ดำเนินการ
2560-61	นำเข้าข้อมูล วิเคราะห์และสรุปผล										X	X	X	ยังไม่ได้ดำเนินการ
2561	เวทีเรียนรู้สำหรับชุมชนในการนำเสนอผลการศึกษา											X		ยังไม่ได้ดำเนินการ
2561	เขียนรายงาน/ นำเสนองานวิชาการ/ เอกสารเผยแพร่ข้อมูลจากโครงการ										X	X	X	ยังไม่ได้ดำเนินการ

จากตารางที่ 5 การดำเนินการที่ผ่านมาเป็นไปตามแผน โดยมีการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ และดำเนินการสำรวจพื้นที่ศึกษาทั้ง 4 แห่งแล้ว ได้มีการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องและสนทนากลุ่มเพื่อให้ได้ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ นอกจากนี้ ทีมวิจัยได้กำหนดจำนวนประชากรจากการลงพื้นที่สนามและประสานงานในการเตรียมการดำเนินการในขั้นต่อไป และพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยแบบสอบถาม และแนวทางการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม การดำเนินการในขั้นต่อไปจะดำเนินการ เก็บข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณ

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กิตติศักดิ์ ปรกติ. (2550). **สิทธิของบุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- เครือข่ายชมช่องว่างทางสังคม. (2555). **ช่องว่างระหว่างมนุษย์ รายงาน สถานการณ์ความไม่เป็นธรรมทางสุขภาพ**. สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ.
- ฉันทนา บรรพศิริโชติและคณะ (บ.ก., ผู้แปล). (2546). **บันทึกโจเบร์ก, บันทึกช่วยจำเสนอต่อการประชุมสุดยอด ว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ความเป็นธรรมในโลกที่เปราะบาง**. มปท: ศูนย์ศึกษาการพัฒนา.
- ชูสิทธิ์ ชูชาติ. (2541). **การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าและระบบนิเวศเพื่อแก้ปัญหาภัยแล้งของประเทศไทย: รายงานการวิจัย**. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.
- ทีมงานองค์การสหประชาชาติประจำประเทศไทย และสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2550). **ศักดิ์ศรีและความยุติธรรมสำหรับทุกคนเสียงของเราที่ได้ยินบนแผ่นดินไทย**. กทม.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2536). **บนหนทางสู่อนาคต. เอกสารในการสัมมนาวิชาการสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย พ.ศ. 2536**. วันที่ 10-11 ธันวาคม 2536 หน้า 14. ประเวศ วะสี. 2553. ปฏิรูปประเทศไทย รายการเรื่องที่น่ารู้.
- นรชาติ วงศ์วันดี. (2554). **ความสำเร็จของการจัดการป่าชุมชน บ้านดงผาปูน ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน**. ใน การประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาแห่งชาติครั้งที่ 23.
- เผด็จ ขำเพ็ง. (2543). **การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการป่าชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านทุ่งยาว ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน**. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์). มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- มูลนิธิสถาบันที่ดิน. (2544). **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาการถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดินและมาตรการทางเศรษฐศาสตร์และกฎหมายเพื่อให้การใช้ประโยชน์ ที่ดินเกิดประโยชน์สูงสุด**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันที่ดิน.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช. (2550). เข้าถึงได้จาก: www.ombudsman.go.th/10/documents/law/Constitution2550.pdf.
- ศยามล ไกยูรวงศ์และคณะ. (2548). **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาและสำรวจข้อพิพาท และความขัดแย้งปัญหาที่ดินในประเทศไทย ระยะที่ 1**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย กรุงเทพมหานคร.

- ศยามล เจริญรัตน์ และคณะ. (2556). การศึกษาเพื่อการสร้างความมั่นคงทางอาหารและวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่อนุรักษณ์: กรณีชุมชนกะเหรี่ยงในผืนป่าตะวันตก ปีที่ 1. สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมชัย เบญจขย และคณะ. (2553). รูปแบบที่ยั่งยืนในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนกรณีป่าสนบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่. มูลนิธิโครงการหลวง.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และทีมงานองค์การสหประชาชาติ ประจำประเทศไทย. (2547). รายงานผลตามเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษของประเทศไทย พ.ศ. 2547. กรุงเทพฯ. สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติประเทศไทย.
- เสน่ห์ จามริก และยศ สันตสมบัติ (บก.). (2536ค). ป่าชุมชนในประเทศไทย: แนวทางการพัฒนา เล่ม 3 ป่าชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพฯ. สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

ภาษาอังกฤษ

- FAO. (2006). “Food Security” in Policy Brief Issue2.
- FAO. (2014). FOOD AND AGRICULTURE ORGANIZATION OF THE UNITED NATIONS – ROME 2014 in SAFA (Sustainability Assessment of Food and Agriculture systems) GUIDELINES, Version 3.0.
- James Crawford, editor. (1987).TheRightsofPeoples. ClarendonPress, Oxford, 1987, p. 17-37.
- Surichai Wun’Gaeo (Edt.). (2006). Rural Livelihoods and Human Insecurities in Globalizing Asian Economies. Bangkok: Chulalongkorn University Printing House.
- UNDP. (1999). Human Development report. New York : Oxford University Press.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ภาพประกอบการลงพื้นที่ จังหวัดน่าน
ระหว่างวันที่ 25 - 27 มิถุนายน 2560

ข้อห้ามจับ สัตว์น้ำใน เขตอนุรักษ์ พันธุ์สัตว์น้ำ

ตกไม้ทำให้ปลาตาย ปรับ 10,000 บาท

6. ใช้แก๊สอัด ปรับ 2,000 บาท

7. ตมทอง ปรับ 1,500 บาท

8. ใช้แกมมิ่ง ปรับ 1,500 บาท

ไฟฟ้าอื่นๆ ปรับ 5,000 บาท

บ้านขอดคชยวิมล/ชว

ใบแจ้งแผนการผลิตข้าว-ข้าว ปีการผลิต 2560/2561

ที่	รายการ	ข้าวหอมมะลิ (43000)		ข้าวหอมมะลิ (43003)		ข้าวหอมมะลิ (43004)		ข้าวหอมมะลิ (43005)		ข้าวหอมมะลิ (43006)		ข้าวหอมมะลิ (43007)		รวม	
		ปลูก	เกี่ยว	ปลูก	เกี่ยว	ปลูก	เกี่ยว	ปลูก	เกี่ยว	ปลูก	เกี่ยว	ปลูก	เกี่ยว	ปลูก	เกี่ยว
1	ถั่วเหลือง			3		2									
2	ถั่วเขียว														
3	ข้าวสารี														
4	ข้าวกำลัง														
5	งา	1	2					3				1			
6	ถั่วลิสง	3	2					5		2				2	

สรุปการสนทนาภาคสนาม
พื้นที่ อำเภอกุเพเพียง อำเภอนาน้อย อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน
ระหว่างวันที่ 25-27 มิถุนายน 2560

การลงพื้นที่ครั้งนี้ เป็นการลงมาแนะนำตัวของทีมวิจัยกับชาวบ้านที่เข้าร่วมโครงการ โดยมีการพูดคุยถึงวัตถุประสงค์ของการจะเข้ามาทำงานในพื้นที่ และอธิบายวัตถุประสงค์ในการลงพื้นที่ และโครงการอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีการดำเนินการร่วมกัน เช่น การส่งเสริมการปลูกพืชแบบเกษตรอินทรีย์ว่า เมื่อชาวบ้านเปลี่ยนไปปลูกเกษตรอินทรีย์ทำให้เรามีช่องทางอย่างอื่นเพิ่มมากขึ้นหรือเปล่า ของในปริมาณเท่ากันแต่สามารถสร้างมูลค่าให้มากกว่า จะเป็นการเข้ามาส่งเสริม ช่วยดูเรื่องตลาด ปลูกเสร็จขายได้ โดยดูจากพื้นฐานพืชดั้งเดิมที่มีในท้องถิ่นว่าพื้นที่ปลูกทำอะไรได้ เพื่อทดแทนการปลูกพืชไร่ที่ผ่านมา ซึ่งสิ่งที่โครงการดังกล่าวจะเข้ามาส่งเสริมนั้น ช่วยให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นหรือไม่ แต่เราจะไม่ได้มองเพียงเรื่องเงินทองเพียงอย่างเดียว จะดูโดยรวมว่าคุณภาพชีวิตรอบด้านของชาวบ้านดีขึ้นหรือไม่อย่างไร โดยเปรียบเทียบว่าก่อนที่ทำการกับหลังทำ มีคุณภาพชีวิต มีความสุขมากขึ้นหรือไม่ ทำให้เห็นว่ามันอยู่ได้จริงๆ จากการผลิตในรูปแบบเกษตรอินทรีย์ ซึ่งกลุ่มที่จะศึกษามี ทั้งกลุ่มที่เข้าร่วมกับโครงการที่มีแรงบันดาลใจและอยากจะทำ และครัวเรือนที่ทำเกษตรตามวิถีปกติ ว่ามีความแตกต่างกันอย่างไรเพื่อให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้นในการดำเนินการต่อไป

โดยทีมผู้วิจัยได้เข้าพื้นที่พูดคุยพบปะ โดยมีรายละเอียดดังนี้

อำเภอกุเพเพียง

สำหรับพื้นที่นี้ มีการทำนาเพียงไม่กี่ครัวเรือนและไม่ค่อยมีการทำข้าวไร่ ครัวเรือนที่ปลูกข้าว จะปลูกข้าวเหนียว มีพันธ์ข้าวพื้นเมืองสืบทอดกันมาบ้าง แต่ส่วนมากปลูกเป็นข้าว กข 6 กข 12 ตอนนี้อยู่ผู้ใหญ่และชาวบ้านมีความคิดที่จะหาอาชีพทางเลือกแทนการปลูกข้าวโพดหรือจะความคิดที่จะลดพื้นที่การปลูกข้าวโพดลง สักประมาณ 40-50 ไร่ แต่ว่าเบื้องต้น ยังไม่ลดทั้งหมด ค่อยๆ ลด แล้วพอชาวบ้านมีอาชีพเสริม พื้นที่ปลูกข้าวโพดก็อาจจะลดลง โดยจำนวนพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน จำนวนเยอะสุดไม่เกินครัวเรือนละ 100 ไร่ ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวไม่มีเอกสารสิทธิ แต่ทุกครัวเรือนในชุมชนมีที่ดินทำกินเป็นของตัวเองทุกครัวเรือน ทั้งที่อยู่บนเขาหรือบนดอย ซึ่งพื้นที่ในลักษณะดังกล่าวจะพัฒนายากมาก โดยเฉพาะเรื่องระบบน้ำ ซึ่งผู้นำเองก็พยายามทำกันอยู่ แต่ติดอยู่ที่พื้นที่แห่งนี้เป็นพื้นที่ป่าไม้จึงไม่สามารถทำอะไรได้มากนัก

สำหรับการทำเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ เงื่อนไขของเกษตรอินทรีย์ แค่ว่าห้ามเผา ห้ามพ่นยา 2 เรื่องนี้ก็เป็นเรื่องที่น่าหนักใจที่จะทำให้มีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งหากจะมีการส่งเสริม ต้องมีการสร้างความรู้ ความเข้าใจเพิ่มมากขึ้น ต้องเข้าใจวิธีคิดทำสิ่งเล็กๆ ค่อยๆ เป็นค่อยๆ ไป อย่าทำมาก อีกทั้งต้องมีบุคคลตัวอย่างที่ประสบผลสำเร็จในการทำเกษตรอินทรีย์ เข้ามาให้ความรู้ สร้างแรงบันดาลใจให้ชาวบ้านได้เห็น ซึ่งตอนนี้ชาวบ้านที่สนใจเข้าร่วมรวมตัวได้ 8 คน ซึ่งเป็นคนที่ยินดีจะพยายามลองปรับ และหวังว่าจะมีความสำเร็จเกิดขึ้นให้ได้

ชาวบ้านกล่าวถึง ขนาดพื้นที่ที่จะใช้ในการทำเกษตรอินทรีย์ ว่าหากพื้นที่ทำเป็นพื้นที่เล็ก ก็จะสามารถต่อการดูแลง่ายขึ้น สิ่งที่ยากได้คือใช้พื้นที่ครึ่งหนึ่งที่มี เช่น พื้นที่ 50 ไร่ เคยปลูกข้าวโพด แต่ถ้าจะปลูกอินทรีย์ปลูกในพื้นที่ 25 ไร่ แต่ให้ได้เงินเท่าเดิมก็จะช่วยให้ชาวบ้านเหนื่อยน้อยลงและการใช้สารเคมีจะลดลง สภาพจะดีขึ้น เป็นสิ่งที่ดีที่น่าสนใจ

อำเภอนาน้อย

สำหรับที่ดินทำกิน ทั้งที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยส่วนมากเป็นที่ที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ จะมีการออกโฉนดชุมชนนำร่อง แต่หมู่เราได้กันพื้นที่ป่าต้นน้ำ ป่าชุมชน ป่าใช้สอยไว้แล้ว แต่ป่าสงวนแห่งชาติไม่ได้กันไว้ มีการขอเอกสารสิทธิ์ทำกิน ปัจจุบันเอกสารสิทธิ์ของชุมชน มีทั้ง สปก สค1 ซึ่งเคยมีการทำเรื่องเปลี่ยนจาก สค 1 เป็นโฉนด มีการมารางวัด ตั้งนาน 7 ปีแล้ว ตอนนี้อยู่มีใบเสร็จจ่ายเงินค่ารางวัลอยู่กับชาวบ้านอยู่ แต่เรื่องเงียบหายไป

การที่จะทำให้ชาวบ้านมาร่วมมือทำอะไร สิ่งแรกที่ชาวบ้านเขามองคือ ผลตอบแทน ผลลัพธ์ มีหลายคน que คิดอยากทำเกษตรอินทรีย์ บางคนเคยลองทำมาแล้วก็ล้มเหลว ตอนนี้คำถามของคนทั่วไป เขามองว่าเมื่อไหร่จะประสบความสำเร็จ เขาอยากเห็นความสำเร็จ ผลตอบแทน อยากทำแล้วเห็นผลเร็วๆ

ชุมชนแห่งนี้มีพื้นที่ทำกินประมาณ 8,000 ไร่ ปลูกยางพารา ประมาณ 6,000 ไร่ กรีดยางได้ในพื้นที่ประมาณ 4,000 ไร่ การปลูกข้าวโพดในพื้นที่มีไม่มาก สาเหตุที่หันมาปลูกยางพารากันในพื้นที่ เพราะชาวบ้านคิดเป็นร้อยละ 80 ในชุมชน เคยไปประกอบอาชีพทางภาคใต้ ได้สัมผัสกับแรงงานภาคใต้ ก็กลับมาตั้งคำถามว่าดินฟ้าอากาศบ้านเรา ถ้าปลูกยางแล้วจะได้ผลดีหรือไม่ โดยเริ่มปลูกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 เริ่มกรีดยางในปี พ.ศ. 2545 ตอนนั้นยางราคาดี แต่ถึงแม้ว่าปัจจุบันราคายางจะไม่ดีเท่าเดิม แต่ชาวบ้านก็ไม่ได้มีความคิดอยากโค่นหรือเปลี่ยนไปปลูกพืชอย่างอื่นทดแทน แต่มีความคิดว่า อยากปลูกพืชทางเลือกอื่นไว้ด้วย เล็กๆ น้อยๆ ถึงพื้นที่ทำกินที่มีในตอนนี้อาจไม่เพียงพอให้ปลูกพืชชนิดอื่น เพราะปลูกต้นยางเยอะ แต่หากมีความคิดที่อยากจะปลูกจริงๆ แล้วนั้น คิดว่าสามารถไปเช่าที่ของชาวบ้านต่างพื้นที่ได้ ในระแวกข้างเคียงหรือของญาติพี่น้อง ซึ่งหากมีการปลูกจริงๆ อยากปลูกผลผลิต สร้างผลผลิตให้ครบวงจร

การปลูกข้าวในพื้นที่ ข้าวที่ปลูกเป็นข้าวเหนียว พันธุ์สันป่าตอง ปลูกด้วยวิธีการหยอดหลุม เป็นข้าวไร่ โดยพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่ลาดชันใช้เครื่องจักรทันสมัยไม่ได้ พื้นที่ทำนาประมาณครัวเรือนละ 1-2 ไร่ ใช้เมล็ดพันธุ์ 40-50 กิโลกรัม ได้ 50 กระสอบปุ๋ย ผลผลิตที่ได้บางปีก็พอกินบางปีก็ไม่พอกิน ถ้าปีไหนไม่พอกินก็เอาเงินที่ได้จากการกรีดยางไปซื้อข้าวกินบ้าง การทำนาและกรีดยางเป็นการทำเองในครัวเรือน ไม่มีการจ้างแรงงาน เพราะอัตราค่าจ้างแพง

อำเภอบ่อเกลือ

สำหรับชาวบ้านในพื้นที่แห่งนี้ พบว่า ชาวบ้านมีความพร้อมและเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการที่จะเข้ามาเป็นอย่างดีและได้แลกเปลี่ยนสถานการณ์ด้านการเกษตรในพื้นที่ให้ฟัง ซึ่งพบว่า ปัญหาแหล่งน้ำถือเป็นปัญหาที่สำคัญในการปลูกพืชเป็นอย่างมาก ถึงแม้ว่าชาวบ้านจะมีพื้นที่หลายไร่ แต่ชาวบ้านเองกล่าวว่าไม่ได้ใช้ประโยชน์พื้นที่ทั้งหมดที่มีในการทำการเกษตรในแต่ละปี จะปลูกเพียงไม่กี่ไร่หมุนเวียนกันไป เนื่องจากสภาพพื้นที่เป็นพื้นที่เชิงเขา มีความลาดชัน น้ำที่ใช้ในการเกษตรจึงมีเพียงน้ำฝนเท่านั้น และความร่วมมือของชาวบ้านกับโครงการเกษตรอินทรีย์นั้น ชาวบ้านมีความสนใจในการอยากทดลองปลูกพืชดังกล่าว แต่ติดที่ยังขาดเมล็ดพันธุ์ เพราะพืชที่ทางโครงการนำเสนอ นั้น เป็นพืชท้องถิ่น ซึ่งไม่ได้ปลูกกันมาสักกระยะ จึงต้องหาเมล็ดพันธุ์ ทำให้ยังไม่ได้ลงมือปลูก นอกจากนั้นพบว่า ด้วยสภาพเศรษฐกิจที่ไม่ดี ทำให้มีแนวโน้มว่าชาวบ้านในพื้นที่จะไปทำงานต่างถิ่นมากขึ้น เพื่อหารายได้

ภาคผนวก ข

"เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน"

Sustainable Development Goals–SDGs

Goal 1. End poverty in all its forms everywhere

- 1.1 By 2030, eradicate extreme poverty for all people everywhere, currently measured as people living on less than \$1.25 a day
- 1.1.1 Proportion of population below the international poverty line, by sex, age, employment status and geographical location (urban/rural)
- 1.2 By 2030, reduce at least by half the proportion of men, women and children of all ages living in poverty in all its dimensions according to national definitions
- 1.2.1 Proportion of population living below the national poverty line, by sex and age
- 1.2.2 Proportion of men, women and children of all ages living in poverty in all its dimensions according to national definitions
- 1.3 Implement nationally appropriate social protection systems and measures for all, including floors, and by 2030 achieve substantial coverage of the poor and the vulnerable
- 1.3.1 Proportion of population covered by social protection floors/systems, by sex, distinguishing children, unemployed persons, older persons, persons with disabilities, pregnant women, newborns, work-injury victims and the poor and the vulnerable
- 1.4 By 2030, ensure that all men and women, in particular the poor and the vulnerable, have equal rights to economic resources, as well as access to basic services, ownership and control over land and other forms of property, inheritance, natural resources, appropriate new technology and financial services, including microfinance
- 1.4.1 Proportion of population living in households with access to basic services
- 1.4.2 Proportion of total adult population with secure tenure rights to land, with legally recognized documentation and who perceive their rights to land as secure, by sex and by type of tenure
- 1.5 By 2030, build the resilience of the poor and those in vulnerable situations and reduce their exposure and vulnerability to climate-related extreme events and other economic, social and environmental shocks and disasters
- 1.5.1 Number of deaths, missing persons and directly affected persons attributed to disasters per 100,000 population
- 1.5.2 Direct economic loss attributed to disasters in relation to global gross domestic product (GDP)
- 1.5.3 Number of countries that adopt and implement national disaster risk reduction strategies in line with the Sendai Framework

for Disaster Risk Reduction 2015-2030

1.5.4 Proportion of local governments that adopt and implement local disaster risk reduction strategies in line with national disaster risk reduction strategies

1.a.1 Proportion of domestically generated resources allocated by the government directly to poverty reduction programmes

1.a.2 Proportion of total government spending on essential services (education, health and social protection)

1.a.3 Sum of total grants and non-debt-creating inflows directly allocated to poverty reduction programmes as a proportion of GDP

1.a Ensure significant mobilization of resources from a variety of sources, including through enhanced development cooperation, in order to provide adequate and predictable means for developing countries, in particular least developed countries, to implement programmes and policies to end poverty in all its dimensions

1.b Create sound policy frameworks at the national, regional and international levels, based on pro-poor and gender-sensitive development strategies, to support accelerated investment in poverty eradication actions

1.b.1 Proportion of government recurrent and capital spending to sectors that disproportionately benefit women, the poor and vulnerable groups

Goal 2. End hunger, achieve food security and improved nutrition and promote sustainable agriculture

2.1 By 2030, end hunger and ensure access by all people, in particular the poor and people in vulnerable situations, including infants, to safe, nutritious and sufficient food all year round

2.2 By 2030, end all forms of malnutrition, including achieving, by 2025, the internationally agreed targets on stunting and wasting in children under 5 years of age, and address the nutritional needs of

2.1.1 Prevalence of undernourishment

2.1.2 Prevalence of moderate or severe food insecurity in the population, based on the Food Insecurity Experience Scale (FIES)

2.2.1 Prevalence of stunting (height for age < -2 standard deviation from the median of the World Health Organization (WHO) Child Growth Standards) among children under 5 years of age

adolescent girls, pregnant and lactating women and older persons

2.2.2 Prevalence of malnutrition (weight for height $>+2$ or <-2 standard deviation from the median of the WHO Child Growth Standards) among children under 5 years of age, by type (wasting and overweight)

2.3 By 2030, double the agricultural productivity and incomes of small-scale food producers, in particular women, indigenous peoples, family farmers, pastoralists and fishers, including through secure and equal access to land, other productive resources and inputs, knowledge, financial services, markets and opportunities for value addition and non-farm employment

2.3.1 Volume of production per labour unit by classes of farming/pastoral/forestry enterprise size

2.3.2 Average income of small-scale food producers, by sex and indigenous status

2.4 By 2030, ensure sustainable food production systems and implement resilient agricultural practices that increase productivity and production, that help maintain ecosystems, that strengthen capacity for adaptation to climate change, extreme weather, drought, flooding and other disasters and that progressively improve land and soil quality

2.4.1 Proportion of agricultural area under productive and sustainable agriculture

2.5 By 2020, maintain the genetic diversity of seeds, cultivated plants and farmed and domesticated animals and their related wild species, including through soundly managed and diversified seed and plant banks at the national, regional and international levels, and promote access to and fair and equitable sharing of benefits arising from the utilization of genetic resources and associated traditional knowledge, as internationally agreed

2.5.1 Number of plant and animal genetic resources for food and agriculture secured in either medium or long-term conservation facilities

2.5.2 Proportion of local breeds classified as being at risk, not-at-risk or at unknown level of risk of extinction

- 2.a Increase investment, including through enhanced international cooperation, in rural infrastructure, agricultural research and extension services, technology development and plant and livestock gene banks in order to enhance agricultural productive capacity in developing countries, in particular least developed countries
- 2.a.1 The agriculture orientation index for government expenditures
- 2.a.2 Total official flows (official development assistance plus other official flows) to the agriculture sector
- 2.b Correct and prevent trade restrictions and distortions in world agricultural markets, including through the parallel elimination of all forms of agricultural export subsidies and all export measures with equivalent effect, in accordance with the mandate of the Doha Development Round
- 2.b.1 Agricultural export subsidies
- 2.c Adopt measures to ensure the proper functioning of food commodity markets and their derivatives and facilitate timely access to market information, including on food reserves, in order to help limit extreme food price volatility
- 2.c.1 Indicator of food price anomalies

Goal 3. Ensure healthy lives and promote well-being for all at all ages

- 3.1 By 2030, reduce the global maternal mortality ratio to less than 70 per 100,000 live births
- 3.1.1 Maternal mortality ratio
- 3.1.2 Proportion of births attended by skilled health personnel
- 3.2 By 2030, end preventable deaths of newborns and children under 5 years of age, with all countries aiming to reduce neonatal mortality to at least as low as 12 per 1,000 live births and under-5 mortality to at least as low as 25 per 1,000 live births
- 3.2.1 Under-five mortality rate
- 3.2.2 Neonatal mortality rate
- 3.3 By 2030, end the epidemics of AIDS, tuberculosis, malaria and neglected tropical diseases and combat hepatitis, water-borne diseases and other communicable diseases
- 3.3.1 Number of new HIV infections per 1,000 uninfected population, by sex, age and key populations
- 3.3.2 Tuberculosis incidence per 100,000 population

- 3.3.3 Malaria incidence per 1,000 population
- 3.3.4 Hepatitis B incidence per 100,000 population
- 3.3.5 Number of people requiring interventions against neglected tropical diseases
- 3.4 By 2030, reduce by one third premature mortality from non-communicable diseases through prevention and treatment and promote mental health and well-being
 - 3.4.1 Mortality rate attributed to cardiovascular disease, cancer, diabetes or chronic respiratory disease
 - 3.4.2 Suicide mortality rate
- 3.5 Strengthen the prevention and treatment of substance abuse, including narcotic drug abuse and harmful use of alcohol
 - 3.5.1 Coverage of treatment interventions (pharmacological, psychosocial and rehabilitation and aftercare services) for substance use disorders
 - 3.5.2 Harmful use of alcohol, defined according to the national context as alcohol per capita consumption (aged 15 years and older) within a calendar year in litres of pure alcohol
- 3.6 By 2020, halve the number of global deaths and injuries from road traffic accidents
 - 3.6.1 Death rate due to road traffic injuries
- 3.7 By 2030, ensure universal access to sexual and reproductive health-care services, including for family planning, information and education, and the integration of reproductive health into national strategies and programmes
 - 3.7.1 Proportion of women of reproductive age (aged 15-49 years) who have their need for family planning satisfied with modern methods
 - 3.7.2 Adolescent birth rate (aged 10-14 years; aged 15-19 years) per 1,000 women in that age group
- 3.8 Achieve universal health coverage, including financial risk protection, access to quality essential health-care services and access to safe, effective, quality and affordable essential medicines and vaccines
 - 3.8.1 Coverage of essential health services (defined as the average coverage of essential services based on tracer interventions that include reproductive, maternal, newborn and child health,

for all	infectious diseases, non-communicable diseases and service capacity and access, among the general and the most disadvantaged population)
	3.8.2 Proportion of population with large household expenditures on health as a share of total household expenditure or income
	3.9.1 Mortality rate attributed to household and ambient air pollution
3.9 By 2030, substantially reduce the number of deaths and illnesses from hazardous chemicals and air, water and soil pollution and contamination	3.9.2 Mortality rate attributed to unsafe water, unsafe sanitation and lack of hygiene (exposure to unsafe Water, Sanitation and Hygiene for All (WASH) services)
	3.9.3 Mortality rate attributed to unintentional poisoning
3.a Strengthen the implementation of the World Health Organization Framework Convention on Tobacco Control in all countries, as appropriate	3.a.1 Age-standardized prevalence of current tobacco use among persons aged 15 years and older
3.b Support the research and development of vaccines and medicines for the communicable and non-communicable diseases that primarily affect developing countries, provide access to affordable essential medicines and vaccines, in accordance with the Doha Declaration on the TRIPS Agreement and Public Health, which affirms the right of developing countries to use to the full the provisions in the Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights regarding flexibilities to protect public health, and, in particular, provide access to medicines for all	3.b.1 Proportion of the target population covered by all vaccines included in their national programme
	3.b.2 Total net official development assistance to medical research and basic health sectors
	3.b.3 Proportion of health facilities that have a core set of relevant essential medicines available and affordable on a sustainable basis

3.c Substantially increase health financing and the recruitment, development, training and retention of the health workforce in developing countries, especially in least developed countries and small island developing States

3.c.1 Health worker density and distribution

3.d Strengthen the capacity of all countries, in particular developing countries, for early warning, risk reduction and management of national and global health risks

3.d.1 International Health Regulations (IHR) capacity and health emergency preparedness

Goal 10. Reduce inequality within and among countries

10.1 By 2030, progressively achieve and sustain income growth of the bottom 40 per cent of the population at a rate higher than the national average

10.1.1 Growth rates of household expenditure or income per capita among the bottom 40 per cent of the population and the total population

10.2 By 2030, empower and promote the social, economic and political inclusion of all, irrespective of age, sex, disability, race, ethnicity, origin, religion or economic or other status

10.2.1 Proportion of people living below 50 per cent of median income, by sex, age and persons with disabilities

10.3 Ensure equal opportunity and reduce inequalities of outcome, including by eliminating discriminatory laws, policies and practices and promoting appropriate legislation, policies and action in this regard

10.3.1 Proportion of population reporting having personally felt discriminated against or harassed in the previous 12 months on the basis of a ground of discrimination prohibited under international human rights law

10.4 Adopt policies, especially fiscal, wage and social protection policies, and progressively achieve greater equality

10.4.1 Labour share of GDP, comprising wages and social protection transfers

10.5 Improve the regulation and monitoring of global financial markets and institutions and strengthen the implementation of such regulations

10.5.1 Financial Soundness Indicators

10.6 Ensure enhanced representation and voice for developing countries in decision-making in global international economic

10.6.1 Proportion of members and voting rights of developing countries in international organizations

and financial institutions in order to deliver more effective, credible, accountable and legitimate institutions

10.7 Facilitate orderly, safe, regular and responsible migration and mobility of people, including through the implementation of planned and well-managed migration policies

10.a Implement the principle of special and differential treatment for developing countries, in particular least developed countries, in accordance with World Trade Organization agreements

10.b Encourage official development assistance and financial flows, including foreign direct investment, to States where the need is greatest, in particular least developed countries, African countries, small island developing States and landlocked developing countries, in accordance with their national plans and programmes

10.c By 2030, reduce to less than 3 per cent the transaction costs of migrant remittances and eliminate remittance corridors with costs higher than 5 per cent

10.7.1 Recruitment cost borne by employee as a proportion of yearly income earned in country of destination

10.7.2 Number of countries that have implemented well-managed migration policies

10.a.1 Proportion of tariff lines applied to imports from least developed countries and developing countries with zero-tariff

10.b.1 Total resource flows for development, by recipient and donor countries and type of flow (e.g. official development assistance, foreign direct investment and other flows)

10.c.1 Remittance costs as a proportion of the amount remitted

Goal 12. Ensure sustainable consumption and production patterns

12.1 Implement the 10-Year Framework of Programmes on Sustainable Consumption and Production Patterns, all countries taking action, with developed countries taking the lead, taking into account the development and capabilities of developing countries

12.2 By 2030, achieve the sustainable management and efficient use of natural resources

12.1.1 Number of countries with sustainable consumption and production (SCP) national action plans or SCP mainstreamed as a priority or a target into national policies

12.2.1 Material footprint, material footprint per capita, and material footprint per GDP

12.3 By 2030, halve per capita global food waste at the retail and consumer levels and reduce food losses along production and supply chains, including post-harvest losses

12.4 By 2020, achieve the environmentally sound management of chemicals and all wastes throughout their life cycle, in accordance with agreed international frameworks, and significantly reduce their release to air, water and soil in order to minimize their adverse impacts on human health and the environment

12.5 By 2030, substantially reduce waste generation through prevention, reduction, recycling and reuse

12.6 Encourage companies, especially large and transnational companies, to adopt sustainable practices and to integrate sustainability information into their reporting cycle

12.7 Promote public procurement practices that are sustainable, in accordance with national policies and priorities

12.8 By 2030, ensure that people everywhere have the relevant information and awareness for sustainable development and lifestyles in harmony with nature

12.a Support developing countries to strengthen their scientific and technological capacity to move towards more sustainable

12.2.2 Domestic material consumption, domestic material consumption per capita, and domestic material consumption per GDP

12.3.1 Global food loss index

12.4.1 Number of parties to international multilateral environmental agreements on hazardous waste, and other chemicals that meet their commitments and obligations in transmitting information as required by each relevant agreement

12.4.2 Hazardous waste generated per capita and proportion of hazardous waste treated, by type of treatment

12.5.1 National recycling rate, tons of material recycled

12.6.1 Number of companies publishing sustainability reports

12.7.1 Number of countries implementing sustainable public procurement policies and action plans

12.8.1 Extent to which (i) global citizenship education and (ii) education for sustainable development (including climate change education) are mainstreamed in (a) national education policies; (b) curricula; (c) teacher education; and (d) student assessment

12.a.1 Amount of support to developing countries on research and development for sustainable consumption and production

patterns of consumption and production and environmentally sound technologies

12.b Develop and implement tools to monitor sustainable development impacts for sustainable tourism that creates jobs and promotes local culture and products

12.b.1 Number of sustainable tourism strategies or policies and implemented action plans with agreed monitoring and evaluation tools

12.c Rationalize inefficient fossil-fuel subsidies that encourage wasteful consumption by removing market distortions, in accordance with national circumstances, including by restructuring taxation and phasing out those harmful subsidies, where they exist, to reflect their environmental impacts, taking fully into account the specific needs and conditions of developing countries and minimizing the possible adverse impacts on their development in a manner that protects the poor and the affected communities

12.c.1 Amount of fossil-fuel subsidies per unit of GDP (production and consumption) and as a proportion of total national expenditure on fossil fuels

Goal 13. Take urgent action to combat climate change and its impacts

13.1 Strengthen resilience and adaptive capacity to climate-related hazards and natural disasters in all countries

13.1.1 Number of deaths, missing persons and directly affected persons attributed to disasters per 100,000 population

13.1.2 Number of countries that adopt and implement national disaster risk reduction strategies in line with the Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030

13.1.3 Proportion of local governments that adopt and implement local disaster risk reduction strategies in line with national disaster risk reduction strategies

13.2 Integrate climate change measures into national policies, strategies and planning

13.2.1 Number of countries that have communicated the establishment or operationalization of an integrated policy/strategy/plan which increases their ability to adapt to the adverse impacts of

climate change, and foster climate resilience and low greenhouse gas emissions development in a manner that does not threaten food production (including a national adaptation plan, nationally determined contribution, national communication, biennial update report or other)

13.3 Improve education, awareness-raising and human and institutional capacity on climate change mitigation, adaptation, impact reduction and early warning

13.3.1 Number of countries that have integrated mitigation, adaptation, impact reduction and early warning into primary, secondary and tertiary curricula

13.3.2 Number of countries that have communicated the strengthening of institutional, systemic and individual capacity-building to implement adaptation, mitigation and technology transfer, and development actions

13.a Implement the commitment undertaken by developed-country parties to the United Nations Framework Convention on Climate Change to a goal of mobilizing jointly \$100 billion annually by 2020 from all sources to address the needs of developing countries in the context of meaningful mitigation actions and transparency on implementation and fully operationalize the Green Climate Fund through its capitalization as soon as possible

13.a.1 Mobilized amount of United States dollars per year between 2020 and 2025 accountable towards the \$100 billion commitment

13.b Promote mechanisms for raising capacity for effective climate change-related planning and management in least developed countries and small island developing States, including focusing on

13.b.1 Number of least developed countries and small island developing States that are receiving specialized support, and amount of support, including finance, technology and capacity-building, for

women, youth and local and marginalized communities

mechanisms for raising capacities for effective climate change-related planning and management, including focusing on women, youth and local and marginalized communities

Goal 15. Protect, restore and promote sustainable use of terrestrial ecosystems, sustainably manage forests, combat desertification, and halt and reverse land degradation and halt biodiversity loss

15.1 By 2020, ensure the conservation, restoration and sustainable use of terrestrial and inland freshwater ecosystems and their services, in particular forests, wetlands, mountains and drylands, in line with obligations under international agreements

15.1.1 Forest area as a proportion of total land area

15.1.2 Proportion of important sites for terrestrial and freshwater biodiversity that are covered by protected areas, by ecosystem type

15.2 By 2020, promote the implementation of sustainable management of all types of forests, halt deforestation, restore degraded forests and substantially increase afforestation and reforestation globally

15.2.1 Progress towards sustainable forest management

15.3 By 2030, combat desertification, restore degraded land and soil, including land affected by desertification, drought and floods, and strive to achieve a land degradation-neutral world

15.3.1 Proportion of land that is degraded over total land area

15.4 By 2030, ensure the conservation of mountain ecosystems, including their biodiversity, in order to enhance their capacity to provide benefits that are essential for sustainable development

15.4.1 Coverage by protected areas of important sites for mountain biodiversity

15.4.2 Mountain Green Cover Index

15.5 Take urgent and significant action to reduce the degradation of natural habitats, halt the loss of biodiversity and, by 2020, protect and prevent the extinction of threatened species

15.5.1 Red List Index

15.6 Promote fair and equitable sharing of the benefits arising from the utilization of genetic resources and promote appropriate access to such resources, as internationally agreed

15.6.1 Number of countries that have adopted legislative, administrative and policy frameworks to ensure fair and equitable sharing of benefits

15.7 Take urgent action to end poaching and trafficking of protected species of flora and fauna and address both demand and supply of illegal wildlife products

15.7.1 Proportion of traded wildlife that was poached or illicitly trafficked

15.8 By 2020, introduce measures to prevent the introduction and significantly reduce the impact of invasive alien species on land and water ecosystems and control or eradicate the priority species

15.8.1 Proportion of countries adopting relevant national legislation and adequately resourcing the prevention or control of invasive alien species

15.9 By 2020, integrate ecosystem and biodiversity values into national and local planning, development processes, poverty reduction strategies and accounts

15.9.1 Progress towards national targets established in accordance with Aichi Biodiversity Target 2 of the Strategic Plan for Biodiversity 2011-2020

15.a Mobilize and significantly increase financial resources from all sources to conserve and sustainably use biodiversity and ecosystems

15.a.1 Official development assistance and public expenditure on conservation and sustainable use of biodiversity and ecosystems

15.b Mobilize significant resources from all sources and at all levels to finance sustainable forest management and provide adequate incentives to developing countries to advance such management, including for conservation and reforestation

15.b.1 Official development assistance and public expenditure on conservation and sustainable use of biodiversity and ecosystems

15.c Enhance global support for efforts to combat poaching and trafficking of protected species, including by increasing the capacity of local communities to pursue sustainable livelihood opportunities

15.c.1 Proportion of traded wildlife that was poached or illicitly trafficked

HUSE
Human Security and Equity
Empowering the vulnerable and the marginalized